

Jurij Dalmatin

Pasijonska pesnitev

Andrej Misson

Pasijonska pesem

Matija Ogrin

Pridiga p. Ferdinanda
Ljubljanskega na veliki
petek 1722 v Škofji Loki

PASIJONSKI DONESKI

Ludvik Kaluža

Škofjeloški pasijon
kot govorno dejanje

Karel Gržan

Razborski pasijon

PI

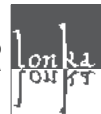
SKUPINA
ZA
PASIJON

Doneski 31
Memorabilia Locopolitana 18

Ob 430. letnici prevoda Svetega pisma – Biblije
Jurija Dalmatina, avtorja Pasijona iz leta 1576,
hvaležno posvečamo letošnje Pasijonske doneske
našemu pasijonskemu sodelavcu, očetu Angelu (Bogomirju) Kralju (1931 – 2013)

KULTURNO-ZGODOVINSKO DRUŠTVO
LONKA STARA LOKA

Loški razgledi

Doneski 31

Lonka

Memorabilia Locopolitana 18

PASIJONSKI DONESKI 2014/9

Uredil in oblikoval: Alojzij Pavel Florjančič

Fotografije: Tomo Brezovar, Zvone Pelko, Alojzij Pavel Florjančič

Besedilo pregledala: Ana Pavlin

Recenzenta: dr. Metod Benedik, Inštitut za zgodovino cerkve
dr. Neža Zajc, ZRC SAZU

Oblikovanje naslovnice: Studio Jure Miklavc, zanj Barbara Šušteršič

Slika na naslovnici: avtor Kartuzijan, Križani, kovano železo, 40 cm, 2002

Priprava za tisk: Jože Šenk, Salve

Naklada: 300 izvodov

Založila in izdala: Muzejsko društvo Škofja Loka (www.mdloka.si),
zanj predsednik, mag. Aleksander Igličar;
Lonka (www.staraloka.si),
zanjo Klemen Karlin

Izdajo je omogočila Občina Škofja Loka,
zanjo župan, mag. Miha Ješe

Za vsebino prispevkov odgovarjajo avtorji

ISSN 2232-2965

PASIJONSKI DONESKI

2014 | 9

Muzejsko društvo Škofja Loka
&
Kulturno–zgodovinsko društvo Lonka

Škofja Loka, Stara Loka 2014

KAZALO

UVODNIK	7
Jurij Dalmatin PASIJONSKA PESNITEV	9
PASIJONSKI DONESKI	
Andrej Misson PASIJONSKA PESEM	75
Alojzij Pavel Florjančič DALMATINOV PASIJON 1576.....	89
Matija Ogrin PRIDIGA P. FERDINANDA LJUBLJANSKEGA NA VELIKI PETEK 1722 V ŠKOFJI LOKI.....	94
Ludvik Kaluža ŠKOFJELOŠKI PASIJON KOT GOVORNO DEJANJE.....	109
Karel Gržan, Tomo Brezovar RAZBORSKI PASIJON	133
DNEVI ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA 2013	
Alojzij Pavel Florjančič DNEVI ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA 2013	154
Marjan Potočnik »Zgodi se mi po tvoji besedi.« Lk 1,38.....	155
Urška Florjančič PASIJONSKI VEČER V STARI LOKI 2013.....	157

PASIJONSKI RAZGLEDI

Klemen Štibelj
POROČILO S SKUPŠČINE EUROPASSION160

Franc Križnar
PASIJONSKO LETO V AVSTRIJSKEM ERLU 2013.....162

Tanja Jenko
ŠKOFJELOŠKI PASIJON NA OKROGLI MIZI V SOSEDNJI ITALIJI ...164

Jože Bogataj
S ŠKOFJELOŠKIM PASIJONOM V UNESCOVIH ŠOLAH166

Tanja Jenko
PRIBLIŽAJMO SI ŠKOFJELOŠKI PASIJON168

IZ PASIJONSKIH ARHIVOV

Franc Temelj
VELIKI TEDEN 1925 V ILUSTRIRANEM SLOVENCU 1926.....172

Karel Gržan
ŠKOFJELOŠKI PASIJON PO 260. LETIH
OD NASTANKA PONOVO UPRIZORJEN175

Kartuzijan
ZAKOVAN V PASIJONSKI KRIŽ.....179

ŠKOFJELOŠKI PASIJON 2015 JE PRED VRATI

*Škofjeloški pasijon,
dejanje vere ali gledališka igra?*
Placici

Začele so se priprave na uprizoritev Škofjeloškega pasijona v letu 2015. Matej Mohorič Peternelj je 1. januarja nastopil službo organizacijskega vodje izvedbe Škofjeloškega pasijona 2015, izbran je režiser Milan Golob, v marcu odpiramo pasijonsko pisarno, takrat dobimo tudi prvo fotografsko monografijo o Škofjeloškem pasijonu.

V naših letošnjih Pasijonskih doneskih, publikaciji, ki je posvečena pasijonskim vsebinam doma in po svetu, ki skrbi za vzdrževanje pasijonske kondicije, imamo prispevek, kot naročen za tiste, ki bodo letos skrbeli za priprave na uprizoritev Romualdove pasijonske procesije v prihodnjem letu. Posebej si ga naj preberejo vodja izvedbe, magister processionis (režiser) in lektorji. To tehtno delo je prispeval poznavalec radijskega in odrskega govora, slavist Ludvik Kaluža.

Posladek za bralce, ki jih zanima zgodovina Škofjeloškega pasijona, je odkritje pridige, ki jo je napisal p. Ferdinand Ljubljanski v škofjeloškem kapucinskem samostanu in jo nato prebral tik pred začetkom Škofjeloške spokorne procesije na Veliki petek leta 1722 v vikariatni cerkvi sv. Jakoba. Dragoceno pričevanje o tem je prispeval neumorni raziskovalec Škofjeloškega pasijona, dr. Matija Ogrin, za kar smo mu nadvse hvaležni.

Pri Muzejskem društvu Škofja Loka smo se od leta 2009 že dvakrat namenili izdati *Passion*, pomembno, toda nerazumno zapostavljeno knjižno delo Jurija Dalmatina. Obakrat neuspešno. Po naši zaslugi je to pomembno delo od leta 2010 dostopno za bralce vsaj na spletu: URL <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-FGTW0ES5>. Za naše bralce zato objavljamo Dalmatinovo pasijonsko pesem s 320 verzi, prvo veliko slovensko pesnitev iz leta 1576. Skladatelj Andrej Misson je zanjo pripravil notni zapis, s čimer je ustregel tudi pevcem.

V Pasijonskih doneskih smo do sedaj objavili naslednje pasijonske igre: Finžgarjev pasijon iz leta 1896, Gregorinov pasijon (I.N.R.I.) iz leta 1928, lansko leto še Slovenski pasijon (prirejen po Škofjeloškem pasijonu) iz leta 1932, avtorja Nika Kureta. Letos predstavljamo Gržanov Razborski pasijon, ki so ga z velikim uspehom uprizarjali med leti 1998 in 2007. P. Karel Gržan je obnovil v posebnem prispevku še védenje o svoji prvi povojni uprizoritvi Škofjeloškega pasijona leta 1981 v škofjeloški kapucinski cerkvi sv. Ane.

Za vedoželjne bralce je še marsikaj zanimivega. Med novicami o pasijonskih dogodkih doma in na tujem je tudi kratek, a zelo bogat prispevek muzikologa dr. Franceta Križnarja o lanski, jubilejni uprizoritvi Erlskega pasijona. Ob njem lahko razmišljamo ali mora ostati Škofjeloški pasijon uprizoritveno konzerviran (kar v resnici ni, saj se ga ne izvaja izvirno, torej vsako leto enkrat na Veliki petek), ali pa se lahko kaj naučimo pri drugih velikih evropskih pasijonskih igrah.

Kot moto uvodniku smo zapisali: *Škofjeloški pasijon, dejanje vere ali gledališka igra?* Ta dilema ima že dolgo brado in je začela rasti ob tako imenovani ločitvi duhov na Slovenskem. Torej je dolga več kot stoletje. Izpuliti se je očitno ne da. Lahko pa bi jo vsaj spodobno obstrigli in bi se ji morda celo privadili. Prvi korak k temu bi bilo splošno zavedanje, da je Škofjeloški pasijon res škofjeloška in slovenska narodna kulturna dragotina. Če je svetovna, bodo razpravljali letos med 24. in 28. novembrom na konferenci Unesca v Parizu in se odločali o tem, da se Škofjeloški pasijon uvrsti v Reprezentativni seznam kulturne dediščine človeštva.

Odgovor na zastavljeno vprašanje se ponuja sam. Škofjeloški pasijon je takó dejanje vere kakor gledališko dejanje, je skratka univerzalno dejanje. Bolj kot je stvar splošno sprejeta, večjo težo ima. In Škofjeloški pasijon je tak in naj tak tudi ostane. Ker je živ, se mu lahko tudi vsak odziven »magister processionis« primer-no približa in ga pokaže vsakič v njegovi univerzalnosti.

Alojzij Pavel Florjančič

PASSION

7 SUSEH STIRIH

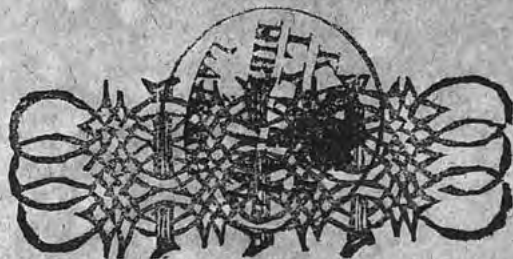
EVANGELISTOV VLETO

Peissen, od Iuria Dalmatina, sdai peruizh
sloshen, vti vishi kakor ta Nembshki: **D**

mensch beweint dein sünde groß.

Ali kakor ta slouenska peissen;

Sueti Paul venim listi.

DRVCANV ULVB.

lani Skusi Foannesa Man.

delza. M. D. LXXVI.

Naslovna stran Dalmatinove pasijonske pesnitve

P A S I O N
I Z V S E H Š T I R I H
E V A N G E L I S T O V V L E T O
pejsen od Jurija Dalmatina zdaj prvič
zložen, v ti viži kakor ta nemški: O,
Mensch, bewein dein Sünde groß,
ali kakor ta slovenska pejsen:
Sveti Pavel v enim listi.

J U R I J D A L M A T I N
P A S I J O N S K A P E S N I T E V

D R U K A N U V L U B -
l a n i s k u z i J o a n e s a M a n -
d e l c a . M . D . L X X V I .

I.

O Greshni Zblouik vsaki zhas
 Pomisli ti kai ie sa nas

Iesus moral terpeti: (:

De bi nas od pekla reshil,

Is neba ie na suet preshil,

Nemu ie bilu vmreti:

Kakor tu Euangelisti,

Inu Apostolski lysti,

Poredu vse prizhuio,

Od nega martre pisheo,

Greshnike knemu vishaio,

Vnega veriet vkasuio.

I.

*O, grešni človek, vsaki čas
pomisli ti, kaj je za nas
Jezus moral trpeti,
de bi nas od pekla rešil.
Iz neba je na svet prešil,
nemu je bilu umreti,
kakor tu evangelisti
inu apostolski listi
po redu vse pričujo,
od nega martre pišejo,
grešnike k nemu vižajo,
v nega verjet ukazujo.*

II.

Na sveiti ie on sam vuzbil,
Veliku zbudes ie sturil,
Dokler ie dopernesel :(:
Kar ie od Ozbeta nemu
Vnebi bilu porozhenu,
Praui trost ie pernessel:
Potle on v Jerusalemgre,
Ksebi vsame suoie fogre
Tedai ie knim gouuril:
Pole, lest bom od Judou sdan
Aydom, de bom od nih Cris han
Nih nid me bode vmuril.

II.

*Na svejti je on sam vučil,
veliku čudes je sturil,
dokler je doprnesel,
kar je od Očeta nemu
v nebi bilu poročenu.
Pravi trošt je prnesel.
Potle on v Jeruzalem gre,
k sebi vzame svoje jogre.
Tedaj je k nim govuril:
Pole(j), jest bom od Judov zdan
ajdom, de bom od nih križan.
Nih nid me bode umuril.*

III.

Kadar ie vshe v Betani bil,
 V Simonoui hishi sedil,
 Ena sbena pertezhe :(:
 Shlahтно vodo ga oblie,
 Js vere, lubesni suoie,
 Iesus nei nizh nerezhe:
 Obtu Iogri sazho mermrat,
 Zhudne raitinge narciat,
 Ali Fesus no huali.
 Natu ie Judas vunkai sbil,
 Kuishim Fariom se perdrushil,
 So shnim vkup narciiali.

III.

*Kadar je vže v Betani bil,
v Simonovi hiši sedil,
ena žena prteče,
(ž) žlahtno vodo ga oblije,
iz vere, lubezni svoje.
Jezus nej nič ne reče:
ob tu jogri začno mrmrat
čudne rajtinge narejat,
ali Jezus no hvali.
Natu je Judas vunkaj šil,
k višjim farjom se prdružil,
so ž nim (v)kup narejali.*

IIII.
 Le trideset srebernikou
 Vsame Iudas od tih Fariou,
 Stem Iesusa ferrata :(:
 Fesus ob Velikinozhi
 Iogrom Iagne ieist porozhi,
 Nas odrsehiti trahza.
 Lih per tei isti vezbery
 On sui testament naredi,
 Noge vmiua vsem Iogrom.
 Lubesan terdit vkasuie,
 Nim nih slabost prerokuie,
 Suershy pridigo Strosbtom.

III.

*Le trideset srebrnikov
vzame Judas od tih farjov,
s tem Jezusa ferrata.
Jezus ob veliki noči
jogrom jagne jejst poroči,
nas odrešiti trahta.
Lih pr tej isti večerji
on suj testament naredi.
Noge umiva vsem jogrom.
Lubezan trdit ukazuje,
nim nih slabost prerokuje,
zurši pridigo s troštom.*

V.

Po vezhery on ven vert gre,
 V Getsemane Olske gore,
 Shnim so Iogri hodili: (:
 Sazhne trepetat, Zagouat,
 Inu tim Iogrom vkasouat,
 De bi zhuli, molili.
 Trikrat sam poklekne doli,
 Keliba prost biti moli,
 Keruau put ga preliua,
 Sdaici en Angel troshhta ga,
 Iesus se v Boshio volo sda,
 Veliko shalost ima.

U.

*Po večerji on v en vrt gre,
v Gecemane Olske gore,
ž nim so jogri hodili.
Začne trepetat, cagovat
inu tim jogrom ukazovat,
de bi čuli, molili.
Trikrat sam poklekne doli,
keliha prost biti moli,
krvav pot ga preлива.
Zdajci en angel trošta ga,
Jezus se v božjo volo zda,
veliko žalost ima.*

VI.

Iogre de so spali suari,
 Inu knim shalostnu pravi:
 Nu vshe ie mui zhas tukai :(:
 Fesus kumai tu isrezhe,
 Pole, Judas sdai pertezhe,
 Voisko ie pelal vunkai,
 Fesusa ie skushom fratat,
 Kakor ie snamine bil dal,
 Sueti Peter ie branil,
 Naglu odsekal Malbusu,
 Smezhom nega desnu vubu,
 Fesus ga ie osdrauil.

VI.

*Jogre, de so spali, svari
inu k nim žalostnu pravi:
Nu, vže je muj čas tukaj!
Jezus kumaj tu izreče,
pole(j), Judas zdaj prteče.
Vojsko je pelal vunkaj,
Jezusa je s kušom fratal,
kakor je znamine bil dal.
Sveti Peter je branil,
naglu odsekal Malhusu
z mečom nega desnu vuhu,
Jezus ga je ozdravil.*

VII.

Inu ie Petru sdai rekel,
 De bi mezh vnoshnize vteknel,
 Iudie so poleg stali : (:
 Fesus le eno besedo,
 Knim rezhe de nasai gredo,
 Vsi so od straha pali.
 Potle se pusty vlouiti,
 Volnu se suesan voditi,
 Iogri pak so vbeshali,
 Fesusa vsi sapustili,
 Kir so se poprei vustili,
 De bi sbnim red obstali.

VII.

*Inu je Petru zdaj rekel,
de bi meč v nožnice vteknel.
Judje so poleg stali.
Jezus le eno besedo
k nim reče, de nazaj gredo;
vsi so od straha pali.
Potle se pusti uloviti,
volnu se zvezan voditi.
Jogri pak so ubežali,
Jezusa vsi zapustili,
ker so se prej ustili,
de bi ž nim red obstali.*

VIII.

Iudie hitru pred Annasa,
 Potle tudi pred Caifasa,
 Fesusa perpelaio :(:
 Sa nim ie Peter vta Duor sbil,
 Iesusa trikrat satayl,
 Sdai ga grehi greuaio.
 Vmei tem so ti Visbi fary,
 Inu tudi vsi Pifsary,
 Fesusa sprashouali,
 Falsh prizhe so ga toshile,
 De bi ga vsmert perprauile,
 Sai se neso skladali.

VIII.

*Judje hitru pred Annasa,
potle tudi pred Kajfasa
Jezusa prpelajo.
Za nim je Peter v ta dvor šil,
Jezusa trikrat zatajil,
zdaj ga grehi grevajo.
Vmej tem so ti viši farji
inu tudi vsi pisarji
Jezusa sprašovali;
falš priče so ga tožile,
de bi ga v smrt pripravile;
saj se neso skladali.*

IX.

Ker pak nei nigh odgouoril,
 Ga ie vishi Far slu rōtil,
 Fnu ie knemu rekal, :(:
 Fjest te saklinam visoku,
 Per tim prauim shiuim Bogu,
 De nam sdai bosh pouedal,
 Si li ti Cristus syn Boshy?
 Sposnai sdai pred temi moshy,
 Iesus ie odgouuril:
 Ti si ie rekal, Ia iest sem,
 Ali vsai iest pouem vam vsem,
 Kai bo mui Ozha sturil,

IX.

*Ker pak nej nič odgovoril,
ga je viši far zlu rotil
inu je k nemu rekal:
Jest te zaklinam visoku
pr tim pravim živim Bogu,
de nam zdaj boš povedal:
Si li ti Kristus, sin Božji?
Spoznaj zdaj pred temi možii!
Jezus je odgovuril:
Ti si, je rekal, ja, jest sem,
ali vsaj jest povem vam vsem,
kaj bo muj Oča sturil.*

X

*N*aprei bote me vidili,
*K*er ste mene sourashily,
*V*eni veliki zbasti:):

*N*a desni te mozby sidez h,
*U*oblakih Nebeskih pridezh,
*U*nesrezheni Oblasti,
*V*ishi Far svoi guant resterga,
*R*ezhe: On preklina Boga,
*S*o ga k smerti sodili,
*G*erdu shnega shpot delali,
*V*nega obras so pluuali,
*F*nu ga spestmy bili.

X.

*Naprej bote me vidili,
ker ste mene sovražili,
v eni veliki časti:
na desni te moči sideč,
v oblakih nebeskih prideč
v nezrečeni oblasti.
Viši far svoj gvant reztrga,
reče: On preklina Boga!
So ga k smrti sodili,
grdu ž nega špot delali,
v nega obraz so plivali
inu ga s pestmi bili.*

XI:

Eni so ga sakriuali,
 Jnu sbpotliuu vprashali,
 Pouei gdu te ie vdaril? :(

Siutra Vishifar Pissarie,
 Starishe, Fariseerie,
 Ie on vse vkupe spravil.

Suit so zhes nega dersbali,
 De bi mu vsmert pomagali,
 So ga spet vsi vprashali,
 Aku bi on reis Cristus bil?

Jesus ie sposnal, nei tayl,
 Natu so gori vstali.

XI.

*Eni so ga zakrivali
inu špotlivu vprašali:
Povej, gdu te je udaril?
Zjutra viši far pisarje,
stariše, farize(j)erje
Je on vse vkupe spravil.
Svit so čez nega držali;
de bi mu v smrt pomagali,
so ga spet vsi vprašali,
aku bi on rejs Kristus bil.
Jezus je spoznal, nej tajil.
Na tu so gori vstali.*

XII.

Slu so Iesusa suesali,
 H Pilatusu ga pelali,
 Timu so ga isdali: (:
 Kadar ie Judesh tu vidil,
 De ie Iesus obsoien bil,
 De bi ga le Crishali.
 Sdai ga ie nega greh sgreual,
 De ie suoiga Boga predal,
 v Tempel vergal denarie,
 Inu se ie sam obessil,
 Po sredi se ie respoz bil,
 Tu nei greualu Farie:

XII.

*Zlu so Jezusa zvezali,
h Pilatusu ga pelali,
timu so ga izdali.
Kadar je Judež tu vidil,
de je Jezus obsojen bil,
de bi ga le križali,
zdaj ga je nega greh zgreval,
de je svojga Boga predal;
v tempel vrgal denarje
inu se je sam obesil,
po sredi se je rezpočil.
Tu nej grevalu farje.*

XIII.

Pred Pilatom so Iesusa

Tiga prauiga Cristusa

Iudie mozhnu toshili: (:

De bi ludy odurazhoual,

Sam sebe bk railu postaulal,

Tiga so ga dolshili.

Pilatus ga ie sdai vprashal

Si li ti reis tib Iudou Kral?

Iesus ie odgouuril:

Ja, ali moie Kralestuu,

Risnizhnu nei posemelsku,

Sice bi drugu sturil.

XIII.

*Pred Pilatom so Jezusa,
tiga praviga Kristusa,
Judje močnu tožili:
de bi ludi odvráčoval,
sam sebe h krajlú postavlal,
tiga so ga dolžili.
Pilatus je zdaj vprašal:
Si li ti rejs teh Judov kral?
Jezus je odgovuril:
Ja, ali moje kralestvu
risničnu nej pozemelsku,
sice(r) bi drugu sturil.*

XIII.

Moy blapzi bi bramili,
 Martrat bi me nepustili,
 Iest sem pak sa tu prishal :(:
 De od Risnize prizhuiem,
 Kir ie srisnize, vam pouem,
 Ta bode mene slishal,
 Pilatus se ie nasmyal,
 Kai ie Risniza? knemu dial,
 Judie so vezh toshili,
 Fesus nei nizh odgouuril,
 De se ie Pilatus zhudil,
 Judie pak nes rodili.

XIII.

*Moji hlapci bi branili,
martrat me ne pustili.
Jest sem pak za tu prišal
de od risnice pričujem.
Kir je z risnice, vam povem,
ta bode mene slišal.
Pilatus se je nasmijal:
Kaj je risnica? k nemu djal.
Judje so več tožili.
Jezus nej nič odgovuril,
de se je Pilatus čudil,
Judje pak neso rodili.*

XV.

Potle Iesus taku suesan,
 Fe k Erodeshu bil pelan,
 Tu ie nemu dopallu : (:
 Iesus pak nei zaibnou sturil,
 Na toshbe nigh odgouuril,
 Erodu ie shal dialu,
 Sa tu ga ie on sashpotal,
 Tar en bel guant na nega dial,
 Taku spet nasai postal,
 Sdai ie Erodes Pilatu,
 Sourashniku suimu na tu,
 Supet priatel postal.

XV.

*Potle Jezus taku zvezan
je k Erodežu bil pelan.
Tu je nemu dopalu,
Jezus pak nej cajhnov sturil,
na tožbe nič odgovuril.
Erodu je žal dijalu,
zatu ga je on zašpotal
tar en bel gvant na nega djal,
taku spet nazaj poslal.
Zdaj je Erodes Pilatu,
sovražniku sujmu, na tu
zupet prijatelj postal.*

XVI.

Pilatus ie pak prizhoual,
 Inu vsim Iudom taku dial,
 Iesusa sem sprashoual: :(:
 Na nim she nizh nei naidenu,
 Kar bi smerti bilu vrednu,
 Erodu nizh nei sposnal,
 Iest zhem po vashi nauadi,
 Kueliki nozhi vun dati,
 Iesusa prauizhniga,
 K smerti pak zhem obsoditi,
 Inu pustiti vmoriti,
 Barraba puntarskiga.

XVI.

*Pilatus je pak pričoval
inu vsim Judom taku djal:
Jezusa sem sprašoval,
na nim še nič nej najdenu,
kar bi smrti bilu vrednu.
Erodu nič nej spoznal.
Jest čem po vaši navadi
k veliki noči vun dati
Jezusa pravičniga,
k smrti pak čem obsoditi
inu pustiti umoriti
Baraba puntarskiga.*

XVII.

Pilatusu Shena spouei,
 Nizh sprauizhnim tim neimei.
 Iudie pak so prossili, :(:
 De bi Barraba ispustil,
 Iesusa brunniga vmuril,
 Vsi so zhes nega vpili,
 Le Crishaiga, le Crishaiga,
 Barraba spusti prostiga,
 Pilatus ie prizhoual :
 Fesus nei smerti sa slushil,
 Sai nei nizh kriuiga sturil,
 Tu ie ozbitu sposnal.

XVII.

*Pilatusu žena spovej:
Nič s pravičnim tim ne imej!
Judje pak so prosili,
de bi Baraba izpustil,
Jezusa brumniga umuril.
Vsi so čez nega vpili:
Le križaj ga, le križaj ga,
Baraba spusti prostiga!
Pilatus je pričoval:
Jezus nej smrti zaslužil,
saj nej nič kriviga sturil.
Tu je očitu spoznal.*

XVIII.

Iudie so she vezh zhes nega,
 Vpili, Crisbaiga, Crisbaiga,
 Pilatus ie porozhil: (:
 Nega v Ribtno bisbo pelat,
 Is nega gardu shpot delat,
 Sholneriom ga ie srozhil,
 Ti so ga v Shkerlat oblekli,
 Sternia eno krono spleli,
 Nemu na glauo diali,
 Pred nim so poklezouali,
 En terst vroke mu dauali,
 Vobras so mu pluuali.

XVIII.

*Judje so še več čez nega
vpili: Križaj ga, križaj ga!
Pilatus je poročil:
nega v rihtno hišo pelat,
iz nega gardu špot delat.
Žolnerjom ga je zročil,
ti so ga v škrlat oblekli,
s trnja eno krono spleli,
nemu na glavo djali,
pred nim so poklecovali,
en trst v roke mu davali,
v obraz so mu pluvali.*

XIX.

Iesusa vshe smartraniga,
 Fnu taku Cronaniga,
 Ie Pilatus vun pelal :(:
 Rekoz h, Pole leta zhlouik,
 Nei li tu vshe en Marternik?
 Kai jest bom vezh shnim delal,
 Vsi so vpili, le Crisbaiga,
 Pilatus sagouaria ga,
 Fnu ga isprashuie,
 Iesus nizh neodgouori,
 Ene besede nepravi,
 Sa tu ga on strahuie,

XIX.

*Jezusa vže zmartraniga
inu taku kronaniga
je Pilatus vun pelal
rekoč: Pole(j), le ta človik!
Nej li tu vže en martrnik?
Kaj jest bom več ž nim delal?
Vsi so vpili: Le križaj ga!
Pilatus zagovarja ga
inu ga izprašuje,
Jezus nič ne odgovori,
ene besede ne pravi,
za tu ga on strahuje.*

XX.

Pilatus kir ie sastopil,
 Od Iudou, de bi vezh nebil,
 VCesarioui priasni: (:
 Kadar bi Iesusa spustil,
 Fe on na praudni stol sedil,
 Upravici se on sblasni,
 N ai si suoie roke vmiua,
 Nega prauda ie vsa kriua,
 Barraba Iudom spustil,
 Fesusa pak ie obsodil,
 De bi se na Crishi vmoril,
 Tu ie vse Bug perpustil.

XX.

*Pilatus, kir je zastopil,
od Judov de bi več ne bil
v cesarjovi prijazni,
kadar bi Jezusa spustil,
je on na pravdni stol sedil.
V pravici se on zblazni.
Naj si svoje roke umiva,
nega pravda je vsa kriva:
Baraba Judom spustil,
Jezusa pak je obsodil,
de bi se na križi umoril.
Tu je vse Bug prpustil.*

XX.

Sdaici Sholnery Iesusa,
 Tiga prauiga Cristusa,
 Smesta so vun pelali, :(:
 Iesus ie sam sui Crish nossil,
 Simon mu ie hpomozhi bil,
 Dosti so ga spremlali.
 Shenam, ker so klagouale,
 Sa nim se milu plakale,
 Na poti ie gouuril:
 De same zhes se iokaio,
 De tib shtraifing neuzhakaio,
 Kir Bug nim bo nalushil,

XXI.

*Zdajci žolnerji Jezusa,
tiga praviga Kristusa,
z mesta so vun pelali.
Jezus je sam suj križ nosil,
Simon mu je h pomoči bil,
Dosti so ga spremlali.
Ženam, ker so klagovale,
za nim se milu plakale,
na poti je govuril,
de same čez se jokajo,
de tih štrafing ne učakajo,
kir Bug nim bo nalužil.*

XXII.

Esib, Myro, Sholzhe on pil,
 Na Golgati ie Crisban bil,
 Fnu dua Rasboinika :) :
 Edan na nega desnizi,
 Ta drugi pak na Leuizi,
 Stabila Neuernika,
 Iesus ie na Crisbi prossil
 Ozheta, de bi odpustil,
 Vsem suoym sourashnikom,
 Rekozh, Sai sami nesnaio,
 Kai ony sadai delaio,
 Odpusti Supernikom.

XXII.

*Esih, miro, žolč je on pil,
na Golgati je križan bil
inu dva razbojnika,
edan na nega desnici,
ta drugi pak na levici.
Sta bila nevernika.
Jezus je na križi prosil
Očeta, de bi odpustil
vsem svojim sovražnikom
rekoč: Saj sami ne znajo,
kaj oni sadaj delajo,
odpusti zuprnikom!*

XXX.

Pilatus ie na Crish pišal :
 Jesus Nasrenski, Iudou Kral,
 Tu ie Iudom shal diallu : (:
 Sa nega guant so ygrali,
 Vmei fabo deile delali,
 Tu ga ie steshka stallu,
 Jesus ker ie Mater vgladal,
 De ie Sueti Jansh poleg stal,
 Nemu ie no porozhal,
 S Iesusa so shpot delali,
 Judie ga slu preklinali,
 Htemu ie on le molzhal,

XX XIII.

*Pilatus je na križ pisal:
Jezus Naz(a)renski, Judov kral.
Tu je Judom žal djalu.
Za nega gvant so igrali,
vmej sabo dejle delali.
Tu ga je stežka stalu.
Jezus, ker je Mater ugledal,
de je sveti Janž poleg stal,
nemu je no poročal.
Z Jezusa so špot delali,
Judje ga zlu preklinali,
h temu je on le molčal.*

XXIII.

Glib taku ta dua Shaharia,
 Ker sta bila sla frataria,
 Sta se nemu shpotala, :(:
 Edan pak se preobernil,
 Fesusa sa milost prossil,
 De bi se mu skasala,
 De bi na nega spomislil,
 Kadar bi vkralestuu prishil,
 Fesus ga ie sdai vslisbal,
 Sdaici ie Sonze merknilu,
 Pousod se temnu sturilu,
 Vtim se ie en sbrai slisbal.

XXIII.

*Glih taku ta dva šaharja,
ker sta bila zla fratarja,
sta se nemu špotala.
Eden pak se preobrnil,
Jezusa za milost prosil,
de bi se mu skazala,
de bi na nega spomislil,
kadar bi v kralestvu prišil.
Jezus ga je zdaj uslišal.
Zdajci je sonce mrknilu,
povsod se je temnu sturilu,
V tim se je en šraj slišal.*

XXV.

*Jesus ie na Crishi saupil,
 Mui Bug, kai si me sapustil.*

*Ludie so poleg stali: (:
 Esib so mu dauali pit,
 Uode mu neso htli vofzhit,
 Iudie so se shpotali.*

*Jesus ie tudi gouoril:
 Vsbe sem vse cillu dopolnil,
 Sui duh ie Bogu srozhit,
 Na stran ie glauo naklunil,
 Inu ie sdai dusbo pustil,
 Taku se ie on lozhit.*

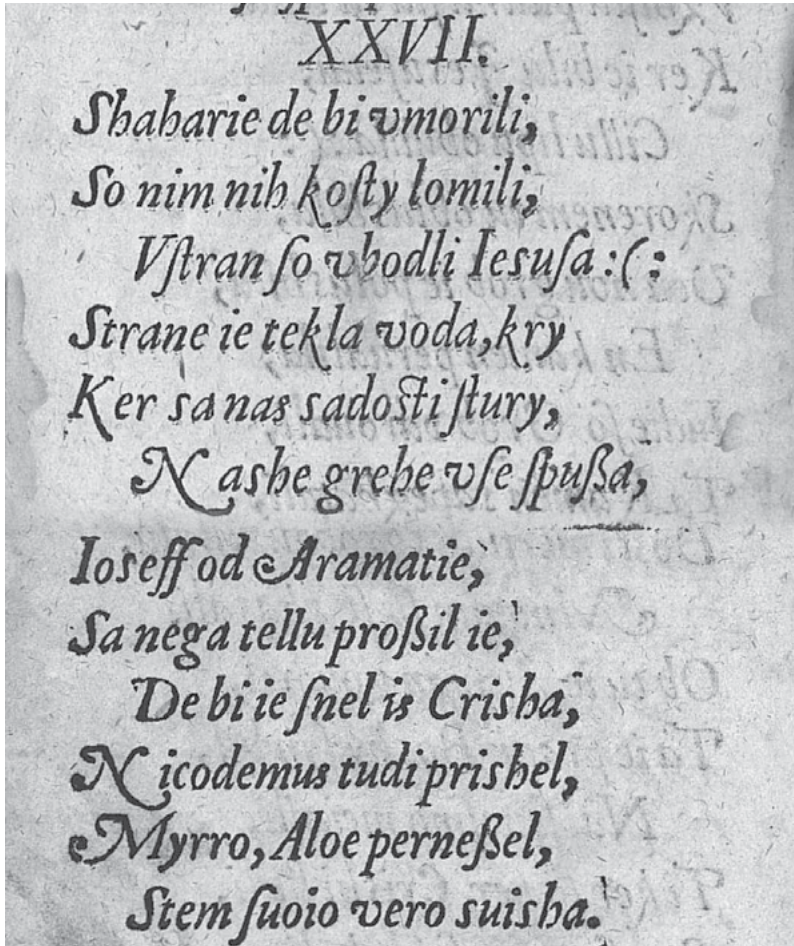
XXV.

*Jezus je na križi zavpil:
Muj Bug, kaj si me zapustil!
Ludje so poleg stali,
esih so mu davali pit,
vode mu neso htli voščiti.
Judje so se špotali.
Jezus je tudi govoril:
Vže sem vse cilu dopolnil.
Suj duh je Bogu zročil,
na stran je glavo naklunil
inu je zdaj dušo pustil.
Taku se je on ločil.*

XXVI.
 Firang v Templi se resdere,
 Na dua kossa, tu se bere,
 Entres so vsi slishali: (:
 Veliku skal se resklalu,
 Dosti mertuib s grobou vstalu,
 Mnogim so se skasali.
 Ob tu ie Altman gouorit,
 Ta ie pravi Boshy syn bil,
 Nai si nesmo meinili,
 Ti ker so per Crisbi stali,
 So vsi na persi klukali,
 Tar se spet pouernili.

XXVI.

*Firang v templi se rezdere,
na dva kosa, tu se bere.
En tres so vsi slišali,
veliku skal se rezklalu,
dosti mtrvih z grobov vstalu,
mnogim so se skazali.
Ob tu je altman govoril:
Ta je pravi Božji sin bil,
naj si nesmo menili.
Ti, ker so pr križi stali,
so vsi na prsi klukali,
tar se spet povrnili.*

XXVII.

*Šaharje de bi umorili,
 so nim nih kosti lomili;
 v stran so vbodli Jezusa,
 (s) strane je tekla voda, kri,
 ker za nas zadosti sturi,
 naše grehe vse spuca.
 Jozef od Arimatije
 za nega telu prosil je,
 de bi je snel iz križa.
 Nikodemus tudi prišel,
 miro, aloje prnesel,
 s tem svojo vero zviša.*

XXVIII.

Vzbistu platnu sta tu tellu,
 Ker ie bilu Fesuseuu,
 Cillu lipu obuilla :(:
 Skorenem tu oblusbila,
 Ven nou grob ie polusbila,
 En kamen perualila,
 Iudie so Grob varouali,
 Ta Kamen sapezbatali,
 Tu pak nei nizh branilu,
 Fesus ie spet od smerti vstal,
 Gori k Ozhetu vnebu sbal,
 Nega tellu nei sgnilu.

XXVIII.

*V čistu platnu sta tu telu,
ker je bilu Jezusevu,
cilu lipu obvila,
s korenem tu oblužila,
v en nov grob je polužila,
en kamen prvalila.
Judje so grob varovali,
ta kamen zapečatali,
tu pak nej nič branilu:
Jezus je spet od smrti vstal,
gori k Očetu v nebu šal,
nega telu nej zgnilu.*

XXIX.

Ob tu vshe mi kerszbeniki,
 Ker smo vsi vbosi greshniki,
 Tiga se veselimo:):
 De ie Jesus na sueit pershel,
 Tar sa nas britko smert terpel,
 Sa tu ga mi hualimo,
 Smert, Greh, pekal inu Hudizh,
 Nam vernim vshe nemogo nizh
 Iesus nam ie na strani,
 Tar nai si se sbe slu grose,
 Kakor bi nas htli poshreit vse,
 Taku nas vsai on vbrani,

XXIX.

*Ob tu vže mi krščeniki,
ker smo vsi ubozi grešniki,
tiga se veselimo,
de je Jezus na svejt pršel,
tar za nas bridko smrt trpel,
za tu ga mi hvalimo.
Smrt, greh, pekal inu hudič
nam vernim vže ne mogo nič,
Jezus nam je na strani,
tar naj si se želše zlu groze,
kakor bi nas htli požrejt vse,
taku nas vsaj on ubrani.*

XXX.

O GO Spud Bug ti ozha nash,
Kirtako skerb sa nas imash,

De si pustil vmoriti: (

Tuiga ediniga synu,

Kodresheinu Suitu vsimu,

Dai nam tu htrostu priti.

Tuoio Cerkou ô pravi Bug,

Odreishi is vseh nee nadlug,

De bosh odnas vseh bualen

Dai nã vsem v Crishi volnim bit,

Po tim Lebni V Nebessa prit,

Skusi Iesusa Amen.

KONEZ.

XXX.

*O, gospud Bug, ti oča naš,
kir tako skrb za nas imaš,
de si pustil umoriti
tujga ediniga sinu
k odrešejnu svitu vsimu,
daj nam tu h troštu priti!
Tvojo Cerkov, o pravi Bug,
odrejši iz vseh ne(j)e nadlug,
de boš od nas vseh hvalen,
daj na(m) vsem v križi volnim bit,
po tim lebni v nebesa prit
skuzi Jezusa. Amen.*

Opomba o kritičnem prepisu:

Prepis je približan sodobnemu slovenskemu pravopisnemu standardu, pri čemer ohranja besedne in oblikovne posebnosti izvirnika. Zlogotvorni –r- (izv. –er-: smert > smrt) je zapisan sodobno brez e-ja (polglasnika), kar omogoča normalno branje brez e-kanja. Ohranjen je tudi zapis –i- ja za nenaglašeni –e- v šibkem položaju v oblikah kot vsimú (vsemú) edíniga (edínega) itd., ki so ga protestanti pisali kot –i-, saj je tedaj označeval polglasnik visoke kvalitete, ki je bil bližje i-ju kot e-ju ali srednjeustnemu glasu. Po sodobnem pravopisnem standardu so postavljena tudi ločila.

Nekaj manj znanih besed (po zaporedju pojavljanja v besedilu):

- nid – (nem. Neid) – zavist
- rajtinge – (nem. Reitung) – sklepi, računi
- (v)kup – kup, kupčija
- ferrata – (nem. verraten) – izda
- poroči – naroči
- trahta – (nem. trachten) – obeta si, hrepeni, želi
- jogri – (st.bavar. Jungiro »učenec«) – učenci, apostoli
- trošt – (nem. Trost) – tolažba, uteha
- cagovat – (nem. zagen) – bati se, omahovati
- se zda – se vda (v Božjo voljo)
- fratal – (nem. verraten) – izdal
- s kušom – (nem. Küss) – s poljubom
- falš priče – (nem. falsch) – krive priče
- spoznaj! – priznaj!
- svit (svèt) – posvet (svèt starešin)
- nej grevalu – (nem. geréuen - kesati se) – ni skrbelo, ni bilo sram
- cajhen – (ne. Zeichen) – znak, znamenje
- brumen – (st.bav. frumm, nem. fromm - priden) – pobožen, svet
- so špot delali – (nem. Spott – posmeh, zasmeh) – so ga zasmehovali, zasramovali
- žolnerji – (nem. Söldner) – žolnirji, vojaki
- v cesarjovi prijazni – v cesarjevi milosti
- klagovati – (nem. klagen) – tožiti, objokovati

šaherja – (nem. Schächer) – razbojnika
šraj – (nem. Schrei) – krik
firang – (nem. Vorhang) – zaveza, zastor, zagrinjalo
s korenem – z zelišči, z zelenjem, z dišavami
leben – (nem. Leben) – življenje

Prepis in kritični prepis:
v prosincu 2014
Ludvik Kaluža

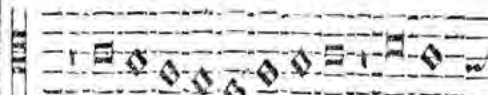
PASIJONSKI DONESKI

XLVIII.

OD TE VEZHERIE ALI
prave Mashe Iesusove, gdu inu koku
je to isto postavil, inu koku se ima
dershati, skusi Primosha
Truberja.

Ve ti Pa ul v enim Lyti,
Kadar je Ie sus fra tan bil,

I nu ti Evan ge li iti, Od pra
Sa nas matro iterpic hou, s'logri

ve Ma she pi sho: Sazh ne shnimi
gre ve zher v'hi cho: vezhe-

Dalmatinov Katekizem iz leta 1584

Andrej Misson

PASIJONSKA PESEM

POROČILO O NOTNEM ZAPISU

Besedilo pasijonske pesmi Jurija Dalmatina, v kritičnem prepisu Ludvika Kaluže, sem podložil pod protestantski napev *Sveti Paul v enim listi (Quid si coena Dominica)*, kot ga je izdal Edo Škulj v knjigi *Cerkveni ljudski napevi, I. Protestantski napevi* (Družina, Ljubljana 2000, 151). Melodijo sem transponiral v obseg, primeren za ljudsko petje. Pesem se z melodijo dobro ujema. V nekaj primerih je najbrž že Dalmatin sam predvidel petje dveh zlogov na enem tonu, npr. zloga –lu in u- iz besed *bilu* in *umreti* tekoče nastopita na enem tonu. Prav tako pa najbrž tudi nekaj melizmov, ki nastopijo tedaj, kadar ima verz kakšen zlog manj in nanj nastopita dva tona. Skladno s tradicijo koralnega petja je smiselna tudi zapisana melizmatična klavzula ob koncu melodije. Uporabil sem takšen zapis zlogovanja, ki je primeren za legato petje (zlog naj se konča na vokal ali zveneči soglasnik). Zaradi lažjega petja sem notiral največ pet kitic pod melodijo. Pasijonska pesem je tako zapisana v šestih delih.

PASIJONSKA PESEM

Protestantski napev *Sveti Paul v enim listi*

Pasijonska pesem Jurija Dalmatina

I - V

1. O, gre - šni člo - vik, vsa - ki čas
2. Na svej - ti je on sam vu - čil,
3. Ka - dar je vže v_Be - ta - ni bil,
4. Le tri - de - set sre - br - ni - kov
5. Po ve - čer - ji on v_en vrt gre,

6
1. po - mi - sli ti, kaj je za nas
2. ve - li - ku ču - des je stu - ril,
3. v_Si - mo - no - vi hi - ši se - dil,
4. vza - me Ju - das od tih far - jov,
5. v_Ge - ce - ma - ne Ol - ske go - re,

11
1. Je - zus mo - ral tr - pe - ti,
2. do - kler je do - pr - ne - sel,
3. e - na že - na pr - te - če,
4. s_tem Je - zu - sa fer - ra - ta.
5. ž_nim so jo - gri ho - di - li.

16
1. de bi nas od pe - kla re - šil.
2. kar je od O - če - ta ne - mu
3. (ž)_žla - htno vo - do ga o - bli - je,
4. Je - zus ob ve - li - ki no - či
5. Za - čne tre - pe - tat, ca - go - vat

21
1. Iz ne - ba je na svet pre - šil,
2. v_ne - bi bi - lu po - ro - če - nu.
3. iz ve - re, lu - be - zni svo - je.
4. jo - grom ja - gne - jest po - ro - či,
5. i - nu tim jo - grom uka - zo - vat,

26
1. ne - mu je bi - lu_u - mre - ti,
2. Pra - vi trošt je pr - ne - sel.
3. Je - zus nej nič ne re - če:
4. nas o - dre - ši - ti tra - hta.
5. de bi - ču - li, mo - li - li.

PASIJONSKA PESEM

31

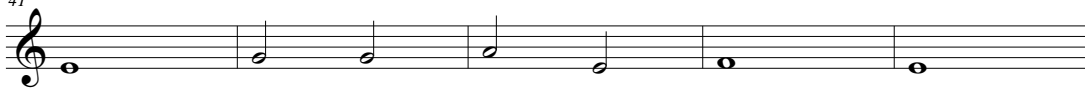
1. ka - kor tu e - van - ge - li - sti
 2. Po - tle on v_Je - ru - za - lem gre,
 3. ob - tu jo - gri za - čno mr - mrat
 4. Lih pr tej i - sti ve - če - rji
 5. Tri - krat sam po - kle - kne do - li,

36

1. i - nu a - po - stol - ski li - sti
 2. k_se - bi vza - me svo - je jo - gre.
 3. ču - dne raj - tin - ge na - re - jat,
 4. on - suj te - sta - ment na - re - di.
 5. ke - li - ha prost bi - ti mo - li,

41

1. po - re - du vse pri - ču - jo,
 2. Te - daj je k_nim go - vu - ril:
 3. a - li Je - zus no - hva - li.
 4. No - ge umi - va vsem jo - grom.
 5. kr - vav pot ga pre - li - va.

46

1. od - ne - ga mar - tre pi - še - jo,
 2. Po - le(j), jest bom od Ju - dov zdan
 3. Na - tu je Ju - das vun - kaj šil,
 4. Lu - be - zan tr - dit uka - zu - je,
 5. Zdaj - ci en an - gel tro - šta ga,

51

1. gre - šni - ke k_ne - mu vi - ža - jo,
 2. Aj - dom, de bom od nih kri - žan.
 3. k_vi - šjim far - jom se pr - dru - žil,
 4. nim nih sla - bost pre - ro - ku - je,
 5. Je - zus se v_bo - žjo vo - lo zda,

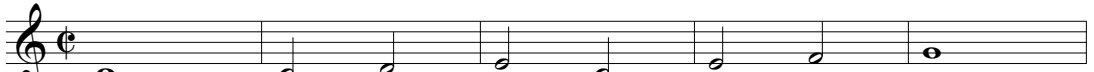
56

1. v_ne - ga ver - jet_u - ka - zu - jo.
 2. Nih nid me bo - de_u - mu - ril.
 3. so ž_nim (v)kup na - re - ja - li.
 4. zvr - ši pri - di - go s_tro - štom.
 5. ve - li - ko ža - lost i - ma.

PASIJONSKA PESEM

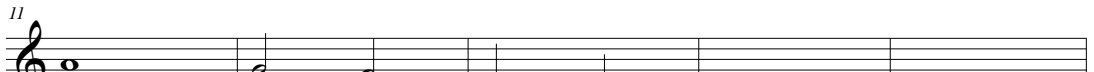
VI - X

6. Jo - gre, de so spa - li, sva - ri
 7. I - nu je Pe - tru zdaj re - kel,
 8. Ju - dje hi - tru pred An - na - sa,
 9. Ker pak nej nič o - dgo - vo - ril,
 10. Na - prej bo - te me vi - di - li,

6. i - nu k_nim ža - lo - stnu pra - vi:
 7. de - bi meč v_no - žni - ce vte - knel.
 8. po - tle tu - di pred Kaj - fa - sa
 9. ga - je vi - ši far zlu ro - til
 10. ker ste me - ne so - vra - ži - li,

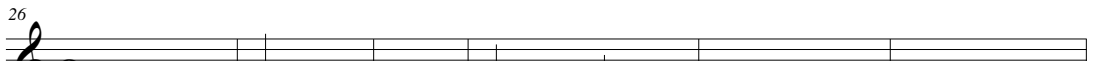
6. Nu, vže je muj čas tu - kaj!
 7. Ju - dje so po - leg sta - li.
 8. Je - zu - sa pr - pe - la - jo.
 9. i - nu je k_ne - mu re - kal:
 10. v_e - ni ve - li - ki ča - sti:

6. Je - zus ku - maj tu i - zre - če,
 7. Je - zus le e - no be - se - do
 8. Za nim je Pe - ter v_ta dvor šil,
 9. Jest te za - kli - nam vi - so - ku
 10. na de - sni te mo - či si - deč,

6. po - le(j), Ju - das zdaj pr - te - če.
 7. k_nim re - če, de na - zaj gre - do;
 8. Je - zu - sa tri - krat za - ta - jil,
 9. pr tim pra - vim ži - vim Bo - gu,
 10. v_o - bla - kih ne - be - skih pri - deč

6. Voj - sko je pe - lal vun - kaj,
 7. vsi so od stra - ha pa - li.
 8. zdaj ga gre - hi gre - va - jo.
 9. de nam zdaj boš po - ve - dal:
 10. v_ne - zre - če - ni o - bla - sti.

PASIJONSKA PESEM

31

6. Je - zu - sa je s_ku - šom fra - tal,
 7. Po - tle se pu - sti ulo - vi - ti,
 8. Vmej tem so ti vi - ši far - ji
 9. Si li ti Kri - stus, sin Bo - žji?
 10. Vi - ši far svoj gvant re - ztr - ga,

36

6. ka - kor je zna - mi - ne bil dal.
 7. vol - nu se zve - zan vo - di - ti.
 8. i - nu tu - di vsi pi - sar - ji
 9. Spo - znaj zdaj pred te - mi mo - ži!
 10. re - če: On pre - kli - na Bo - ga!

41

6. Sve - ti Pe - ter je bra - nil,
 7. Jo - gri pak so ube - za - li,
 8. Je - zu - sa spra - šo - va - li;
 9. Je - zus je o - dgo - vu - ril:
 10. So ga k_smr - ti so - di - li,

46

6. na - glu o - dse - kal Mal - hu - su
 7. Je - zu - sa vsi za - pu - sti - li,
 8. falš pri - če so ga to - ži - le,
 9. Ti si, je re - kal, ja, jest sem,
 10. gr - du ž_ne - ga špot de - la - li,

51

6. z_me - čom ne - ga de - snu vu - hu,
 7. ker so se prej u - sti - li,
 8. de bi ga v_smr pr - pra - vi - le;
 9. a - li vsaj jest po - vem vam vsem,
 10. v_ne - ga o - braz so plu - va - li

56

6. Je - zus ga je o - zdra - vil.
 7. de bi ž_nim red o - bsta - li.
 8. saj se ne - so skla - da - li.
 9. kaj bo muj O - ča stu - ril.
 10. i - nu ga s_pe - stmi bi - li.

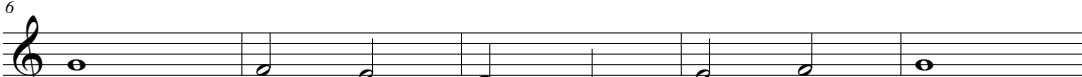
PASIJONSKA PESEM

XI - XV

11. E - ni so ga za - kri - va - li
 12. Zlu so Je - zu - sa zve - za - li,
 13. Pred Pi - la - tom so Je - zu - sa,
 14. Mo - ji hla - pci bi bra - ni - li,
 15. Po - tle Je - zus ta - ku zve - zan

6

11. i - nu špo - tli - vu vpra - ša - li:
 12. h.Pi - la - tu - su ga pe - la - li,
 13. ti - ga pra - vi - ga Kri - stu - sa,
 14. mar - trat me ne pu - sti - li.
 15. je k_E - ro - de - žu bil pe - lan.

11

11. Po - vej, gdu te je_u - da - ril?
 12. ti - mu so ga i - zda - li.
 13. Ju - dje mo - čnu to - ži - li:
 14. Jest sem pak za tu pri - šal
 15. Tu je ne - mu do - pa - lu,

16

11. Zju - tra vi - ši far pi - sar - je,
 12. Ka - dar je Ju - dež tu vi - dil,
 13. de bi lu - di o - dvra - čo - val,
 14. de od ri - sni - ce pri - ču - jem.
 15. Je - zus pak nej caj - hnov stu - ril,

21

11. sta - ri - še, fa - ri - ze(j) - er - je
 12. de je Je - zus o - bso - jen bil,
 13. sam se - be h_kraj - lu po - stav - lal,
 14. Kir je z_ri - sni - ce, vam po - vem,
 15. na to - žbe nič o - dgo - vu - ril.

26

11. Je on vse vku - pe spra - vil.
 12. de bi ga le kri - ža - li,
 13. ti - ga so ga dol - ži - li.
 14. ta bo - de me - ne sli - šal.
 15. E - ro - du_je žal di - ja - lu,

PASIJONSKA PESEM

31

11. Svit so čez ne - ga dr - ža - li;
 12. zdaj ga je ne - ga greh zgre - val;
 13. Pi - la - tus je zdaj vpra - šal;
 14. Pi - la - tus se je na - smi - jal:
 15. za - tu ga je on za - špo - tal

36

11. de bi mu v smrt po - ma - ga - li,
 12. de je svoj - ga Bo - ga pre - dal;
 13. Si li ti rejs teh Ju - dov kral?
 14. Kaj je ri - sni - ca? k ne - mu djal.
 15. tar en bel gvant na ne - ga djal,

41

11. so ga spet vsi vpra - ša - li,
 12. v tem - pel vr - gal de - nar - je
 13. Je - zus je o - dgo - vu ril:
 14. Ju - dje so več to - ži - li.
 15. ta - ku spet na - zaj po - slal.

46

11. a - ku bi on rejs Kri - stus bil.
 12. i - nu se je sam o - be - sil,
 13. Ja, a - li mo - je kra - le - stvu
 14. Je - zus nej nič o - dgo - vu ril,
 15. Zdaj je E - ro - des Pi - la - tu,

51

11. Je - zus je spo - znal, nej ta - jil.
 12. po sre - di se je re - zpo - čil.
 13. ri - sni - čnu nej po - ze - mel - sku,
 14. de se je Pi - la - tus ču - dil,
 15. sov - ra - žni - ku suj - mu, na tu

56

11. Na tu so go - ri vsta - li.
 12. Tu nej gre - va - lu far - je.
 13. si - ce(r) bi dru - gu stu - ril.
 14. Ju - dje pak ne - so ro - di - li.
 15. zu - pet pri - ja - tel po - stal.

XVI - XX

16. Pi - la - tus je pak pri - čo - val
 17. Pi - la - tu - su že - na spo - vej;
 18. Ju - dje so še več čez ne - ga
 19. Je - zu - sa vže zmar - tra - ni - ga
 20. Pi - la - tus, kir je za - sto - pil,

6

16. i - nu vsim Ju - dom ta - ku djal:
 17. Nič s_pra - vi - čnim tim ne i - mej!
 18. vpi - li: Kri - žaj ga, kri - žaj ga!
 19. i - nu ta - ku kro - na - ni - ga
 20. od Ju - dov de bi več ne bil

11

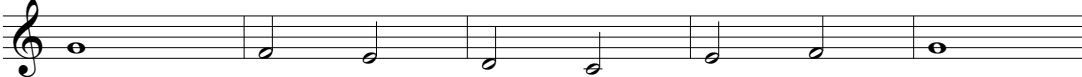
16. Je - zu - sa sem spra - šo - val,
 17. Ju - dje pak so pro - si - li,
 18. Pi - la - tus je po - ro - čil:
 19. je Pi - la - tus vun pe - lal
 20. v_це - sar - jo - vi pri - ja - zni,

16

16. na nim še nič nej naj - de - nu,
 17. de bi Ba - ra - ba i - zpu - stil,
 18. ne - ga v ri - htno hi - šo pe - lat,
 19. re - koč: Po - le - le(j), ta člo - vik!
 20. ka - dar bi Je - zu - sa spu - stil,

21

16. kar bi smr - ti bi - lu vre - dnu.
 17. Je - zu - sa brum - ni - ga_u - mu - ril.
 18. iz ne - ga gar - du špot de - lat.
 19. Nej li tu vže en mar - tr - nik?
 20. je on na prav - dni stol se - dil.

26

16. E - ro - du nič nej spo - znal.
 17. Vsi so čez ne - ga vpi - li:
 18. Žol - ner - jom ga zro - čil,
 19. Kaj jest bom več ž_nim de - la!
 20. V_pra - vi - ci se on zbla - zni.

PASIJONSKA PESEM

16. Jest čem po va - ši na - va - di
 17. Le kri - žaj ga, le kri - žaj ga,
 18. ti so ga v škr - lat o - ble - kli,
 19. Vsi so vpi - li: Le kri - žaj ga!
 20. Naj si svo - je ro - ke umi - va,

16. k_ve - li - ki no - či vun da - ti
 17. Ba - ra - ba spu - sti pro - sti - ga!
 18. s_tr - nja e - no kro - no sple - li,
 19. Pi - la - tus za - go - var - ja ga
 20. ne - ga prav - da je vsa kri - va:

16. Je - zu - sa pra - vi - čni - ga.
 17. Pi - la - tus je pri - čo - val:
 18. ne - mu na - gla - vo dja - li,
 19. i - nu ga i - zpra - šu - je,
 20. Ba - ra - ba Ju - dom spu - stil,

16. k_smr - ti pak čem o - bso - di - ti
 17. Je - zus nej smr - ti za - slu - žil,
 18. pred nim so po - kle - co - va - li,
 19. Je - zus nič ne o - dgo - vo - ri,
 20. Je - zu - sa pak je o - bso - dil,

16. i - nu pu - sti - ti_u - mo - ri - ti
 17. saj nej nič kri - vi - ga - stu - žil.
 18. en trst v_ro - ke mu da - va - li,
 19. e - ne be - se - de - ne pra - vi,
 20. de bi se na kri - ži_u - mo - ril.

16. Ba - ra - ba pun - tar - ski - ga.
 17. Tu je o - či - tu spo - znal.
 18. v_o - braz so mu plu - va - li.
 19. za tu ga on stra - hu - je.
 20. Tu je vse Bug pr - pu - stil.

XXI - XXV

21. Zdaj - ci žol - ner - ji Je - zu - sa,
 22. E - sih, mi - ro, žolč je on pil,
 23. Pi - la - tus je na križ pi - sal:
 24. Glih ta - ku ta dva ša - har - ja,
 25. Je - zus je na kri - ži zav - pil:

6

21. ti - ga pra - vi - ga Kri - stu - sa,
 22. na Gol - ga - ti je kri - žan bil
 23. Je - zus Na - z(a)ren - ski, Ju - dov kral.
 24. ker sta bi - la zla fra - tar - ja,
 25. Muj Bug, kaj si me za - pu - stil!

11

21. z_me - sta so vun pe - la - li.
 22. i - nu dva ra - zboj - ni - ka,
 23. Tu je Ju - dom žal dja - lu.
 24. sta se ne - mu špo - ta - la.
 25. Lu - dje so po - leg sta - li,

16

21. Je - zus je sam suj križ no - sil,
 22. e - dan na ne - ga de - sni - ci,
 23. Za ne - ga gvant so i - gra - li,
 24. E - den pak se pre - o - br - nil,
 25. e - sih so mu da - va - li pit,

21

21. Sim - on mu je h_po - mo - či bil,
 22. ta dru - gi pak na le - vi - ci.
 23. vmej sa - bo dej - le - la - li.
 24. Je - zu - sa za mi - lost pro - sil,
 25. vo - de mu ne - so htli vo - ščit.

26

21. Do - sti so ga sprem - la - li.
 22. Sta bi - la ne - ver - ni - ka.
 23. Tu ga je ste - žka sta - lu.
 24. de bi se mu ska - za - la,
 25. Ju - dje so se špo - ta - li.

PASIJONSKA PESEM

31

21. Že - nam, ker so kla - go - va - le,
 22. Je - zus je na kri - ži pro - sil
 23. Je - zus, ker je Ma - ter_u - gle - dal,
 24. de bi na ne - ga spo - mi - slil,
 25. Je - zus je tu - di go - vo - ril:

36

21. za nim se mi - lu pla - ka - le,
 22. O - če - ta, de bi o - dpu - stil
 23. de je sve - ti Janž po - leg - stal,
 24. ka - dar bi v_kra - le - stvu pri - šil,
 25. Vže sem vse ci - lu do - pol - nil.

41

21. na po - ti je go - vu - ril,
 22. vsem svo - jim sov - ra - žni - kom
 23. ne - mu je no po - ro - čal.
 24. Je - zus ga_je zdaj u - sli - šal.
 25. Suj duh je Bo - gu zro - čil,

46

21. de sa - me čez se jo - ka - jo,
 22. re - koč: Saj sa - mi ne zna - jo,
 23. Z_je - zu - sa so špot de - la - li,
 24. Zdaj - ci je son - ce mr - kni - lu,
 25. na stran je gla - vo na - klu - nil

51

21. de tih - štraj - fing - ne_u - ča - ka - jo,
 22. kaj o - ni sa - daj de - la - jo,
 23. Ju - dje ga - zlu pre - kli - na - li,
 24. pov - sod se_je tem - nu stu - ri - lu,
 25. i - nu je zdaj du - šo pu - stil.

56

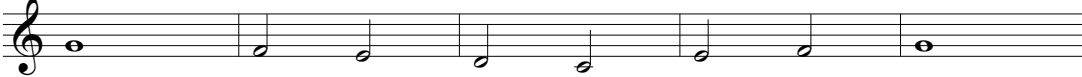
21. kir Bug nim bo na - lu - žil.
 22. o - dpu - sti zu - pr - ni - kom!
 23. h_te - mu je on le - mol - čal.
 24. V_tim se je en šraj sli - šal.
 25. Ta - ku se je on lo - čil.

XXVI - XXX

26. Fi - rang v_tem - pli se re - zde - re,
 27. Ša - har - je de bi_u - mo - ri - li,
 28. V_či - stu pla - tnu sta te - lu,
 29. Ob tu vže mi kr - šče - ni - ki,
 30. O, go - spud Bug, ti o - ča naš,

6

26. na dva ko - sa, tu se be - re.
 27. so nim nih ko - sti lo - mi - li;
 28. ker je bi - lu Je - zu - se - vu,
 29. ker smo vsi_u - bo - zi gre - šni - ki,
 30. kir ta - ko skrb za nas i - maš,

11

26. En tres so vsi sli - ša - li,
 27. v_stran so vbo - dli Je - zu - sa,
 28. ci - lu li - pu o - bvi - la,
 29. ti - ga se ve - se li - ga - mo,
 30. de si pu - stil_u - mo - ri - ti

16

26. ve - li - ku skal se re - zkla - lu,
 27. (s)_stra - ne je te - kla vo - da, kri,
 28. s_ko - re - nem tu o - blu - ži - la,
 29. de je Je - zus na svejt pr - šel,
 30. tuj - ga e - di - ni - ga si - nu

21

26. do - sti mr - tvih z_gro - bov vsta - lu,
 27. ker za nas za - do - sti stu - ri,
 28. v_en nov grob je po - lu - ži - la,
 29. tar za nas bri - dko smrt tr - pel,
 30. k_o - dre - šej - nu svi - tu vsi - mu,

26

26. mno - gim so se ska - za - li.
 27. na - še gre - he vse spu - ca.
 28. en ka - men pr - va - li - la.
 29. za tu ga mi hva - li - mo.
 30. daj nam tu h_tro - štu pri - ti!

PASIJONSKA PESEM

26. Ob tu je al - tman go - vo - ril:
 27. Jo - zef od A - ri - ma - ti - je
 28. Ju - dje so grob va - ro - va - li,
 29. Smrt, greh, pe - kal i - nu hu - dič
 30. Tvo - jo Cer - kov, o pra - vi Bug,

26. Ta je pra - vi Bo - žji sin bil,
 27. za ne - ga te - lu pro - sil je,
 28. ta ka - men za - pe - ča - ta - li,
 29. nam ver - nim vže ne mo - go nič,
 30. o - (j) drej - ši iz vseh ne(j)e na - dug,

26. naj si ne - smo me - ni - li.
 27. de bi je snel iz - kri - ža.
 28. tu pak nej nič bra - ni - lu:
 29. Je - zus nam je na stra - ni,
 30. de boš od nas vseh hva - len,

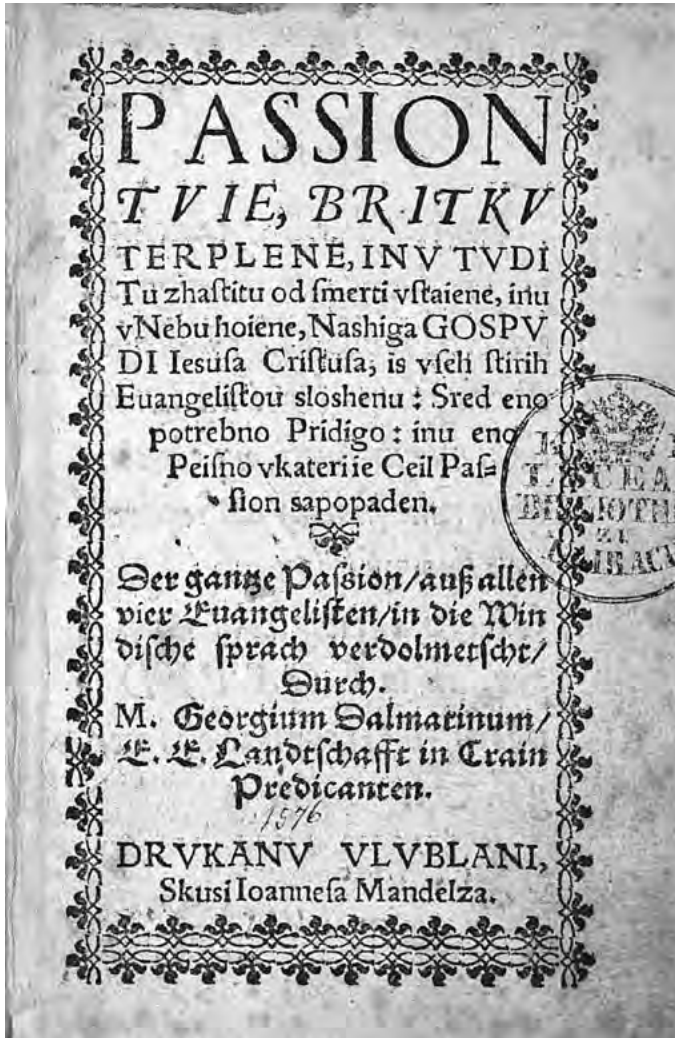
26. Ti, ker so pr kri - ži sta - li,
 27. Ni - ko - de - mus tu - di pri - šel,
 28. Je - zus je spet od smr - ti vstal,
 29. tar naj si se že/še zlu gro - ze,
 30. daj na(m) vsem v_kri - ži vol - nim bit,

26. so vsi na pr - si klu - ka - li,
 27. mi - ro, a - lo - je pr - ne - sel,
 28. go - ri k_O - če - tu v_ne - bu - šal,
 29. ka - kor bi nas htli po - žrejt vse,
 30. po tim le - bni v_ne - be - sa prit

26. tar se spet po - vr - ni - li.
 27. s_tem svo - jo ve - ro zvi - ša.
 28. ne - ga te - lu nej zgni - lu.
 29. ta - ku nas vsaj on_u - bra - ni.
 30. sku - zi Je - zu - sa. A - men.

Naslovnica Dalmatinove knjige PASSION iz leta 1576

Alojzij Pavel Florjančič

DALMATINOV PASIJON 1576

Uvod

Pasijon (lat. *passio*, trpljenje, tudi strast) pomeni v krščanstvu Jezusovo trpljenje in smrt, je popisan v štirih evangelijih. Večkrat je nekoliko razširjen, v začetku z Vhodom v Jeruzalem in Zadnjo večerjo, na koncu z Vstajenjem. V zahodni krščanski liturgiji ga berejo v velikonočnem času, v Velikem tednu. Izraz pasijon uporabljamo tudi za dramska dela o Kristusovem trpljenju in smrti v ljudskem jeziku, ki so dejansko pasijonske igre. V svetu je najbolj poznana odrska pasijonska igra v bavarskem Oberammergau, pri nas pa *Škofjeloški pasijon (Processio locopolitana 1721)*, ki je pravzaprav dramatizirana pasijonska procesija.

Pasijon je lahko tudi uglasben del evangelijskega besedila, ki podaja Kristusovo trpljenje. To sta na primer, Janezov in Matejev pasijon J. S. Bacha, Lukov pasijon K. Pendereckega in Pasijon po Janezu Damijana Močnika.

V cerkvenem stenskem slikarstvu so pri nas znani predvsem srednjeveški pasijonski cikli v Crngrobu, v Hrastovljah, na Muljavi, v cerkvi sv. Petra v Begunjah, v špitalski cerkvi sv. Duha v Slovenj Gradcu, v Tupaličah in drugod.

Samo poimenovanje *passion* (nemško poimenovanje *passion* – trpljenje, Kristusovo trpljenje, tudi strast je ženskega spola) pri nas prvič najdemo pri naših protestantskih piscih, pri Trubarju v knjigi *Tiga Noviga testamenta ena dolga predgovor* (1557), navedke za *passion* iz evangelijev (Mt 26, 27, na veliki torek Mr 14,15, na veliko sredo Lk 22, 23, na veliki petek Jn 18, 19) pa navaja v knjigi *En regišter, ena kratka postila* (1558).

Prvo slovensko knjigo, v celoti posvečeno pasijonu, je leta 1576 napisal Jurij Dalmatin. Postavlja se vprašanje zakaj, saj je Trubar že leta 1557 izdal Ta prvi del tega Novega testamenta z vsemi štirimi evangeliji in apostolskimi deli, kjer je bilo moč dobiti celotno vsebino pasijona za branje v Velikonočnem času. Kaj pa, če je Dalmatin, ko se je leta 1572 vrnil z Würtenberškega po uspešno zaključenem študiju v Ljubljano, ugotovil, da vendarle potrebujemo samostojno »pasijonsko« knjigo? V času, ko je izšel Dalmatinov pasijon, se je njegov avtor že krepko lotil prevajanja cele Biblije. Ker je bila nova zaveza pretežno že prevedena, se je posvetil predvsem Stari zavezi. Tako je že leta 1572 prevedel Mojzesove knjige, verjetno le Genezo, nato z delom nadaljeval in leta 1575 v Ljubljani izdal še sta-

rozavezno Sirahovo knjigo. Naslednje leto pa izide njegov *Passion!* V njegovem kapitalnem delu Bibliji iz leta 1584 je Dalmatin v predgovoru k Juditini knjigi med drugim zapisal: »...da so Judje tako basen igrali, **kakor se pri nas pasijon igra in druge svete istorije...**« (poudaril APF)¹. Da je prišla ta opomba v uvod k Juditini knjigi, je moral biti konkreten vzrok. Zakaj bi sicer v njej omenjal igranje pasijona in drugih verskih iger. Popit opozarja, da Dalmatin pravi, da »se pri nas pasijon igra«, ne pa, »da pri nas pasijon igramo«, torej so ga igrali katoličani, ne protestanti. Ker pa so dotedanji pasijoni vsebovali poleg pasijona (iz štirih evangelijev Nove zaveze) še prizore iz Stare zaveze, zlasti še čisto »poganske« in nebiblične vložke, na primer antični Kupido, alegorije kontinentov, cehi, sodobna konjenica ... kot na primer v Škofjeloškem pasijonu, je morda hotel Dalmatin s svojim pasijonom »očistiti papistovsko« versko igro z neevangelijskimi vsebinami. Je torej Dalmatin leta 1576 objavil svojo pasijonsko knjižico zato, da bi igrali čisti, evangelijski pasijon? Čisto mogoče! Ni sicer spisal dialogov igralcem, saj so jih lahko jemali iz zapisa-nega pasijona iz vseh štirih evangelijev in apostolskih del v prvem delu knjige. Ne smemo pozabiti, da dialogov za igralce pasijonov pravzaprav ni bilo, še zlasti ne natisnjenih. Velika večina je bila itak nepismenih, replike pa so jim bile blizu, saj so jih pogosto poslušali pri cerkvenih obredih. Pasijonu je dodana obširna postna Brenčeva pridiga. Postna pridiga pa je bila standardna uvertura k uprizoritvi pasijonske igre.

Dalmatinova pasijonska pesem na koncu je bila bolj namenjena evangeličanski srenji, saj vemo, da protestantje verskih iger niso odobraval (manj radikalni pa so jih verjetno tolerirali), zato pa so petju dajali poseben pomen. Ne pozabimo, da so naši protestantje izdali kar osem pesmaric!

Predstavitev Dalmatinovega pasijona

Jurij Dalmatin (Krško, okoli leta 1547 – Ljubljana, 31. 8. 1589), slovenski protestantski duhovnik, teolog, biblicist, pisec, pesnik in prevajalec. V svojem kratkem, ustvarjalno izjemno plodovitem življenju, je napisal oziroma izdal kar devet del. Med njimi se, kot Triglav nad našimi gorami, pne njegovo veličastno delo, celotno Sveto pismo, *Biblia tu je vse svetu pismu stariga inu noviga testameta, slovenski tolmačena skuzi Jurija Dalmatina.*, ki je izšla leta 1583 z letnico 1584. Biblija je vrh slovenske protestantske književnosti ter edinstveno delo na vsej kulturnozgodovinski poti slovenstva druge polovice 16. stoletja. Z njo smo se Slovenci uvrstili med kulturno razvite evropske narode, kljub temu, da smo živeli upravno nepovezani v različnih, več narodnostnih deželah cesarstva. Njegovo prvo samostojno natisnjeno delo je prevod starozavezne knjige *Jezus Sirah*, ki jo

¹ Ilja Popit, *Pasijoni pri nas že pred letom 1584*, v: *Pasijonski doneski* 5, str. 66, Muzejsko društvo Škofja Loka, Škofja Loka 2010

je leta 1575 v Ljubljani natisnil Janez (Janž) Mandelc, prvi slovenski tiskar. To je tudi prva znana slovenska knjiga, natisnjena na Slovenskem. Pri istem tiskarju je Dalmatin leta 1576 izdal svojo drugo knjigo, prvi slovenski natisnjeni pasijon s polnim naslovom:

*Passion tu ie, Britku terplene, inu tudi tu zhastitu od smerti vstaiene, inu vNebu hoiene, Nashiga Gospudi Iesusa Cristusa, is vseh starih Euangelistou sloshenu : sred eno potrebno pridigo: inu eno peisno vkateri ie ceil Passion sapopaden = Der gantze Passion, auss allen vier Euangelisten, in die Windische sprach verdolmetst, durch M. Georgium Dalmatinum.*²

Ta pomembna knjiga je v slovenski znanstveni literarni sferi nerazumljivo prezrta. Gre vendar za naš prvi tematski celotni pasijon iz vseh štirih evangelijev, z uvodno izčrpno razlago, dolgo pasijonsko pridigo in na koncu je Dalmatin pasijon še izvirno upesnil. Pa vendar ga v Enciklopediji Slovenije ni najti v grafični obliki ne pod geslom Pasijon, ne pod geslom Jurij Dalmatin, niti pod geslom Protestantizem, čeprav je tam slikovno predstavljenih devet naslovnih listov najpomembnejših tiskov naših protestantov. Ni doživela niti navadnega knjižnega faksimila, kaj šele znanstveno kritične izdaje, ki bi jo vsekakor zaslužila, saj gre za naš prvi tiskani samostojni pasijon.

Ta izdajateljski manjko je že dvakrat poskušalo odpraviti Muzejsko društvo Škofja Loka, ki v svoji serijski publikaciji Pasijonski doneski objavlja poljubna, strokovna in znanstvena dela. Leta 2009 smo se dogovorili, da bomo Dalmatinov pasijon izdali leta 2011. Poleg Popitovega prispevka o Dalmatinovem pasijonu smo leta 2010 na naslovnici naše publikacije »tolažilno« postavili del naslovnega lista tretjega dela Dalmatinovega pasijona. V ta namen smo predhodno v Narodni univerzitetni knjižnici naročili elektronsko kopijo njihovega edinega primerka Dalmatinovega pasijona 1576. Po vnaprejšnjem plačilu smo ga prejeli na CD in je sedaj javno, brezplačno dostopen na: URL <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-FGTW0ES5>

Naslednji poskus, da bi letos sami izdali znanstveno kritično izdajo Dalmatinovega Pasijona 1576, se je zaradi denarnih težav prav tako izjalovil. Zato v naši letošnji publikaciji objavljamo le faksimile Dalmatinove pasijonske pesnitve z vzporednim kritičnim prepisom. Diplomatični prepis je opravila Tanja Jenko, kritični prepis pa je delo upokojenega slavista in gledališkega lektorja Ludvika Kaluže. Želimo, da bo ta naš tretji poskus le pomagal, da se poravna naš dolg do »brumnega bakalavreata in magistra Jurja Dalmatina« in do izročila ostalih slovenskih Pasijoncev.

Dalmatinov pasijon s svojimi 360 verzi presega kar tretjino replik Romualdovega Škofjeloškega pasijona, od katerega je za povrh še 145 let starejši. Vsekakor

² Diplomatični prepis celotnega naslova knjige

se je dobro z njim seznaniti in razmisliti, kakšen je njegov pomen za slovensko slovstveno in še posebej za pasijonsko zgodovino.

Knjiga, tedaj običajne velikosti, t. i. osmerke (višina 16 cm), ima 214 strani. Naslovni list je brez natisnjene letnice. Po citatu iz Svetega pisma sledi Dalmatinovo posvetilo v nemškem jeziku gospodu Ahacu baronu Thurnu z dne 12. marca 1576 in s predgovorom. Od 12. strani naprej je knjiga pisana v slovenskem jeziku in v bohoričici. »Kratek in potreben nauk o branju, poslušanju in razmišljanju pasijona ali Grenkega Kristusovega Trpljenja in smrti« obsega 42 strani.

Osrednji del od 58. do 143. strani predstavlja pasijon iz vseh štirih evangeli-jev in Apostolskih del, ki vsebuje Kristusovo pot od Betanije in Vhoda v Jeruzalem, Oljske gore, trpljenja in smrti na križu, do vstajenja od smrti, vnebovhoda in odrešenja. Sledi temeljita, 41 strani dolga »lepa in potrebna« pridiga nemškega pridigarja in pisca Janža (Johannesa) Brenza, ki jo je iz nemščine prevedel Jurij Dalmatin (od strani 144 do strani 185).

Zadnji del, od strani 186 do strani 213, je izvirni, **upesnjen Dalmatinov pasijon** v tridesetih kiticah s po dvanajst vrstičnih rimanih verzov. Gre pravzaprav za samostojno knjigo z naslovom:

*Passion is vseh stirih euangelistou vleto peissen, od Iuria Dalmatina, sdai peruizh sloshen, vti vishi kakor ta Nembshki: O mensch beweine dein sünde gross. Ali kakor ta slouenski peissen: Sueti Paul venim listi, Drucanu vLublani Skuzi Joanesa Mandelza. M.D.LXXVI.*³ (1576) V naslovu beremo, da se ta Dalmatinova pasijonska pesem poje po napevu slovenske pesmi, *Sveti Pavl v enem listi*. Protestanti so posebno pozornost posvečali pesmim, ki so jih v liturgičnem, mašnem obredu ljudje peli v domačem jeziku. To so bili starozavezni dogodki, stvarjenje, deset zapovedi, novozavezni dogodki, Kristusovo rojstvo, krst, Zadnja večerja, standardni obrazci, deli maše, kesanje, vera, očenaš, litanije... Tako so bili vsi katekizmi istočasno tudi pesmarice. Tudi naš prvi, Trubarjev katekizem, ima na koncu sedem pesmi z notami in ga štejemo za prvo slovensko pesmarico. Šesta pesem v njej je prav ta *Sveti Pavl v enem listi*⁴, ki ga kot napev omenja Dalmatin za svojo pasijonsko pesem.

Pesem *Sveti Pavl v enem listi* se pojavlja v vseh nadaljnjih pesmaricah naših protestantov. Ker so protestanti svetovali, da te pesmi pojejo ljudje tudi izven cerkve, posebej še po domovih, je bilo to še posebej pomembno za razvoj slovenskega jezika in s tem utrjevanje narodne pripadnosti, ki je bila tedaj komaj v povojih. Ne zavedamo se dovolj tega pomena za potrjevanje naše samozavesti, ki je kljubovala takratni prevladujoči nemški, italijanski in madžarski upravni dominaciji in uveljavljala našo samobitnost ter s tem oblikovala konstitutivno vlogo jezika kot bistveni element slovenske etnogeneze.

³ Diplomatični prepis podnaslova

⁴ Pravi naslov pesmi se glasi: Od te Večerje oli praeue Maše Jesuseue (pisano v gotici)

Zaključek

Dalmatinova pasijonska pesnitev */Passion is vseh starih evangelistov v leto Peisen, od Iuria Dalmatina .../*, imenujmo jo Mali Dalmatinov pasijon, je samostojna knjiga, ki je v našem primerku, hranjenem v NUK, vezana v skupno knjigo, delovno poimenovano Veliki Dalmatinov pasijon. Tak način vezanja več knjig v eno, je bil v tistem času pogost, saj je vezava še dodatno podražila že tako drago knjigo. Da imamo opravka s samostojno knjigo govori njen obseg dveh tiskovnih pol (32 strani) in postavitve naslovne strani v popolnem kolofonu, torej z naslovom, vsebino, avtorjem, tiskarjem, krajem in letnico. Tako popolnega nima niti naslovni-ca celega, »skupnega« Velikega Dalmatinovega pasijona. Ali je Mali Dalmatinov pasijon izšel kot samostojna knjiga, ne vemo. Morda v broširani obliki ni bil kos času. Lahko je bil prvotno postavljen kot samostojno knjižno delo, pa je bil zaradi nam zaenkrat neznanih razlogov (mogoče finančnih ali časovnih) združen v enotno knjigo. Vsekakor pa je že čas, da predstavimo Dalmatinov pasijon iz leta 1576 v znanstveno kritični izdaji slovenskemu bralcu.

Bralcem smo namenili v vpogled in branje zadnji del Dalmatinovega pasijona, avtorjevo izvirno pasijonsko pesem. To je prva velika slovenska pesnitev, soliden temelj bodočim literatom. Jože Koruza je v zadnjem stavku spremne besede v faksimilni izdaji Dalmatinovega *Celiga Catehisma...* zapisal: »Najbolj pomembno pa je to, da se je na tej stopnji izoblikoval slovenski umetni verz in obrusil slovenski jezik v vezani besedi.«⁵

Upesnjenemu pasijonu Jurija Dalmatina smo dodali partituro, ki jo je za Trubarjevo pesem *Od te Večerje ali prave maše Jezusove..(Sveti Pavl v enem listi)*. priredil in notificiral skladatelj Andrej Misson.

⁵ Jurij Dalmatin (M. Georgius Dalmatinus), Ta celi katehizmus, eni psalmi, inu teh vekših godov, stare inu nove krščanske pejsni...V Vitembergi 1584

Matija Ogrin

PRIDIGA P. FERDINANDA LJUBLJANSKEGA NA VELIKI PETEK 1722 V ŠKOFJI LOKI

Med dragocenostmi Kapucinskega samostana v Škofji Loki je tudi rokopisna knjiga, v kateri so zbrane ohranjene pridige patra Ferdinanda Ljubljanskega (cca. 1682–1744), sodobnika p. Romualda, znanega tudi kot voditelja ljubljanske spokorne procesije. Pater Ferdinand je bil po vsem sodeč zelo literarno nadarjen, toda doslej skorajda neznan kapucinski pisec.¹ Kot pridigar je v letih 1721–1726 v Škofji Loki, že pred tem in za tem pa še v Ljubljani, Kranju, Trstu idr. Rokopisni kodeks s pridigami p. Ferdinanda obsega kar 500 strani, gosto popisanih z drobno pisavo; v njem je – k sreči! – ohranjenih vsaj 58 pridig, saj je očitno, da je to le manjši del Ferdinandovega izgubljenega opusa.²

Posebna dragocenost Ferdinandovega rokopisa je, da je v njem proti koncu ohranjena tudi pridiga *Die Veneris Sancto – Na veliki petek*, ki je datirana prav v Škofji Loki leta 1722. To pomeni, da je to prav tista pridiga, po kateri se je tega leta vršila Spokorna procesija p. Romualda, ki jo poznamo tudi pod imenom Škofjeloški pasijon. Ta se je namreč pričel neposredno po pridigi na veliki petek ob štirih v vikariatski, danes župnijski cerkvi, kakor določajo pravila: »quæ incipit hora quarta post Concionem in Vicariatu persolutam«. Pridiga je izjemno dragocena z več gledišč.

Najprej je pridiga p. Ferdinanda Ljubljanskega *Na veliki petek* edino ohranjeno besedilo, ki je povsem sodobno z Romualdovim Pasijonom in je v njem tudi mnogo referenc na sam Pasijon, ki so bile tedanjim poslušalcem očitne iz samega konteksta – saj je Spokorna procesija takoj sledila in je zato pridigar ne omenja – mi pa si jih moramo predstavljati (prim. opombi 19 in 26).

Drugič, pridiga vsebuje obsežen, v dramatičnem tonu izražen teološki in pastoralni prikaz celotnega Kristusovega trpljenja – od izvirnega greha in večne Božje odločitve o odrešitvi človeka naprej – podrobno prek vseh prizorov, ki jih poznamo tudi iz teksta Procesije: zadnja večerja, krvavi pot, prijetje Jezusa, zaušnica, bičanje, glejte človek, križev pot, križanje. S tem je p. Ferdinand podal

¹ Za osnovne podatke o p. Ferdinandu gl. Metod Benedik: *Kapucinski samostan s cerkvijo Sv. Ane Škofja Loka*. Celje: Celjska Mohorjeva družba; Škofja Loka: Kapucinski samostan, 2009.

² Za osnovne podatke o vsebini kodeksa prim. M. Ogrin: Neznani rokopisi slovenskega slovstva. *Slavistična revija*, 2011, št. 4, zlasti str. 387–391.

celoten teološko-biblični okvir Pasijona kot spokorne procesije. Vse uprizorjene podobe najdejo v Ferdinandovi pridigi resnobno duhovno razlago in pastoralni imperativ k osebnemu kesanju. S tem je pridiga *Na veliki petek* tudi dokument, da je bil Pasijon ali Procesija izrazito spokorno, duhovno dejanje, in da je ta namen dajal mero in ton vsem posameznim elementom.

Tretja razsežnost pridige p. Ferdinanda je njena literarna, stilistična kvaliteta, čemur se bo treba še posvetiti, saj zadeva tudi druge njegove pridige. Omenjeno naj bo le, da je sicer jezik p. Ferdinanda resda zelo zaznamovan z gorenjskim govorjenim jezikom in da je njegov pravopis na moč neurejen; vendar pa je gradnja stavka in členitev misli večkrat izoblikovana na eminentno literaren način, z mnogimi odličnimi retoričnimi figurami in umetelno kompozicijo. Odlomek o slovesu Jezusa in Marije sodi po svoji literarni oblikovanosti med izbrane mojstrovine slovenskega baročnega slovstva.

V nadaljevanju najde bralec namesto razpravljanja prepis treh odlomkov iz dolge pridige *Na veliki petek* leta 1722 (ker je bolj koristno brati literaturo kakor brati o literaturi).

1. Prvi odlomek nosi glavni naslov pridige in sega od samega začetka do približno tretjine pridige; odlomek se konča s slovesom Jezusa od Marije; v rokopisu sledijo krvavi pot in drugi deli Gospodovega trpljenja.

2. Drugi tukajšnji odlomek je iz razdelka Glejte, človek; vsebuje številne slikovite govorniške prvine, povezane tudi s prizori iz škofjeloške Spokorne procesije.

3. Zadnji odlomek je del sklepa pridige, ki zaokroža prizore Gospodovega trpljenja s pogledom na mrtvega Jezusa na križu – in vabi poslušalca k udeležbi v milosti, ki jo Zveličar naklanja človeku.

Še bralni napotek: ker je besedilo močno narečno in govorno zaznamovano, ga je treba tako tudi brati. Najbolje ga bodo pač brali govorniki z Gorenjske, zlasti s Škofjeloškega. Tu je podano zvesto po rokopisu v kritičnem prepisu.³ Med narečnimi pojavi izstopa mdr. pogosta navzočnost polglasnika /ə/, ki je tu prepisan z navadnim <e>, vendar ga je treba brati kakor v besedi <ɾəs>. Denimo:

Prepis: teh rihtarjav, ketire nega po vse krvíce bodo k te smrte obsodile.

Beri: téh ríhtarjau, kətírə nêga po usə krvícə bódo k té smrtə obsodíla.

* * *

³ Prepis se ravna večidel po načelih, zbranih v M. Merše, M. Deželak Trojar: Načela kritičnega prepisa. V: *Skalarjev rokopis 1643*. Ur. Monika Deželak Trojar. ZRC SAZU, Mohorjeva Družba Celje, 2011. Vendar je Ferdinandov tekst precej bolj narečno zaznamovan kakor Skalarjev, zato bo zahteval še izdatno jezikoslovno obravnavo, mdr. glede problema polglasnika.

Locopoli 1722

Die Veneris Sancto

*Venatio
generalis in
qua venator celestis
a ferris mactatur
crudelissime.*⁴

O Vos Omnes, Qui Transitis per Viam, Attendite et
Videte, si est dolor sicut dolor meus. Tren: 1: C.⁵

O vi vse, ketire po pote hodete, mirkajte inu poglejte, oku je ena žalost koker je moja žalost. Žal 1,12

Ah, nove ale colo žalostne cajtunge, resnična ale zavzetna inu nasrečna pošta, taku piše Plutarchus, je bil nekedej s tega lova ale jagejna ob ene sape pernesel lete cesarice Fulgoze ad nje cesarja Bazilija ta zveste jager Albertus, de namreč ta cesar Bazilius, ker je bil šel en dan na ta lov alleale Jageinjegejne, je zagledal enga velicega inu lepega jelena. Na tega je on sojga kojna spodbodel inu anza njim letel s to šulco meneoč nega naboste, ale dokler preveč deleč ad družeh jagrau se je vog[n] al, je perletel v en črn, teman inu strašan gojzd. Po vse negove velike nasreče sa ga zagledale le-ti naludne⁶ peske,⁷ krvi želne, inu še ene dovje grozovitne rise sa na tega cesarja Bazilija planele, vsega sa reztergale inu negova žlahtna kri notre do te zadne kaple popile; ketira nova ale žalostna pošta je bla ta cesarica Fulgosa tulkajn rezžalila, de ad velike žaloste je bla vsa obleдела v obličje, dole se je bla isedla, en mrzel smrtne put je po nje stopel, te oči je bla začela preobračat, inu ke be na bli kmalo z žlahtneme vodame inu mazile perstopile, na mesto be bla mogla od žalaste konc vzete inu umrete.

Nove ale colo žalostne cajtunge, resnična ale nasrečna pošta je bil pernesu ta Poseus, tega španskega krajla Fasila s tega lova ale jagejna te negove krelice Venu-

⁴ Napis v emblemu zovorovim vencem; dobesedno: *Veliki lov, na katerem je bil nebesni lovec od zveri najokrutneje raztrgan*. Izvirnik vsebuje še besedno igro: *fera* – zver, *ferra* – železje, orožje.

⁵ V Septuaginti so *Žalostinke* (tudi »Jeremijeve žalostinke«), ena od knjig Stare zaveze, poimenovane *Threni*. Po tem izrazu navaja tukajšnjo vrstico Žal 1,12 tudi p. Ferdinand, čeravno so v Vulgati imenovane *Lamentationes*.

⁶ *naludne* – beri: <naljudnə>. Verjetno v pomenu: nečloveški, divji, prim. Pleteršnik: neljuden – nepriljuden, sovražen.

⁷ *peske* – psi; beri: <pəskə>. Nejasno mesto.

ste, koku namreč le-ta krajl colo sgudej en dan se je bil z drugeme firšte inu grofe na ta lov teh dovjeh medvedov bil vzignel. V temo lovo se je s teme medvede srčno štrital,⁸ neketere do smrte oranel se svoja šulca, ale nazadne je bil od kojna padel inu ad enga medveda ves glahko reztergan inu rezjiden; ketire žalostne cajtenge inu nasrečna pošta keder je zašlišala ta krelica Venusta, ena toku velika žalost je na nje srce padla, tulkajn je zdihvala inu jokala, de ad velike žalaste inu jokajna v kratkemo časo je te mežgane zjokala inu umrla od bridke žaloste, vtem ker je tulkajn lubila sojga krajla.

Nove ale colo žalastne cajtenge, resnična ale nasrečna pošta je bil s tega lova ale jagejna pernesel ta zveste služabnek Maurus od Membricija, britanskega krelestva samega jedino rojenga krelevga princa ale sina negove lestne gespe matere Joanne, ketira je bila britanska krelica vdova inu mate samega tega jedinega sinu Membricija. Le-ta je bil koker večkrat na lov te dovje zverine šel, ale k negove inu negove gespe matere, ja, celemo krelestvo k te narveče nasreče, zakaj na temo lovo, piše ta avtor, de je bil od sojh lestneh devorskeh gespudav okule pernesen, de se lih sa djale, de sa ga te dovje svine inu volcje reztergale, de je to krelestvo pokler na tuje roke peršlo. Lete žalostne cajtenge, leta žalostna inu nasrečna pošta, ke je ta kreleva mate Joanna zaslišala, per te priče je omedlela, to srce od žaloste je v nje počelo, inu na naglo, na mesto okule padla, umerla inu nje duša od velike britkuste, lubezne inu žalaste gore dala.

/02v/

Nove ale colo žalostne cajtunge, resnična alle nasrečna pošta je bil en dan prejel ta nasrečne oča inu velike patriarh Jakob⁹ od sojga lubeznivga inu perserčnega sinu Jožefa, ketirga je tulkajn lubel, alle od svojh lestneh hudobneh inu navošlivenh bratov je bil tulkajn šovražen, de sa bli sklenile: *venite occidamus eum, pejte inu umorima ga* inu porečema, de ga je ena grozovitna zvir reztrgala, *ferra pessima devorant eum*. Sa ga bli vergle tedei v en suha, globoka stara štirna, negova šukenca so mu bli slekle, v krve enga jagnata so bli le-ta sukenca vsa okrvele inu reztergale; so poslale leta reztrgana inu krvava šukenca temo očeto Jakobo s to žalostna inu nasrečna pošta: *vide utrum tunica filij tui sit an non. Ferra pessima devoravit filium tuum Joseph.* – Pogledej, o revne oča, ta velika nasreča, gledej, ale je le-ta ta prava šukenca tojga sinu ale ne; moreš vedet le-ta šleht pošta de tvojga sinu je ena grosovitna zvir, ena naludna, dovja zverina reztrgala inu umorila. Jen Jakob ta stare, ker je spoznal ta šukenca, je tulkajn žalval, tulkajn jamral, *tunica filii mei est*, ah, ah, ta je ta prava šukenca mojga lubega sinu Jožefa, o nadolžno dete, o lube sin Jožef! No kaj z' ena grozavitna zvir je tebe reztrgala inu umorila, sedej jest

⁸ *štrital* – bojeval (iz nem. streiten).

⁹ Pridiga je bila povedana prav v (danes župnijski) cerkvi sv. Jakoba, zato je bila vključitev zgodbe o očaku Jakobu v uvodni del – exordium – pridige za poslušalce še bolj pomenljiva.

na bodem nekole več vesel, nekole več potroštan, temeč vselej revn, inu žalosten pridem s tega sveta, *lugens descendam ad filum meum in infernum*, pridem s tega sveta *ves žalasten v ta prepekeu k mojmo sinovo*.¹⁰

Nove ale colo žalostne cajtenge, ena resnična ale nasrečna pošta je bil en dan pernesel temo krajlo Davido Achimas, de namreč le-ta negov sin Absolon je zgubel ta boj na vojske, je zgubel šoldate, oficirje, pule proviant, vse je blu pobito, vse je okule ležalo, ene pa sa se v beg podale inu sa bejžale koker je bejžal tuđe le-ta kreleve princ Absolon. Ale ah, nasreča! Keder je Absolon nar ble bejžal inu dirjal na enemo frišnemo mezgo skuz en naluden gojzd, je bil za soje lepe, velike inu dauge rmene lase na enemo hrastavmo deblo obvisel, v tem ker ob ena veja so se bli leti lasje obvile inu ta meseg je pod nim napre drčal. Ale ker je na temo drevjo toku visel, je ta general Joab za nim perletel inu s treme šulcame ga je prebodel inu umurel na temo drevjo. Leta žalostna pošta, ker je bil prejel negov kreleve oča David, od velike žaloste inu britkuste družga ni delal, temeč na ves glas je vpel: *Fili mi Absolon, Absolon fili mi, quis mihi tribuat ut ego morior pro te, Absolon fili mi, fili mi Absolon. Ah muj lube sin Absolon, Absolon muj lube sin, ah koku tavžentkrat rad be bil jest za te umrel, Absolon muj lube sin, muj lubej sin Absolon*. Vse le-te sa ble žalostne cajtenge inu pošte, zagvišno.

Alle ah! Ah! Andohtlivi,¹¹ tuđe vam mojm N: N: sem jest nasrečne pot,¹² nasrečne pridegar ene nove, ale ah, ene colo žalostne inu zavzetne cajtenge pernesel, ena resnična, ale nasrečna pošta oznanet sem peršel tebe, o duša kršanska, s tega lova inu s tega jagejna. Koku namreč ta velike krajl čez vse krajle, ta cesar čez vse cesarje, sam ta nebeške cesar, sam Sin Božji se je podal v ta boršt tega sveta se svojga nebeskiga krelevga dvora v ta navarn gojzd te naludne, dovje zverine jagat inu lovite, to je, te grešneke inu grešence, ne k te smrte, ne k temo pogublejno, temeč k temo večnemo zveličejno inu večnemo živlejno. Ale ah, nasreča prevelika, o žalostna pošta, zakai le-te nebeške cesar Bazilius, Kristus Jezus, je peršel med ene grozavitne rise, med te hudobne Jude, ketire sa ga vsega restrgale, dan denašne vsega rezmesarle, ja, notre do te zadne kapelce kervi sa mo spile inu 'z nega sprešale. Če tedej le-ta cesarica Fulgoza skuz ta žalostna pošta tulkajn je bla obledela inu omedlela, de se je kmalo dole sesedla inu be bla ta duša pestila ke be je na bli na strane stale inu pomagale, o, taužent inu taužentkrat imaš več uržaha, o kristjanska duša, žalvate, obledvate inu omedlevati, de ne en posvetne Bazilius, temeč tuj Buh, tuj ta velike Buh, ta cesar nebeski, tuj oča, tuj Dobrutnek, tuj Izveličar zavolej tebe inu tvoje duše zveličejne toku nausmileno

¹⁰ *v prepekel* – v predpekel. Prim. 1 Mz 37, 31–35. V srednjem veku so sklepali, da so očaki in drugi pravični iz Stare zaveze po smrti čakali na Kristusovo odrešenje v predpeklju, od koder jih je Jezus rešil po svoji smrti na križu.

¹¹ *andohtlivi* – pobožni; v pomenu: verniki.

¹² *pot* – sel.

je bil reztrgan inu vmorjen, inu ti še stojiš s suheme očmi, ravno ke be bil en vol zaboden. Če le-ta španska krelica Venusta je tulkajn žalvala sojga krajla, vtem ker je te žalostne cajtunge zadobila, de nje krajl na temo lovo je bil od enga medveda reztrgan inu rezjeden, de je toku dolgo jokala inu žalvala, de je v kratkem časo umrla, če le-ta britanska krelica Joanna tulkajn je žalvala sojga jedinerrojenga sinu Membricija, ketira je bla ta pošta dobila, de sa negove lestne služabneke umorle inu sa djale, de so ga volcje inu dovje svine reztrgale, de je zdajco na meste dole padla

/03r/

inu vmrla. O duša kršanska! Ah, koku več imaš ti uržaha žalvate inu joka-te koker ta španska krelica Venusta sojga krajla inu ta britanska svojga lube-ga sinu Membricija, zakaj ne en posvetne krajl, ne en posvetne sin ni umor-jen od te naludne zverine, temeč sam krajl nebeske, sam tuj nebeske Stvar-nek, Kristus Jezus, tuj lubeznive Stvarnek je od teh grozovitnih medvedav, levav, tigrav, risav, volkav, dovjev svin reztrgan, na celo negovmo svetimu truplu, rezmesarjen inu vmorjen! Pogledaj s tem žalastnem patriarham le-ta kervava šukenca, to Kristusavo reztrgano, reztepeno inu rezmesarjeno tru-plu, *vide utrum tunica Patris tui sit nec ne, – pogledaj prav, ale je to to pravo truplu tojga Očeta*, o virna duša, pogledaj, o Marija, *vide utrum tunica Filii tui sit an non, – pogledaj ale je le-ta ta prava šukenca tojga Sinu ale ne*, ga spoznaš, o duša, ga spoznaš, o Marija? Ah, tedej če ta David tulkajn je žalval po sojmo narodnem sinovo, napokornemo inu puntarskemo Absalono, vtem ker je bil na enemo hrastavmo derveso obvisel inu s treme sulcame je bil preboden inu vmorjen, de je vpel *Absolon, fili mi, fili mi Absolon!*, ah, koku stem več žalost be mogla toja bite, o virna duša, vtem ker ti s tojmi očmi dons videš tega Sinu Božiga, tojga lubega Očeta, dobrutneka inu Izveličarja, zavolej tebe inu tvojga zveličejna vola na temo derveso svetega Križa visete, s treme železneme, debel-me žebli na temo derveso perbitega inu vmorjenega! Marija, negova prsrčna ale žalostna mate zdihuje le-tu videoč inu prave: *Jesu fili mi, fili mi Jesu, quis mihi det ut ego pro te morior, fili mi Jesu, Jesu fili!* Jezus, *ti muj prsrčne sin, ti muj sin*, Jezus, *ah, kedu mene da ta smrt, de be jest za te mogla umrete*, ti muj prsrčne sin Jezus, Jezus ti muj lube sin! Marija vsa obleduje letu videoč, Marija obleduje, o angelce nebeski, perstopite le-te velike žalostne Mater božji, de colo ad velike žaloste na umrje! Inu ti velike nebeski firšt Gabrijel Angel, prave sv. Efrem, *ubi nunc illud ave age (celestam) tuere promis(sum)*, o Gabrijel angel, ti se pernesel to češejne Marije ad samega Boga s tem ave, to je ave brez vse [...] žaloste inu britkuste, pogledaj v kaj s' ene velike žaloste inu britkuste [...] ¹³ se Marija znajde!

¹³ Nejasno mesto.

Ale te nebeske angelce Marije na moreja nobenega trošta ale vesela date, dokler sami te angelce so polne žaloste, bridkuste, zdihvajna inu jokajna, koker spričuje Izaija 33: *Angeli pacis amare flebant*, – angelce nebeske, angele tega miru sa se na leta žalostne dan čez le-te žalostne pošte inu cajtunge milo jokale inu plakale. O Marija, zdej peč moreš ziher reče v le-te velike britkuste: *O vos omnes qui transitis per viam, attendite et videte si est dolor, sicut dolor meus; – ô vse vi, ketire po te pote hodete, ozdrite se nazaj, mirkejte inu poglejte, ale je ena žalost na svete toku velika, koker je moja žalost!* Ena taka žalost, de zembla inu nebu čez ta žaluje, te nebeske angelce se milo jokaja inu plakaja, sonce se joka inu ta luna v en črn flor sta se zavila inu po celemo sveto je ena grozna tema postala, te tice tega lufta na pojo več, ad žaloste so umolknele, te trde skale pokajo, ta zembla se strašnu tresse inu široko se gore odpira, te sgonove so vse umolknele od žaloste, te cirkve sa vse obropane, te altarje so njih lepe cir zgubele, ta tabernakel, kir prebiva prave žive Buh inu človk v te štaute tega kruha v temo češenimo Svetimo Rešnimo teleso, stoji praznu inu odperto, te mašneke vse v črneh oblačilah žalostnu inu milo pojo, zdihujeja inu mile Lamentacije pojo, vse stvare na Svetu žalujejo sojga Stvarneka, inu negova nadolžna smrt! Sam, sam ta grešnek, sama, sama ta grešenca še stoji z enem trdovratnem srcam, neče le ene same kaple solz čez ta žalostna pošta spestite se svojih očij, ale o nasrečne grešenk, nasrečna grešenca, pošlušaj kaj govori sam Buh (Leviticus 23): *omnis anima que afflicta non fuerit die hoc, peribit de populis meis. – Sledna duša, ketira na bode leta dan žalvala, bode pogublena od mojga folka.*¹⁴ To je, ketire trdovratne grešenk ale grešenca le-ta žaloste povhen dan v sojmo srco na občute ena velika žalost nad to nadolžno smrtjo Sinu Božjiga, sojga Izveličarja, je en cahen, de en tak, ena taka nabode nekole to Božje obličje videla, temeč vek inu vekumej pogublena. De tedej sledne v sojmo serce ena žalost inu britkust bode občutel, toku pošlušajte več z vašem srcam koker z vašeme ušesame, kaj je le-ta velike Sin Božji inu negova žalostna mate na ta dan trpela. Toku zaupam od slednega, de se lih tega nar večega grešneka inu grešence, ena sama kapla solz, vtem ker tulkajn tavžent kapelc kervi je zate prelil tuj Stvarnek inu Buh. PARATE!¹⁵

Ad vekuma, ad vekuma Buh vsegamogoči, ketire je bil vselej polhen dobrute, miloste, lubezne inu gnade prute te navredne, pregrešne duše tega človeka, ad vekuma, koker hitro je prevedel v soje Božje modruste inu zastopnoste ta Adamav greh, de to Adam bode pregrešel inu mi vse z njim. Zdajce je Buh [...]

¹⁴ Prim. 3 Mz 23,29.

¹⁵ *parate* – lat. pripravite (se). To je značilen retorični klic ob koncu uvodnega dela (eksordija) pridige, s katerim je pridigar šele načel in nakazal temo, ni pa je še razvil. Klic je verjetno pridigar v praksi razvezal v stavek, kakor denimo »pripravite / odprite svoja srca za resnico«, ipd.

/04v/

sklenel v soje Božje sodbe inu dekreto, de oče le-tega človeka, ketire skuz ta greh je ratal ena naumna, dovja zverina, ulovite – ne k te smrte, temeč k temo večnemo živlejno. Ad vekumej je tude Buh Oča sklenel svojga lubeznivga jedinurojenga Sinu koker enga ober Jagermastra poslate v ta navarne, temne boršt ale gojzd tega sveta za teme naludneme zveriname teh grešnekav tekat inu jagat, koker tude je tekal inu jagal 33 let na temo sveto. Ad vekuma je Buh Oča sojmo lubemo Sinu napre postavel, de v temo jagejno inu na temo lovo bode mogel tulkajn trpete, de nobeden človk izreče na more, tude nobeden človk na more tulkajn prestate, temeč Buh inu človk skupej. To je videl le-ta Sin Božji ad vekuma po velike dolguste, globokuste, visokuste inu širokuste: vse težave, vse martre, vse muje, put inu trplene, ketiro nemo napre stoji. Je videl ta velika grosovitnost inu naludnost te dovje zverine, teh Judov inu družeh grešnekav; je videl te teške pote, po ketireh on bode mogel hodite, po ternah inu špičasteh kamenah, visokeh gorah inu hribah lovite le-ta zvir; je videl inu previdel ta jeza tega folka, to veliko savraštvo teh ledi, ta navošlivost teh vikšeh farjav inu mašnekav, tu nid teh farizerjav, ta velika krvica teh rihtarjav, ketire nega po vse krvice bodo k te smrte obsodile; je videl ta grosavitnost teh bričav, trinohav inu rabelnav; je previdel negova velika žalost, britkust inu kervave put, je videl te štrike, te ketene, to močnu inu špotljivo vezajne, to zašpotvajne, zaplujavne, kletvine, šlafrnce, gajžle, trne, žeble, + križ težke, + ta šulca, ta jeseh inu žalč; je videl ta grenka smrt, ja, ena taku špotliva smrt, de bode enemo rezbojneku, enemo Barabe nazaj postavljen, mejn šteman koker en rezbojnek, inu obešen na serd med dva rezbojnega koker en general rezbojnek; je videl, de ga bode en hudobne Judas predal inu tem Judam izdal, en Peter ga bode zatajel, vse negove jogre bode ad nega zbejžale, ja, colo negov Ača nebeski bode nega zapustel, sama Marija nemo nabode več k trošto, temeč še k velik večje martre, zakaj je previdel, de več ga bode matralo to žalostno srce Marije koker te gajžle, trne, križ inu te žeble ... Vse je le-tu videl inu previdel ad vekumaj ta Sin Božji, vse le-tu mo je blu napre postavleno, če oče en jager master bite, vse le-tu bode mogu na temo lovo trpete! Ale kaj je storel le-ta ves v ta dehovne lov zalublen Jezus? Radavolno [je] gore vzel ta služba enga jagra ale lovca teh duš, de be po le-tu vse dopolneno blu. Toku je mogel ta Sin Božji ena natura nase vzete, ketira je mejn koker Božja, inu le-to s to Božjo sklenet. Ni htel tedej ta angelska natura nase vzete, temeč ta človeška, koker govori st. Paulus: *nusquam angelos apprehendit, sed semen Abrahe apprehendit*.¹⁶ Ne de be ta človeška natura žlahtneše bila koker ta angelska, temeč dokler ta natura tega človeka je te smrte, tem težavam, tem martram podvržena inu v te angelske be na bil mogel ne trpete ne umrete, se je oblekel tukej v leta zelene jagrovske gvant, to je, z našem mesam, zakaj prave Izaija 40: *omnis*

¹⁶ Prim. Hebr. 2, 16.

caro fenum, – vse mesu je ena zelena trava,¹⁷ je mogel tedaj imete to mesu, ketirga te angelce nimajo, de be to messu na nemo trgale, gajžlale bile, mesarle, je mogel imete ta kri, de je le-ta kri točel inu notre do te zadne kapelce prelil, zategavola je peršel na ta svet ta velike Sin Očeta nebeskega v temo zelenmo gvanto našega mesa koker en jager master, de be leta naludna dovja zverina, te grešenke ulovel.

Lovil jeh je 33 let, veliko jeh je ujel, koker enga vohernega Matheusa, enga Ker- vičnega Zacheusa, ena načista Marija Magdalena inu tavžent taceh davjeh zverin. Ale le-tu mo ni blu zadoste, temeč je otel en general lov, eno general jagejne stu- rite dan denašne, de be se lih nega negov leben imel koštate, koker enga cesarja Bazilija alle koker enga španskega inu britanskega krajla Fasila inu Membricija. Koker [...] tedaj je otel le-ta nebeski jager master le-ta lov začete se svojim jogre, ale koker te jagre, preden de gredo na ta general lov, vselej popret, če zjutrej ta lov začno, toku fruštejajo popret. Če pa na večer na ta lov gredo, toku popret večirjajo, toku tude ta nebeski jager master Kristus je dal sojm jogram ale jagram ena velika večirja, inu per te večirje jem je napre postavil taista žlahtna, ja, nar ta zlahtneše špiža na nebu inu na zemle, namreč sojo cartanu Svetu Rešne Telu pod to štautjo tega kruha, v ketirmo je sam Buh z dušo inu s telesam, s krvjo inu z me- sam. Z le-tem Z: S: R: T: je on sam sebe inu soje svete jogre ale jagre našpižal, ad te večirje je na naglo gore vstal inu se je na ta general lov napravil se svojme svetimi Jogre. Napravljen ke je bil, je stopel k svoje lubeznive, persrčne matere Marije, je ad nje začel slovu jemate inu reče:

[Slovo Jezusa od Marije]

»O Marija, ti moja lubezniva inu persrčna mate, pole, peršla [je] taista ura, od ketire sem jest tebe per te ohcete v Kane Galilei prerokoval: *non dum venit hora mea*, – še ni moja ura peršla, ale sedej je peršla od mojga Očeta nebeskega, de imam jet na ta lov teh zgubljenh duš. Peršla je ta ura, de imam muj leben date

/05r/

za to odrešejne teh duš; peršla je ta ura inu čas, de imam le-te tulkajn tavžent let zaklenene inu zaperte nebeske vrate odprete temo človeko; peršla je ta ura, de se imam sam ofrat na temo altarjo tega križa za zveličejne celega sveta. O Marija, čez neketere ure me bodeš videla vsega krvavga, vsega zapluvanga, vsega rezte- penga, vsega rezgajžlenga, vsega rezmesarjenga, z ena trnova krona kronanga na enemo križo s treme žebli perbitega s to smrtjo rinat.¹⁸ Rad be otel tebe per sebe imete k mojmo trošto na temo vrto v mojnh težavah inu žalaste, v mojmo krvavmo puto, keder bodem vezan [s] terdem štrike inu ketene; rad be te oteu imete per

¹⁷ Iz 40,6.

¹⁸ Nejasno mesto.

sebe na teh poteh inu gasah, ker me boda suvale inu vlačile po celemo jeruzalem-skemu mesto koker enga rezbojnega; rad be te oteu imete per vse moje martre inu trplejno. Ale ti sama be me dal[a] več martre s toja žalostjo koker vse to drugo trplejne. Inu muj Ača nebeski oče tude, de jest brez vsega trošta trp[im] ad vseh zapušen. Oča nebeske te obare tedei, o moja lubezniva mate, na temo hribo Calvario bodem jest tebe čakal na sred dveh rezbojnekav.«

O kristjani, o, kaj menete, kaj s' ena žalost je obsedla to materno srce? Ah, Marija, le-ta, le-ta je taista žalostna ura, ad ketire je prerokal ta stare brumne Simeon, *et tua ipsius animam pertransibit gladius*, – de *ta meč te žalaste bode prepehnel tvoje materno srce*. Za tega vola koker hitro je Marija ad Jesusa to žalastno slovu slišala, je ta meč te žalosti nje sveto materno srce prepehnel, je začela koker ena druga krelica Venusta obledvate, vsa bleđa perhajaj inu omedlivate, v ena velika srčna težava inu omedlevca je Marija padala, ketira, de ni colo na tla dole padla, je ja ta Angel Gabriel kmalo ujel inu na rokah držal, de ni v te omedlevce colo umrla koker ta britanska krelica Joanna; ja, sama Božja muč je [k] Marije perstopila. Sama k sebe kedar je bla peršla, sojga lubega sinu Jezusa je ona milu pogledala, se serca je milu zdihnela v nebu, k Očeto nebeskimu, inu je djala:

»O nove ale colo žalostne cajtunge, o strašna inu nasrečna pošta! O, Oče nebeske, toku tedej na more dergače bite, temeč de more ta nadavžne sa tega krvičnega umrete, tuj Sin za tega hlapca, ta Stvarnek za ta stvar, o žalost, o bridkust, o težave prevelike! O Jakob, ti izraelske patrijarh, koku tavženkrat srečneše se bil ti, ketire se le samo ta kervava šukenca videl tojga sinu; ale jest, nasrečna inu rezžalana matte, nabodem le videla ta krvava šukenca, temeč to cartanu svetu truplu mojga jedinu rojenga, lubega sinu, vse krvavo, vse reztrgano, vse reztepeno, vse rezgajžleno inu rezmesarjeno, z mojme očmi! O David, ti izraelske krajl, koku tavženkrat srečneše se ti, ketire nise videl s tojme očmi tojga sinu Absolona na temo hrastavmo derveso viseočega inu s treme šulcame prepahnenga inu prebodenga; ale jest, tavženkrat nasrečneše, žalastna mate, bodem mogla videt s mojme očmi mojga perserčnega sinu Jezusa par nazega na temo derveso tega križa viseočega, s treme debeleme železneme žebli perbitega, z ena šulca prepahnenga, inu vender mo na bodem mogla neč pomagat! O vesele mojga srca! O trošt mojh očij! *Quis mihi det ut ego morior pro te, Jesu fili mi, fili mi Jesu*. – *Ah, kedu me da, de be jest mogla za te inu na meste tebe umrete, Jezus, ti muj lubeznive sin, ti muj persrčne sin Jezus*. Dokler tedej je ta vola tojga Očeta nebeskega, de imaš ti umrete inu jest ta smrtna žalost imete, bude tedej, rečem, koker sem že temo angelo Gabrijelo djala: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum*. – *Pole, jest sem ena dekla tega Gespuda, izgodi se mene po toje besede inu po tvoje vole!* O Ača nebeski, *fiat voluntas tua*, – *izgodi se toja sveta vola*. Pride tedej, muj Jezus, pride, muj sin, inu moje srce grede s tabo odrešet ta svet, tvoje trplejne bode moje trplejne, tuj

put bode muj put, toje zaplujavne bode moje zaplujavne, toje vezajne, štrike inu ketene bode mene vezale, toje rane inu žlake bode moje rane inu žlake, toja bridka smrt bode moja smrt. Pride tedej, muj sin, muj leben, moja duša, moje srce! Ale kje je mogoče, de bodem jest mogla živete brez tebe, muj sin, muj leben, moja duša, moje srce!

[Iz odlomka *Ecce homo*]

Pilatus [je] odvz[d]ignel gore ta rdeča purpura ale plajš, jem je pokazal to rez-mesarjeno svetu truplu Kristusavo inu te grozavitne rane inu je djal k temo folko: *ECCE Homo*, poglejte, ale je ta en človk! *Ecce homo*, poglejte, ale je enemo človeko podoben! *Ecce homo*, pogledite tega, ketirga čez moja vola sem pustel ga toku navsmileno gajžlat! *Ecce homo*, nabujte se več, de be le-ta vaš krajl ratal, ketire sedej sedej ad tulkajn ran bode ta duša pustel!

/13r/

Smilete se saj sedej čezenj! Ale leti hudobne Judje hujše koker te grozovitne leve, tigre, rise, medvedje inu valcje sa začele vpite: *tole, tole, crucifige eum*. – *Le dole z njim, le dole z njim, križaj ga, križaj ga!*¹⁹ O, kristjane, jest vem, de vi bodete ble vsmilene koker te grosovitne Judje, jest ga vam očem tude pokazat, ale s tem potam²⁰ de saj vi se čezenj usmilete. *Ecce homo*. O Ača nebeske, tebe ga narpopret pokažem, pogledej le-tega človeka, ale ga poznaš za tojga persrčnega sinu? Ti se na temo hribo z nebes dole vpel *hic est filius meus dilectus in quo mihi bene complacui, ta je muj lubezniv sin, v ketirmo je moja vesele*, dej en cahen z nebes, de te Judje odstopeo! *Ecce homo*, pogledej tega čluevka, o Marija, ti čista divica, ale poznaš tega, od ketirga stoji pisano v teh visokih pesmah: *filius meus candidus et rubicundus*. *Muj lubeznive sin, ta je bel inu rdeč.*²¹ *Ecce homo*, pogledejte vi, nebeške angelce, ale je ta taiste, *in quem desiderant Angeli prospicere, ketirga se namorejo te nebeske angelce zadoste nagledat!*²² *Ecce homo*, pogledejte vi firšte, krajle inu cesarje, vašega monarha inu cesarja zemble inu nebes! *Ecce homo*, pogledejte vi mašneke, vašega tega velicega papeža, če ga poznate! *Ecce homo*, pogledejte vi, čiste divice, vašega lepega inu lubega ženena, če ga poznaste! *Ecce homo*, pogledejte vi, boge vduve, vašega besedenka, vi revne inu režalene vašega troštarja. *ECCE Homo*. Pogledej, o grešenk, o grešenca, kam so tvoje grehe perpravle tvojga Kristusa! Zavolej tebe je toku reztepen inu rezmesarjen, saj ti ime[j] eno usmileyne z njim, dokler leti hudobne, nausmilene Judje na ves glas vpijejo: *Tolle, tolle, crucifige eum*. – *Le dole z njim*,

¹⁹ Robna opomba v rokopisu: *hic poteris monstrare ecce homo* – tukaj boš lahko pokazal *Ecce homo* (verjetno kip v cerkvi, morda del pasijonske podobe).

²⁰ *ale s tem potam* – toda tokrat.

²¹ Prim. Visoko pesem 5,10.

²² Isti izrazi kakor v Škofjeloškem pasijonu, verz 498.

križaj ga, križaj ga! Kaj pa očete, vi grešenke inu grešence, de se s tem Jezusom sturi? Povete, odgovorite, očete zapustite vaše pregrešno živlejne inu pregrehe? Očete rajše zgubite Kristusa koker ta greh opestite? Očete rajše, de se križa inu colo umerje Kristus, koker pa opestite to vohernijo, to načistast, načiste navade, pregrešne perložnoste, nasramno djajne inu zadržajne, jeza, suvrašstvo, nid²³ inu krvi-ce? Ah, kaj slišem: *Audite caeli [et] auribus, percipe terra, filios enutrivi et exaltavi, ipsi autem spreverunt me.*²⁴ – *Poslušajte vi, visoke nebesa, ti zembla, odpre prav gora tvoje ušesa inu poslušej. Filios enutrivi*, jest sem tega grešneka lubel koker eno moje dete, sem ga povikšal k enemo virbo nebeskega svetega raja, inu pole, one tude sedej vpijejo s teme Jude: *Tolle, tolle, crucifige eum.* – *Le dole, le dole, križaj ga, križaj ga!* Toku, tude vi očete, Kristus de umerje na enemo križo? Ja, pravejo, rajše, koker pa, de be mi te posvetne inu mesene lušte, vesele inu trost opustile. Nej umrje Jezus, de le ževi moja lotarca; nej umerje Jezus, de le ževi le-ta tuj prešesenk inu tuj loter; nej umrje Jezus, de le ževi moja djenarca;²⁵ nej umerje Jezus, de le ževi muj lube djenar; nej umerje Jezus, nej živi ta greh. Dokler tude tedej ti, grešenk, ti, grešenca, očes križanga inu mrtuga imete tojga Jezusa, toku podpišta se pod ta kervava sodba tega Pilatusa.²⁶ NB: *hic enim lege prius sententiam Pilati rubris characteribus scriptam, postea frangatur spina* – (pozor, tukaj namreč najprej preberi Pilatovo obsodbo, izpisano z rdečimi črkami, nato odlomi trn).

Keder tedej tude vi očete mrtuga imete, o grešenke, o grešence, rajše koker ta greh opestite, to imate to peru (*monstra spinam – pokaži pero*), to imate ta tinta (*monstra sanguinem – pokaži kri*). Podpište se pod to kervava sodba,

1. stopite naprej vi, šentuvavce inu plentuvavce z Bugam inu tem križam, podpište se: Mi, šentuvavce inu plentuvavce, se podpišema pod ta krvava sodba Pilatušava, de očma rajše, nej umrje Kristus, koker pa opestite to šentuvajne inu plentuvajne z Bugam, s Hudičam, s križam inu sacramente!

2. Stopite napre vi, voherneke, podpište se: Mi, voherneke, se podpišema pod ta krvava sodba Pilatušova, očma rajše, nej umrje Jezus, koker pa te vohernije, fortelne želmorje²⁷ inu odertije opestite.

²³ *nid* – zavist (iz nem: der Neid).

²⁴ Izaija 1,2: Čujte, o nebesa, in poslušaj, o zemlja, kajti Gospod je govoril: Otroke sem vzredil in povišal, oni pa so se uprli zoper mene.

²⁵ Verjetno: denarnica.

²⁶ Robna opomba, lat. in ital.: NB: *hic accipe chartam in qua sententia rubris characteribus est scripta. Si speza una spina dalla corona è si tinge nel sangue è si scrive.* – Pozor, tu vzemi list, na katerem je [Pilatova] obsodba izpisana z rdečimi črkami. Odlomi en trn od krone, ga namoči v kri in piši. (Morda gre prav za list, kri in trnjevo krono, ki so jih gledalci nato videli med uprizoritvijo procesije.)

²⁷ Nejasno mesto.

3. Stopite napre vi, nasramne, načiste inu smerdlive grešenke inu grešence, podpište se: Mi, načiste inu nasramne, se podpišema pod ta krvava sodba Pilatušova, nej umrje Jezus, rajše koker pa, de be mi opustele naše načiste, skrivne navade, mutaste skrivne grehe, sodomie, lotrie, prešestva, nasramne prigrešne perložnoste, nasramno segejne, tipajne, šlatajne inu ponočno vasuvajne.

4. Stopite napre vi, ofertne inu prevzetne, vi navošlive inu nida polhene, vi pjance inu lebarje, vi krvične, golfivce, tatje inu krvičnega blaga polhene volcje; vi jezne, sovražne sojmo ravn-bližnemo, ja, pridete le-sem, vse grešenke inu grešence, podpište se: Mi grešneke inu grešence se podpišema, nej vmrie Jezus, rajše koker pa, de be mi opustele naša ofert, prevzetnost, nid inu navošlivost, pjančuvejne inu lebajne, krvice, golfie inu tatvine, jeza, sovrašstvo inu pregrehe: *Crucife, crucife – križaj ga, križaj ga*, le na križ z Jezusam, le na križ z njim!

NB: (*Qui si strazia con impeto il foglio della sentenza – Na tem mestu silovito raztrgaš list z obsodbo.*)

Ah, preklete greh, ker k te smrte obsodiš tega štiftarja tega lebna; preklete greh, de ti na svete več velaš koker sam Sin Božji! O nasrečne grešneke inu grešence, grozovitneže inu nausmilence, koker ena dovja naludna sverina, hujše inu grozovitneše koker leve, tigre, rise, medvedje inu volcje! Jest sem dobru vedel, muj Jezus, de se tebe bode godilo koker enemo cesarjo Bazilijo, ketire na temo lovo je bil ad te sverine reztrgan inu umorjen, tebe tude leta naludna zverina, ta grešenk oče mrtuga imete! Pejde tedej, muj Jezus, k te smrte, zakaj tude ta Pilatus te je k smrte obsodel inu ta palca prelomel! Ven je, Jezus, ti moreš umrete!

[Iz sklepnega dela]

(*Monstra crucifixum – pokaži na razpelo.*) Pogledej tedej le-tega na temo sv. križo, pogledej le-tega nebeskega Pompeiusa; pogledej tvojga vsega orajnega, kervavga inu rezmesarjenga Kristusa; pogledej na temo križo zavolej tebe inu tvojih grehav, zavolej tebe inu tojga večnega zveličejna mrtuga Jezusa; pogledej negova sveta glava, vsa rezbodena, negove svetu obličje, vse krvavo inu zaplufvano, negove svete roke inu noge s teme železneme žebli perbite, to svetu truplu vse reztrgano, reztepeno, rezgajžleno inu rezmesarjeno, nego[vo] sveto zalubleno serce, orajne-no inu prebodeno! Ah, rece, rece s tem cesarjam Juliusam: *infelix ego, sum causa vulnerum et mortis tue, o Christe – Ah, nasrečne, jest sem ta uržah tojih ran inu toje smrte, o muj smilene Jezus!* Ah, z enem zgrevanem sercam spoznam, de sem jest kriv toje nadalžne smrte! K tebe se jest obernem, o Oča nebeske (sv. Bonaventura), inu porečem: *O Pater caelestis, peccavimus et te ad iracundiam provocavimus, sed nunc respice in faciem filii tui, quem tibi praesentamus et te âb ira ad misericordiam provocamus.* – O Ača nebeski, mi spoznamo, de smo grešile inu tebe rezjezle, tojga Sinu ne enkrat, temeč tavženkrat z našme grehe umorile, ale

Ludvik Kaluža

ŠKOFJELOŠKI PASIJON KOT GOVORNO DEJANJE

Razčlenitev in ocena govorne uresničitve ŠP v treh izvedbah (radijska, 1992, v režiji Aleša Jana, prva loška procesijska, 1999/2000, v režiji Marjana Kokalja, druga loška procesijska, 2009, v režiji Boruta Gartnerja), ki so dostopne tudi na nosilcih zvoka in slike, ter predlog za razmislek ob vnovični uprizoritvi LP leta 2015

Vstop

Nezadržno se bliža leto 2015, ko bo v velikonočnem času po mestnih ulicah in trgih znova krenila spokorna procesija očeta Romualda Škofjeloški pasijon, zato je zdaj čas za premislek o dosedanjih uprizoritvah (dosegljivih na nosilcih zvoka in slike) ter o vnovični postavitvi (ali postavitvah), ki bodo še sledile. Pri tem nimamo v mislih celotne izvedbe procesije, za katere fizični del (scenografija, kostumografija, udeleženci, organizacija in vodenje procesije, zvokovna in svetlobna oprema) ni mogoče izraziti kake bistvene, zlasti pa ne izrazito kritične ocene, saj se je procesija pokazala v dovolj slikoviti, spektakelski in veličastni luči; naša pozornost je usmerjena na besedilni del, natančneje na govorne prizore procesije, ki so vendarle jedro sporočila in celotnega vtisa spokorne procesije. Pri tem ne moremo mimo ugotovitve, da govorni del ni bil enakovreden fizičnemu, saj ni izpolnil ne izkoristil vseh danosti, ki jih Romualdovo besedilo prinaša. Ni se mogoče ogniti vtisu, da je bilo besedilo procesije (izvzeti je treba seveda radijsko izvedbo) podrejeno zunanjemu blišču kostumov in množičnosti (posebno izvedba 2009), torej fizičnemu vtisu predstave.

Razmislek o prihodnjih uprizoritvah, ki so s svojo zunanjo podobo in v temeljnih predpostavkah že bolj ali manj določene¹ in za standard jemljejo uprizoritve leta 1999/2000 in 2009, mora torej voditi v smeri uravnoveženja zunanje in notranje (govorne, izrazne) podobe Pasijona, kar pomeni, da je treba veliko več pozornosti nameniti dramsko-igralski izvedbi, ne glede na razglašeni ljudsko-ljubiteljski pristop. Cilj mora biti skladna in enovita predstava, ki bo lahko živela daljši čas in bo tako verujočemu kakor neverujočemu omogočala duhovno in pristno estetsko doživetje.

¹ *Odlok o razglasitvi Škofjeloškega pasijona za živo mojstrovino državnega pomena; – Uradni list RS št. 56/2012 z dne 23. 7. 2012.*

Besedilo scenarija

O besedilni podlagi izvedbe Pasijona ne bi smelo biti več nobenega dvoma, saj mora biti izvirno Romualdovo besedilo.² Tudi si ni mogoče zamišljati, da bi si kdo želel ali drznil to pasijonsko procesijo izvesti kako bistveno drugače. Tekstovna podlaga je torej določena, predstavljata pa jo dve ne bistveno (glavna razlika se pojavi pri umeščanju zapisanega polglasnika ə, zapisu izgovorjenega polglasnika ob zložnem r (er) ter pri zapisu dvoustničnega izgovora predsoglasniškega l-ja) različni varianti prepisa izvirnega Romualdovega rokopisa. To sta *Škofjeloški pasijon*, *Diplomatični prepis* in *preprosta fonetična transkripcija s prevodom neslovenskih delov besedila* v priredbi in izdaji Jožeta Faganela³ in *Škofjeloški pasijon, Znanstvenokritična izdaja*, ki jo je pripravil in uredil Matija Ogrin.⁴

Poglejmo najprej Faganelove utemeljitve preproste fonetične transkripcije Pasijona:

»Naš prepis se (z nekaj nebistvenimi popravki napačnih branj) opira na Mantuanijevo (J. Mantuani: Carniola VII—VIII, 1916—1917) objavo. ... Predstavitev rokopisa v tej izdaji namenja seveda osrednjo študijsko pozornost slovenskemu besedilu, ki je pomembna priča razvoja slovenskega jezika. Ker gre za umetniško zvrst, namenjeno živi, govorni izvedbi, ne branju, je besedilo ena pomembnih prič umetnostnega govornega jezika. Zato predstavljamo slovensko besedilo v dveh verzijah: prva verzija je natančno prečrkovanje rokopisa v čitljivejši tiskani izvedbi (diplomatični prepis), ki ohranja vse posebnosti in podrobnosti pisave in pravopisa., vključno z nekaterimi napakami. Druga verzija je preprosta fonetična transkripcija rokopisa. Fonetična je v tem, da posebej zaznamuje med samoglasniki polglasnik, kvaliteto vokalov, pri soglasnikih pa izgovorne variante, ki odstopajo od sodobnega pravorečja, ali pa so sicer v skladu s sodobnim pravorečjem, a v izvirniku odstopajo od sodobnega pravopisa, ali pa so kakorkoli utemeljene z ritmom verza ali voljo po rimanju. Ohranja vse posebnosti glasoslovne ravnine, kolikor so se dejansko tudi odražale v govoru. Preprosta pa je ta fonetična transkripcija zato,, ker se razen znakov za polglasnik, dvoustnični **u**, naglasnih znamenj za kvaliteto in kvantiteto samoglasnikov ne uporablja specialnih fonetičnih znakov in posebej ne označuje običajnih izgovornih pojavov na meji dveh besed in znotraj besede. Te spremembe slovenski bralec sam prepozna in bi ga pri branju bolj ovirale kot pa opozarjale na pravilni izgovor. Jasno pa je, da fonetična transkripcija ohranja vso pestrost različic, ki so značilne za stopnjo pravorečne ustaljenosti obdobja.

² » -- procesijska uprizoritev mora temeljiti na izvirnem dramskem besedilu patra Romualda«, -- 4. člen citiranega Odloka.

³ Mladinska knjiga, Kondor 238, Ljubljana 1987, ponovna izdaja MK, Klasiki Kondorja XXX, Ljubljana 1999.

⁴ SAZU in Celjska Mohorjeva družba, Celje-Ljubljana 2009.

Torej jih transkripcija ne moti. ... Namen objave z minimalnimi izgovornimi napotki je preprečiti spakljivo branje črk namesto glasov pri starejših besedilih in s tem lažno, nestrokovno poudarjanje različnosti zgodovinskega jezikovnega vzorca glede na sodobni jezik. ... Da smo se v nasprotju s tradicijo knjižnih izdaj starejših besedil (Ruplove izdaje protestantov, J. Svetokriškega, Gspanov Cvetnik itd.) vendarle odločili vsaj za osnovne fonetične znake, nas je usmerjalo več razlogov. Temeljni je vsekakor ta, da je brez fonetičnih znakov nemogoče zajeti pravorečje neke minule dobe. V tem primeru hote ali nehote posodabljam pravorečje in omogočamo pravilno branje le ozkemu krogu strokovnjakov. S tem zreduciramo jezikovno razvojno stopnjo besedila zgolj na posebnost v besedju in skladnji. ... Seveda pa odločitev za vzporedno objavo prečrkovanja in fonetično transkripcijo terja od avtorja večkrat težke odločitve. Ena od njih, v tej izdaji, je bila rešitev, da se oblika za osebni zaimek 1. os. edn. zapisuje kot *jast* (s polglasnikom) in veznik **da** prav tako s polglasnikom, namreč **da**. Ob tehtanju ustreznosti te odločitve je prevladalo dejstvo, da gre pri tem vsekakor za nenapet, zato neizrazit izgovor nenaglašene *e*, ki je zaradi nenaglašenosti dodatno oslabiljen. Da je tako izgovorjenemu glasu še najbližji polglasnik, nas je prepričal izgovor v nekaterih osrednjih narečjih, pa tudi estetski razlogi kot rezultat izkušenj z umetniško interpretacijo starih besedil (recitacije). ... Pri takih vprašanjih prirejevalec zapisa hočeš nočeš zablodi v meglena področja negotovega in pri tem najbrž tudi pogreši ... pri tem pa si ne more kaj, da nebi imel ves čas pred očmi možnost javne izvedbe – ne le znanstvenega proučevanja. Če se raziskovalec nejasnemu detajlu lahko izogne, pa mora izvajalec tudi ta detajl izgovoriti, torej najti najprimernejšo rešitev. Z namenom, da bi čim več znanstvene pozornosti pritegnil v to smer, se je prirejevalec besedil Pasijona lotil tega dela, ob jasni zavesti o tveganosti in nepopolnosti tega početja.«⁵

Ta daljši dobesedni navedek Faganelovih strokovnih izhodišč pri fonetičnem prečrkovanju slovenskega besedila Pasijona je bil potreben zato, da najprej povemo, da se z njimi globoko strinjamo in jih privzemamo. Ne glede na to pa jim moramo pristaviti tudi nekaj kritičnih pripomb. Prva zadeva označevanje polglasniškega izgovora z znakom *ə*, ki je lahko zavajajoč. Splošno je med Slovenci zasidran (tudi šolsko naučen) vtis o kvaliteti tega glasu kot srednjejezičnega kakor v primeru pes (izg. *pəs*), kes (*kəs*), ves (*vəs*) itd. . Da je to tako, zelo razločno kaže radijska izvedba Pasijona (Jan, 1992), kjer profesionalni izvajalci besedila za vsa mesta s polglasnikom le-tega izgovarjajo osredneslovensko (torej po šolsko) tudi na mestih, kjer ni primeren, je pa v fonetičnem prepisu besedila zapisan (zlasti moteč je pri obliki nedoločnika, kjer je Romualdov –e transkribiran z *ə*: *vmrejtə, živejtə*, ali samostalniških oblikah *po kərvičə, če voče zadostə stritə te Božjə pravivə ...*), o

⁵ Jože Faganel, Škofjeloški pasijon ... MK Ljubljana, Kondor 1987, str. 173–175.

čemer bomo podrobneje razmišljali ob predstavitvi in razčlembi radijske izvedbe Pasijona. Menimo, da je bilo nesmotrno tudi v fonetičnem prepisu pustiti **-i-** na mestih z nenaglašnim **e** (jatom), ki so ga pisali po tradiciji vsi pisci od Trubarja skoraj do Vodnika, izgovarjali pa ga niso kot **i**, temveč kot svetel poglasnik, ki pa ga seveda ni mogoče zapisati z znakom **ə**, umestno pa bi bilo govorne izvajalce opozoriti, da se tak **-i-** ne izgovarja kot **i**, zlasti pa se nanj ne postavlja besednega naglasa, saj nikoli ni bil naglašen (tega veséliga, lúštniga kraja ...), temveč kot nenapet glas obrušene **i**-jevske kvalitete. V podobnem položaju se večkrat znajde tudi zapis z **a**-jem na šibkem mestu, ki je v izgovoru seveda polglasnik, kvečjemu **a**-jevske kvalitete (v paklú; v pákli izg. v pækli, kar pa ni osrednjeslovenska, temveč notranjsko-primorska oblika).

Takih podrobnosti, ki so uredniku in prirejevalcu besedila »ušle« (kar ni očitek!) je še kar nekaj in škoda je, da je druga izdaja Pasijona v Kondorjevi zbirki leta 1999 izšla brez dodatnega pregleda in smotrnih dopolnil besedila prav v smislu omogočanja natančnejšega branja in tudi govornega uresničevanja. Tedaj se je že vedelo da bo Pasijon uprizorjen tega istega leta in je morda še bil čas, da bi se šibka mesta popravila. Tako so poleg pretirane opreme besed in izgovora s srednjim polglasnikom (**ə**) in **i**-jevskim jatom v nenaglašnih položajih (našiga lubiga stvarnika) ostala številna mesta z napačnim naglasom, na primer: verza št. 115-117: Le-to so žəbli, špičasti inu óstri/ kateri so prebodli Jezusove žilce inu kostí (rima in ritem pa očitno narekujeta naglas: žəblí-ostrí-kostí); 469: z gajžlami raztêpenu inu rezbodenu (tu prvi naglas potegne seveda za seboj tudi drugega, ki ni označen, v rezbôdenu, namesto da bi se lepo ujemala reztepênu—rezbodênu; tudi notranja rima); 600: kateriga na to špótlivo mesto ven pelite; 607: də le on enkrat k ti špótlivi smrti pride (prav ta pridevnik se z napačnim naglasom v besedilu pojavlja kar 8-krat in je bil v radijski izvedbi 1992 izgovorjen dosledno kot špótljiv, špótljivo namesto sistemsko pravilno špotljív, špotljívo, tako da zveni skoraj nasilno). Prav tako na številnih mestih pogrešamo naglase, ki bi bili za potrebo označeni, pa niso in zato omogočajo napačno naglaševanje, i so ga v uprizoritvah spregledali tudi lektorji, na primer: 129-130: pod križam so Judje lojtra postávlali / našiga stvarnika s križa snemváli (pričakovan naglas bi bil: postavláli-snemváli) in številna druga mesta, tudi 409: pravim jəst, bolš bi blu, də bi se on skorej umoru (ob naglasu skoréj bi bilo tudi besedilo prav razumljeno, saj naglas skoréj navaja na pomen »čim prej«), brez potrebe pa je označen naglas in kvaliteta vokala, npr.: 131-132: kadər ti, grešnik, od tojih grehou doli jêmleš / taku ti tojga lubezniviga stvarnika iz križa snêmleš (brez označenega naglasa in kvalitete bi izvajalec verjetno pravilneje izgovoril in rimo vezal: jémleš-snémleš).

Škoda, da je v drugi izdaji Pasijona (1999) ostalo tudi nekaj, v primerjavi z rokopisom, očitno napak prebranih mest. Tako na primer: 123-124: kristusova

ustæca žejna / iz grenkim **solzám** bodo napojena (iz Biblije je znano, da so Kristus ob križanju dali piti kis, pomešan z žolcem; tu bi bilo torej umestno brati po splošno znanem dejstvu, kar je storil Ogrin v svoji izdaji Pasijona); 420-421: Mi ga očemo h Pilatušu pelati / dæ mi pær miru moremo **še** enkrat ostati (Kajfa pač hoče povedati, da hočejo Judje **že enkrat/končno** imeti mir pred Kristusom; tu gre očitno za staro besedno zvezo: že enkrat – npr. daj mi že enkrat mir, naredi to že enkrat, utihni že enkrat ...), enako 570: Ja, zdej bi se vam jømu še enkrat smiliti (Pilati: zdaj bi se vam pa že lahko končno smilil); 499: ter od **šlakov** inu tepejna vse krvavo; 625: **s šlaki**, s krivjo, z nagnusobo vse obdanu (ljudska beseda za modrice, ki jo je nedvomno poznal tudi Romuald, le da jo je zapisal, kakor jo pač je, je **žlak, žlaki**; Ogrin je to mesto prebral prav: z žlaki!).

Posebno mesto, ki si zasluži tudi drugačno pozornost, sta Hieronimova verza 562-563: Zdaj pa iz srca prosæm, trešæ to nebo u mè / ta zemla nej na noše sonce, nej še zaprè. V taki obliki je sporočilo teh verzov popolnoma nesmiselno in je tudi izvajalcem povzročalo težave, Ogrin pa ga je prebral pravilneje: ta zemla nej na nosæ sonce, nej se zapre. Pri tem pa se poraja zanimivo vprašanje: ali gre ta verz 563 razumeti dobesedno kot »ta zemlja naj ne nosi sonca, naj se zapre«, pri čemer za »ta zemla« ne privzamemo krajevnege akanja, ali pa razumeti z akanjem v pomenu: »to zemljo/te zemlje naj ne nosi sonce, naj se zapre«. Ali drugače: je oče Romuald tu zastopal geocentrično ali heliocentrično pojmovanje sveta? Pa prepustimo to bodočim še natančnejšim raziskovalcem Romualdovega dela.

Sodobne govorne izvedbe (uprizoritve) Škofjeloškega pasijona

Pred izidom Faganelove »preproste fonetične transkripcije« Pasijona (MK, Kondor, 1987) sta bili znani le dve tehtnejši uprizoritvi Škofjeloškega pasijona, in sicer Debeljakova iz leta 1936 v »modernizirani« priredbi Nika Kureta, ter Mahničeva 1965 v Trstu, ki je po poročanju J. Faganela »sledila zlasti usklajeni podobi govornega dramskega verza, tej pa je dajalo patino starodavnosti predvsem ohranjeno besedišče.«⁶ O govorni podobi teh uprizoritev razen posrednih poročil ne vemo mnogo, prav tako ne o uprizoritvi Pasijona Mete Hočevanje v ljubljanski Drami. Tudi o tej J. Faganel poroča, da je skoraj sočasna uprizoritev s Kokaljevo škofjeloško uprizoritvijo »po odgovornosti podpisanega (J. Faganela, op.) uresničila ista načela«, namreč da so se sodelavci Pasijona v Škofji Loki 1999 »dokaj drzno odločili za skrajšanje dolgega nedoločnika po stanju v sedanjem organskem govoru uprizarjalnega območja; žal na račun učinkovitosti dramskega verza, česar strokovna javnost ni odobraval« (prav tam, o. p.). Na voljo pa so nam tri uprizoritve, ohranjene na sodobnih nosilcih zvoka in slike,

⁶ J. Faganel, Škofjeloški pasijon – od rokopisa do uprizoritve, Škofjeloški pasijon 2009, MD Šk. Loka, str. 42.

ki nam omogočajo konkreten uvid v govorno izvedbo in njeno oceno. To so: radijska izvedba Škofjeloškega pasijona v režiji Aleša Jana 1992, škofjeloška procesijska izvedba v režiji Marjana Kokalja 1999 ter škofjeloška procesijska izvedba v režiji Boruta Gartnerja 2009.

Škofjeloški pasijon, RTV Slovenija – Založba kaset in plošč, Ljubljana 1992, režija Aleš Jan, fonetična transkripcija in lektorstvo Jože Faganel.

Radijska izvedba Škofjeloškega pasijona 1992 je prva, ki v celoti sloni na Faganelovi preprosti transkripciji slovenskega dela besedila. Po govorni izvedbi, vloge so tolmačili slovenski poklicni dramski igralci, bi bilo mogoče ta Pasijon pripočiti kot vzor vsaki ekipi, ki bi se kdaj lotevala tega projekta, saj je izveden tehnično (artikulacijsko) in vsebinsko (interpretativno) korektno in prepričljivo. Ta predlog za »vzor« pa seveda ne pomeni, da bi bilo treba to izvedbo posnemati ali, bog ne daj, kopirati, temveč bi morala služiti za vzor, kako besedilo razumeti, ga konsistentno in kolikor se da naravno (ne glede na njegovo starinskost) povedati, brez narejene »pobožne« patetike. Ta hvala pa nima namena prikriti ali zabrisati šibkih mest, ki pa nimajo izvora pri igralcih, temveč pri strokovni ekipi, ki je igralce pri izvedbi vodila. V njej pa ima odločujočo vlogo lektor, ki izvajalcem očitno ni dovolj nazorno pojasnil izgovornega načina nekaterih mest (glasov) preproste transkripcije besedila, v katerem je zlasti izgovor mest s potencialnim Romualdovim polglasnikom ə na besednih koncih (npr.: glagolski nedoločniki: gorejtə, pejtə, pogubitə, užalitə, služitə, lubitə, ranen bitə, ranitə, vlejčə, oblejčə, vāsejtə, umrejtə, zadostə stritə; množinski deležniki m. sp.: lubilə, zaslužilə; velelniki: tṛpə; dajalniške in mestniške oblike samostalnika ali osebnega zaimka: v ognə, v gorečə smolə, tebə, sebə). Preveč dosleden srednjejezični izgovor polglasnika na takih izpostavljenih mesti škofjeloški pasijon postavlja preveč na Gorenjsko (tja nekam proti Tržiču), kar seveda ni dobro, saj ga s tem umetno oddaljuje od kraja, kjer je zgodovinsko nastal in je bil prvotno odigran. Za ta končniški polglasnik bi bil moral lektor igralcem pojasniti, da se izgovarja nenapeto, nekako bliže i-jevskemu oziroma e-jevskemu položaju v ustni votlini in pri tem tudi vztrajati. Poklici igralci bi to razumeli in tudi znali uresničiti; če so bili pa prepuščeni zgolj tradicionalnemu zapisu tega glasu, so se pač ravnali po laični šolski izkušnji. Ne moti pa izgovor tega polglasnika ə v položaju sredi besede; ker je bolj podrejen celotnemu glasovnemu vtisu in seveda tudi naglašnemu samoglasniku pred njim ali za njim, je že po naravi izgovarjan nenapeto in bliže naravnemu slušnemu vtisu.

Moteče tudi deluje napeti izgovor **-i-** ja po črki na mestih, kjer je tradicionalno napisan namesto nenaglašnega starega e-ja (jata), npr.: tega veseliga luštniga kraja, po tem dobrim, k sužnim, samimu Bogu, skuzi kateriga, iz grenkiga keliha, lubezniviga sinka, Boga visokiga, celiga sveta, vidam eniga zapelaniga, mrtviga,

itd. Na teh mestih, kjer je bil nenaglašeni jat tradicionalno od Trubarja do Vodnika⁷ zapisan z **i**-jem, bi moral lektor vztrajati na nenapetem izgovoru, pri čemer bi se ta **-i-** približal naravnemu govoru, tudi loškemu.

V zvezi z naglašanjem besed smo nekaj povedali že prej, tu je mogoče reči, da so igralci dosledno uresničevali naglašanje, kakršno so imeli označeno v besedilu; škoda, da lektor ni izkoristil priložnosti in ob snemanju teh šibkih mest popravil.

Posebno šibkost pa v radijski izvedbi pomenijo slabosti in nedoslednosti v smiselnem (logičnem) poudarjanju v besedilu, in ker ga sicer govorijo tekoče, povezano in konsistentno, napačno logično poudarjanje deluje moteče, deloma navaja tudi na napačno razumevanje sporočila in na dodatne pomene, ki pomenijo vsebinsko preinterpretacijo sporočil. Navajam nekaj primerov po zaporednih številkah verzov v Pasijonu (napak poudarjeni deli/besede bodo zapisani s **krepko pisavo**, pravilni, ki bi morali biti poudarjeni, pa *z ležečo*). Npr.: 7 Poberite se tedaj h ti veliki revnosti / 8 v kateri bote *noč inu dan upili* (gre za to, da bosta vpila noč in dan, torej za neprekinjenost trpljenja); 21 V en *srečni stan* te je Boh postavo, / 22 ti si pak tega skuzi **pregreho zapravo** (gre za to, da je Adam svoj srečni stan zapravil, pregreha je tu samo vzrok zapravitve); 37 Skuzi to si postou en sužen **tega hudiča** (ali obstaja še kakšen drugi? Tu se pokaže, da je kazalni zaimsek v funkciji določnega člana, kakršen je bil v tisti dobi še trdno v rabi); 71 Devica Marija bi ga na dala / 72 za *ves volni svet nikar* na predala (Jezusova cena je vesoljni svet); 106 O človek, v *jok* prebrni **tvoj smeh** / 108 kir vse le-to je sturu toj greh (začni jokati); 298 Vsi moji glidi so s težavami obdani / 299 kir jest videm *eniga zapelaniga* med **vami** (jedro sporočila je zapeljani med apostoli); 312 Ta je *tega hudiča močnu* poslušou / 313 inu bode na vekomaj negovo martro poskušou (zapeljani je poslušal hudiča namesto Kristusa, ne gre pa za intenzivnost poslušanja); 420 Mi ga očemo h Pilatušu pelati / dā mi *pār miru* morema **še enkrat** obstati (nočemo miru še enkrat, ampak hočemo **že** enkrat mir); 424 Ja, saj bi po pravici le-to bilu / 425 dā se *na križ obejsi* negou telu (gre seveda za križ, križanje, ne za obešanje); 436 Zakaj jäst sām ga vprašou, **kje** je on *hodu*, **kje** je on *biu* (vpraševal ga je, kje je hodil in bil); 472 **Pusti** ti *mene* ter poglej, kaj *jäst znam* (torej: dovoli meni, da jaz pokažem, kaj znam); 604 Zatorej vi od le-tega bote težku rajtango dali / 605 jeno /v/ tem **žepleskimu** ognu *do grla* stali (da je v peklu žvepleni ogenj, je znano, povedati pa hoče, da bodo v njem stali do grla); 832 Prutə tebi moje srce gori / kateru je vžgala toja **rešna kri** (rešna kri je frazem, ki je poudarjen na kri, sicer poleg rešne krvi obstaja še kakšna). To je nekaj izbranih primerov izmed številnih (skupaj je napak ali slabo vsebinsko poudarjenih 56 verzov od 845 ali 6,6 % vseh), med njimi

⁷ Trubar je imel z zapisom tega jata razumljive težave, saj se je njegov izgovor po vokalni redukciji pomikal v položaj, ki je bil bliže i-ju in e-ju kakor pravemu e-ju, ki se danes seveda standardno knjižno izgovarja odprto.

so tudi taki, ki jih je povzročilo prezvesto sledenje rimi. Zavedati pa se je treba, da rima tu pomeni le vezivo dvostišij, kar je rezultat tedanjega pesniškega postopka, in da le redko nosi glavni smiselni poudarek. To je še posebej pomembno zato, ker Romualdovi verzi ne slonijo na ritmu naglašanih in nenaglašanih zlogov, temveč na številu zlogov in na notranjih smiselnih nosilnih besedah, katerih poudarek pa je v primerjavi s pričakovanim gibljiv, zlasti zaradi prilagajanja rimi z inverzijami.

Radijska izvedba Škofjeloškega pasijona je bila idealna priložnost, da bi se z dosledno zvestobo načelom, ki jih je prirejevalec besedila Jože Faganel predstavil v Kondorjevi izdaji Pasijona 1987, vzpostavil vzorec, kanon za govorno podobo za vse prihodnje izvedbe tega prvega slovenskega dramskega dela. Škoda, da se to ni zgodilo, in je bila zamujena priložnost za čim popolnejši izdelek, saj je ob radijskih snemanjih mogoče šibka mesta popravljati in dopolnjevati do čim večje vrhunskosti. Da ne bo dvoma: tudi tak radijski Pasijon, kakršen se nam kaže na posnetku, je ob upoštevanju tu predstavljenih pripomb lahko vzor, zlasti v načinu govornega predstavljanja likov, v členjenju govora, v govornem toku in intenziteti interpretacije. Seveda ne vzor za kakšno papagajsko ponavljanje, temveč vzor, kako predstaviti duha njegovih sporočil človeško živo in polnokrvno.⁸

Škofjeloški pasijon (procesijska izvedba), Škofja Loka 1999; režija Marjan Kokalj; lektorji: Jože Faganel – mentor, Bernarda Rovtar – vodja, Mojca Strel, Kristina Strnad (Tonski in video posnetek: M.O.P.S., Videoprodukcijske storitve, maj 1999)

Preprosta fonetična transkripcija Škofjeloškega pasijona s prevodom neslovenskih delov besedila⁹ je hvaležna in sočasno edina uporabna osnova (kljub opaženim šibkim mestom) za uprizarjanje tega dela v takšni ali drugačni priredbi, zato je bila podlaga tudi za loško procesijsko »predstavo v svoji izvorni obliki«, torej za predstavitev integralnega besedila v celoti in uprizoritev v predpostavljene zgodovinskem okviru in okolju – na trgih in ulicah Škofje Loke.

Temeljna izhodišča za uprizoritev je podal režiser Marijan Kokalj: »Po dolgotrajnem tehtanju se je kot najboljši pristop k uprizoritvi izkazal folklorno-znanstveno-rekonstrukcijski, ki ima veliko prednost pred subjektivno-interpretativnim modernističnim iz naslednjih razlogov: 1. Kot nesporen kulturni spomenik ima Škofjeloški pasijon pravico do svoje identitete, predvsem kot ohranitev duha, ki je lasten tekstu in času uprizarjanja. 2. Predstavlja pomembno pričo baročnega

⁸ Odločno pa je treba kot negativno izvzeti predstavitev lika Kristusa v prizoru zadnje večerje, saj ga je igravec zgrešeno izoblikoval kot valpta nad hlapci, ne pa kot dobrega duhovnega učitelja med svojimi učenci. Za tako interpretacijo velik del odgovornosti nosi tudi režiser, ker jo je dovolil ali spregledal.

⁹ J. Faganel, Škofjeloški pasijon ... MK Kondor 238, Ljubljana 1987.

prostora in časa, ki sili v primerjavo z današnjim življenjem; ali so se problemi človeka v svojem bistvu sploh kaj spremenili, ali ni današnji človek v duhovnem smislu celo nazadoval. 3. Kot ljudska igra je pomemben vir za preučevanje splošne kulture tedanjega časa, ki za današnjega gledalca pomeni privlačno polje neznanega, skrivnostnega. 4. Dramska napetost teksta in režijska obdelava dokazujeta uprizarjalno ekspanzivnost Slovencev v baroku, ki je kasneje za nekaj časa zamrla (za časa Linhartarja zdaleč ni bila tako močna). 5. Ohranitev jezikovne podobe omogoča vpogled v tedanjo leksiko in skladnjo, ki je v marsičem presenetljivo podobna današnji – dokaz jezikovne zrelosti. 6. Trend današnjega časa v gledališču je spektakel, močan vizualni učinek, čemur pasijon s svojo množičnostjo in hitro se menjujočim dogajanjem kot nalašč ustreza. 7. V Sloveniji po drugi svetovni vojni takih projektov ni bilo, zato uprizoritev pomeni podiranje strahu pred uprizarjanjem krščanskih vsebin. 8. Udeležba amaterskih igralcev omogoča nadaljevanje tradicije in zanimanje ter sodelovanje širokega območja pri nastajanju predstave. 9. Pasijon razkriva pristop tedanjih kapucinov do ljudi. Izkazuje se njihova skromnost in globoka mistika v zanimivem dialogu z ljudskimi predstavami. 10. Predstava v svoji izvirni obliki krši pravila klasičnega gledališča, zato je kot pozabljena oblika mogoče zanimiv izziv za sodobno gledališče.«¹⁰ Ta Kokaljeva temeljna izhodišča ne vzbujajo nobenega dvoma ali posebnega ugovora. Nas pa v okviru obravnavane teme zanima predvsem 5. točka: »Ohranitev jezikovne podobe omogoča vpogled v tedanjo leksiko in skladnjo, ki je v marsičem presenetljivo podobna današnji – dokaz jezikovne zrelosti.« Torej predvsem to, kako je bil uresničen govorni del celotne predstave, torej kako je učinkovalo besedilo, ki je temeljni nosilec sporočil in vzrok za nastanek predstave. V zvezi z jezikom, je v svojem poročilu o režijskih pobudah in izhodiščih pr i uprizoritvi Pasijona Kokalj zapisal: »Jezik. Za analizo jezika in njegovo izvajanje v praksi so poskrbele lektorice Bernarda Rovtar, Mojca Strel in Kristina Eržen pod vodstvom mag. Jožeta Faganela, strokovnega sodelavca ZRC SAZU in profesorja na AGRFT. Jezikovna analiza je bila temeljita, saj na rekonstrukciji jezika sloni celotni pasijon. Izhodišče za jezik je bila starinskost (dosledno upoštevanje izvirnika) in po drugi strani razumljivost ljudem današnjega časa.«¹¹ Ohranjena »starinskost« (besedje, besedne oblike, skladnja, verzna struktura, rimana vezava itd.) je v predstavi nedvomno potrjena, saj mimo izvirnega besedila Škofjeloškega pasijona danes najbrž ni mogoče pa tudi ne smiselno izvajati. Posebno poglavje pa je »razumljivost ljudem današnjega časa«, ki odpira vprašanje govorne izvedbe besedila, rekonstrukcije (in njene smiselnosti) zgodovinske podobe govora, ki je danes tako odmaknjena, da

¹⁰ M. Kokalj, Režija Škofjeloškega pasijona v širšem smislu, Loški razgledi 46, 1999, str. 116.

¹¹ M. Kokalj, Režija Škofjeloškega pasijona v širšem smislu, Loški razgledi 46, 1999, str. 118.

je komaj dosegljiva zgolj s pomočjo dialektoloških prijemov, pa še tedaj pridemo le do približka glasoslovnemu, naglasnemu in oblikoslovnemu stanju knjižnega jezika tedanjega časa, saj so poročila o tem tako v stvarni kakor znanstveni literaturi kaj skromna.

Iz povedanega izhaja, da pri uprizoritvi Pasijona za »razumljivost ljudem današnjega časa« glavno breme nosi režiserjev strokovni pomočnik – lektor (v našem primeru kar skupina lektorjev). Vemo, da je delno rekonstrukcijo zgodovinske podobe govora Pasijona pripravil Jože Faganel s »preprosto fonetično transkripcijo s prevodom neslovenskih delov besedila«, vendar je to šele pol poti. Pot do izvajalcev in slušne končne podobe besedila se tu šele začne. Kako je to pot ubrala skupina režiserjevih pomočnikov – lektorjev, nam ni znano, saj nam ni dostopen celotni elaborat govornega uresničevanja Pasijona, naslanjamo se lahko le na silno skromno Faganelovo poročilce o tem: »Kokaljeva uprizoritev leta 1999 se je približala sodobnemu pojmovanju gledališke uporabnosti historičnega besedila, dokaj drzno pa so se sodelavci (podpisani in mentorica za dramsko igro Metoda Zorčič) odločili za skrajšanje dolgega nedoločnika po stanju v sedanjem organskem govoru uprizarjalnega območja. ... Razčlenitev izgovora replik Pasijona pokaže izredno veliko variantnost ne le zapisa, ampak tudi izgovora posameznih besed. ... Če gledamo na Pasijon kot na dokument stanja govorjenega jezika 18. stoletja, to nikakor ni slabost, ampak priča prav o prožnosti slovenščine in o ustvarjalnem sožitju organskih govorov z uveljavljajočim se standardnim govorom v zahtevnejših govornih položajih, kakršen prav gotovo je baročna različica duhovne drame.«¹² Ker je Faganelovo poročilo o oblikovalnih prijemih in postopkih preskromno (konkretno govori zgolj o »drzno« skrajšanih nedoločnikih), si moramo celotni uvid v stanje govora v uprizoritvi Škofjeloškega pasijona 1999 pač ustvariti sami. Tu nam pomaga hvale vredni tonski in slikovni posnetek celotne predstave, ki nam omogoča dostop do vseh segmentov in ravni te procesijske izvedbe. Nas seveda zanima samo govorno uresničevanje in uresničenje besedila, katerega nezogibni in nepreslišni segment je tudi njegova igralska oživitev ali interpretacija.

Poslušanje posnetka predstave nam pove, da so sodelavci Pasijona poleg »drzne« okrajšave nedoločnikov okrajšali (prilagodili naravnemu izgovoru s črtanjem) tudi končne i-je pri nekaterih drugih besedah oz. besednih vrstah. Tako pri množinskih deležnikih preteklega časa m. sp. (119 S tem kladvom so Judje Jezusa na križ pærbili>**pærbíl**, / 120 z njega svetih rok jeno nog to sveto kri točili > **točíl**; 129 pod križam so Judje lojtro postavlali>**postavlál**, / 130 našga stvarnika truplu iz križa snemvali>**snemvál**; itd.), v trpnem deležniku m. sp. mn. (334 Poglej, vsi moj glidi so s težavami> **težavam** obdani> **obdan**, / de bi le zadobu te grešnike,

¹² Jože Faganel, Škofjeloški pasijon – od rokopisa do uprizoritve, Škofjeloški pasijon 2009, Zbornik prispevkov, Loški razgledi, Doneski 19, MD Škofja Loka 2009.

kir so zapelani> **zapelan**) navajamo zgolj za vzorec. Končni –i so mestoma črtali tudi v velelnikih v ednini (49 Odstopi>**Odstóp** tedaj od te pregrehe itd.) Končni –i je, mestoma, reduciran v daj. edn. osebnega zaimka (23 Ah, dā bi jəst sam sebi>**seb** skuzi jabuku biu škodo sturu; 25 bi se **meni** tolkanj moje srce ne stopilu; 100 Poglej, človek, kakəršno **pruti** tebi>**teb** ima lebezən; itd); mestoma v or. mn. samostalnika in pridevnika (4. Inu vas z velikimi>**velikim** nadlogami>**nadlogam** obdala; 298 vsi moji glidi so s težavami>**težavam** obdani>**obdan**, / 299 kir jəst vidəm eniga>**enga** zapelaniga>**zapelanga** med vami>**vam** Reduciran (črtan iz izgovora) je tudi v Pasijonu zapisani –i- na mestu nenaglašanege jata pri pridevnikih in zaimkih (1 Iz paradiza tega veseliga>**veselga** luštniga>**luštnga** kraja; 132 taku ti tojga lubezniviga>**lubeznivga** stvarnika iz križa snemleš; 134 Boga visokiga>**visokga** na šona; 331 jeno obeniga>**obenga** ni, kteri>**kter** bi objoku milo; 353 ta kelih, kateriga>**katerga** bodeš zdaj piu; 405 jeno od tega grešniga>**grešnga** živlejna odstopite, itd) Pri reduciranju i-jev takšnega ali drugačnega karakterja niso bili strogo dosledni, kar navsezadnje ni motilo slušnega vtisa, zlasti zato ne, ker je na nekaterih mestih očitno, da je bila redukcija ali ohranitev i-ja zavestna in hotena, pač zaradi ohranitve govornega ritma.

Primerno se zdi tudi poenotenje veznika inu v jənu.

Podobno kot z i-jem se je dogajalo tudi z akanjem (prednaglasnim ali ponaaglasnim), ki je naravna značilnost loškega govora in je bila očitno močno živa že v Romualdovem času, sicer je ne bi opazil in v svoj tekst zapisoval.¹³ Npr.: akanje govorno uresničeno: 22 ... s tem strup**am** tega greha zadaula; 32 v kaj za ena nadloga si se zapelou sam; 55 ... si ti zgubu toja nadolžnost; 66 spoznaj dobroto Božja prou; itd. Akanje popravljeno v standardni tožilnik z o-jem: 129 pod križ**am** (<križom) so Judje loj**tro** (<loj**tra**) postavljali; 140 jeno tojo (<toja) grešno dušo gori zbudi; 250 čez tojo (<toja) volo (<vola) našo (<naša) pesem peti; 520 za tega volo /<vola/ ga očmo s trnov**o** /<trnova/ krono /<krona/. Primerov ohranjenega ali odpravljenega akanja je kar veliko, preveč, da bi jih naštevati. Prav zaradi tolike neenotnosti ni mogoče ugotoviti, ali je bilo to sistem, ali pa so nastopajoči izvajalci besedila bodisi zavestno ali podzavestno ušli izpod nadzora, kar se v živih predstavah redno dogaja. Toliko bolj, ker so iz sistemsko olajšanih oblik sami sklepali, da je morda tako prav.

Glasoslovnih in oblikovnih prilagoditev je v govorjenem besedilu zaslediti še veliko (odprava tipično gorenjskega končnega –o v dajalniku edn, m, sp.: 337 k le-tem**u** /<tem**o**/ človek**u** /<človek**o**/; 451 ... dej meni kuker /<k**oker**/ judovsk**mu**

¹³ Njegova nedoslednost seveda ni rezultat premajhnega poznavanja živega govora; najbrž ravno nasprotno, dobro ga je poznal, hkrati pa se je trudil ohraniti stik s tradicijo jezika, kakršno je gotovo poznal iz Schönlebna, Svetokriškega in drugih, ki jih je morda poznal tudi osebno.

/<judovskimo/ kralu /<kralo/ ta čast; 457 Zakaj se tudi hvali, de **mu** /<mo/ je vse mogoče; 532 koker enmu lažnivmu kralu /<kralo/; npr. tudi oblike preteklega deležnika m. sp.: reducirani polglasnik ali i z dvoustničnim u-jem prehaja v –u : 634-635 Nej nām plača, kar je on pregrejšu /<pregrejšou/, inu vejdu /<vejdou/, kadaj je človeka odrešu /<odrešou/. Popravkov takih Romualdovih nedoslednosti je veliko, kot rečeno, pa ni razvidno, kdaj je bilo to v načrtu in kdaj so si te popravke privzeli izvajalci sami. To končno niti pretirano ne moti, vtis je celo, da so se v takem načinu prilagajanja izvajalci počutili dovolj sproščene in da so bili prepričani, da delajo v skladu s temeljno zamisljivo o prilagoditvi govora naravnemu, živemu govoru Loke in okolice. Tudi niso pretirano motile nedoslednosti v naglaševanju besed, ki so bodisi izvajalcem ušle bodisi so bili naglasi že v besedilu napak označeni (npr. špótlivo ipd.). Z glasoslovnega in oblikoslovnega stališča je bil govor Pasijona dovolj spontan in zato sprejemljiv.

Moteče pa so bile številne nedoslednosti, da ne rečemo napake, v smiselnem (logičnem) poudarjanju besedila ter členjenju besedila s premori, ki so preštevilne, da bi jih bilo mogoče spregledati. Tu pa je bilo delo lektorjev bodisi pomanjkljivo bodisi premalo vztrajno in dosledno. Pretirano členjenje s premori sicer ne ustvarja napačnega razumevanja, ruši pa naravni, pričakovani ritem govora. Zavedati pa se je treba, da napačno logično poudarjanje ustvarja napačno konotacijo sporočila, s tem da terja ali ustvarja kontekst, ki ga v konkretnem besedilu ni. Vzroki za napačno poudarjanje besedilnih segmentov so lahko različni; največkrat gre za ekspresivno občutenje določenih »močnih« besed, ki pa zaradi pesniškega oblikovanja niso na pričakovanih mestih (veliko je inverzij zaradi prilagajanja rimi), številni pa so tudi primeri preočitnega igranja na poudarek na rimanih besedah, čeprav imajo te le funkcijo verznega povezovanja, niso pa sporočilno nosilne. Pogosto je ekspresivno poudarjen tudi kazalni zaimsek, ki pa nima te funkcije, temveč le vlogo določnega člana.¹⁴ Vseh primerov takega poudarjanja seveda ni mogoče navesti, zadostuje naj le nekaj očitnih primerov (napak poudarjene besede tudi tukaj, kakor že pri obravnavi radijske izvedbe, navajamo **v krepkem** tisku, pričakovano poudarjene pa *v ležečem*, zraven pa dodajamo napačen kontekst, ki ga tako poudarjanje ustvarja): 3-4 Zakaj tukaj vas je ta kača močno zapelala / inu vas z *velikim nadlogam obdala* (posledica so nadloge, ne obdajanje); 7-8 Poberite se tadaj h ti veliki revnosti, / v kateri bote *noč inu dan upili* (gre za trajnost vpitja, bolj kot za vpitje samo); 82 **S tem mečam** je Petrus Malkusa *ranu* (gre zgolj za opis orodja, s katerim je bil Jud ranjen, ne pa za konkretno pokazani meč); 103-104 O grešnik, le-to imaš ti **vedti** / ter *grevengo* čez **toje grehe imeti** (bistveno je kesanje za grehe, poudarek na **toje** pa vključuje tudi možnost kesanja za tuje grehe); 141-142 Tvoj **greh** je vsāga tega kriv, / kateri je Kristusa taku *s krvjo obliu* (ključna

¹⁴ Tedanji pisci so ga vztrajno uporabljali od Trubarja naprej pa skoraj vse do Vodnika.

beseda je kri!); 153-154 Jæst sãm ta **grenka smrt** jemenvana, / od teh *visokih nebes* na ta svet **poslana** (avtoriteta, ki pošilja smrt, so visoka nebesa) ; 177-178 Ah, vi grešniki, skuste vaše oči odpret, / ter premisalte, **kar živi**, more enkrat umret (*vse, kar živi*, je podvrženo smrti); 213-214 Al pred mano **bejži ta smrt**, /moræm **veçnu živet** (smrt beži, zato je trpljenje večno); 243-244 **Men** služi inu ponižnost skaži, / kar je *Bogu parjetnu*, le-to pa savraži (v opozicija sta Lucifer/men in Bog); 255-256 Ona nas ima v naših martrah **troštat**,/ v *goreçi smoli* se more z nami **roštat** (peklenska kazen je goreča smola, ali se v njen peçeš ali kuhaš, je vseeno); 290 Vzemite tudi ta kelih, v katerem je moja **prava kri** (obhajilna hrana sta Kristusova *telo in kri*, o njuni avtentičnosti ne more biti dvoma); 312-313 **Ta** je tega *hudiça moçnu* poslušou / inu bode **na vekomej** negovo martro poskušou (pošlušal je hudiça, ne pa Kristusa; koliko močno je manj pomembno); 322-323 Ti pak boš mougu vselej **v pakli** goret, / kir nisi hotu *po mojih besedah živet* (kristusove besede so vodilo); 360 Ah ÷lovek, **tojga odrešenika** prou pomisli (saj ne gre za veç odrešenikov, mojega tvojega, njegovega ...); 372-373 Verž se tada, o grešnik, nad zemlo, *s krvjo pokrito*, / pomisli, *kulk tavžent kaplic* je za **tebe prelito** (tu gre za Kristusovo kri in za njeno koliçino, ki je bila prelita za grešnika); 428-429 Jest sprašujem negou živlejne, / toku *na najdem h smrti* zaslužejne (Pilat paç ne *najde* vzroka za smrtno obsodbo). In tako še številni primeri. Cinična statistika pove, da je izmed 845 verzov pasijona neustrezno smiselno poudarjenih 154 ali 18 %, kar pomeni, da je toliko vsebine predstavljene izkrivljeno, če že ne popolnoma napak. Pri tem je bilo delo lektorske ekipe pri pripravi Pasijona opravljeno prešibko in premalo domišljeno. Ne glede na to, da so bili izvajalci besedila ljudski ljubitelji, jim ni mogoçe svobodno prepustiti interpretirati ga po svojem dojemanju, temveç jim je treba dramaturgijo sporočil natančno razložiti in vztrajati pri pravi izvedbi. In prav neustrezno smiselno poudarjanje, poleg neustreznega členjenja s premori in neprimerne glasnosti (najveçkrat pretirane intenzitete ob ozvoçenju) je bil tisti šibki segment nastopa, ki je govorjeno sporoçilo podrejal vizualnemu vtisu predstave. Škoda.

O interpretaciji dramskega besedila se po temeljiti dramaturški analizi odloça režiser predstave. Tu bodi le dobrohotno pripomnjeno, da v Pasijonu 1999 liki niso bili dovolj natančno domišljeni, zato je bilo çutiti premalo izraznih razlik denimo med angeli, ki Kristusa tolažijo, ali osebami, ki objokujejo njegovo trpljenje, ter angeli, ki gledalca svarijo pred grehom in ga pozivajo/kličejo k pokori. V teh likih je vendarle veç dramaturške in ÷ustvene napetosti, ki se mora obraçati navznoter in ne izražati v glasnosti navzven, s ÷imer so postali pridigarske figure namesto iskreno ÷ustvujoçih ÷loveških oseb.

Ob glasoslovnih in oblikoslovnih popravkih in spremembah, ki so bili rezultat »približevanja« naravnemu govoru »uprizarjalnega okolja« in so po našem mne-

nju dobra poteza, so se zgodili tudi nekateri popravki besedila, ki so bili nujni za bolj tekoče današnje razumevanje povedanega, kar je primerno, saj se v besedilu najdejo mesta, ki po prvotnem zapisu danes niso razumljiva. Npr.: 16 le-ta je vas **k mojim sužnim**>za moje sužnje sturila; 111-112 Angel sukno Kristusova nesem / **kateriga gre**>0 od pota kǽrvaviga le-sem; 161 **Dokler**>Ker ste vi Božja zapoud prelomili (smotrno bi bilo popraviti vsak »dokler« s pomenom »ker«); 217 Delej pokuro, **kir**>dokler si zdrou; 419 **dǽ obeniga bolši mitelna**>nǽč bolšga za nega ni; 468 Le **vǽdrǽ**>udar po hrbtu; 565 biu v grehe **pogrožen**>pogreznen; 601 jenu med **dvema**>dva razbojnika na križ ga pǽrbite; 695 jenu **druzih nemajo**>v druge nimajo verjeti, kokǽr tebe samega; 712 **katero**>to imate tudi vi vsi grešniki sturiti; 760 ker si se na križ **izpeu**>razpel (morda bi bilo bolje celo »vzpel« ali »povzpel«). Nekaj je bilo popravkov, ki za razumevanje niso bili nujni, npr.: 83-86 O ročice, nožice presvete / koku ste grozovitnu na križ rezpete! / O grešnik, **le-té ti odreši**>od teh štrikov ga odreši / inu nikar več ne greši (kliče k odrešitvi teh ročic in nožic, ki pa na križ niso bile privezane, temveč pribite); 170 gmajn, mogočni inu vrli **jenaki**>enaki (gre za junake, ne za enakost, ki je bila poudarjena celo s premorom); 252 **u tem, kjer sǽ**>in ker si nam taku zvejstu služila; 306 Povej nam, **kateri**>kedo bi jemu to storit; 438-439 Tedaj pelite ga k Hrodežu, zdaj on bo želan / vidit inu vprašat, **kir**>kar je nega deželan (»ker je njegov deželan«); 463 **dǽ bi ga lih**>tud če bi ga pustu brez milosti umorit; 470 Negou djanje je **le-tu bilu, kateru** je vse to dobro zaslužilu> njegou djanjeje vse to dobro zaslužilu; 573 jeno **pǽr le-tem z miram bi ga jemeli pustiti** > jeno zato pǽr miru ga dejte pustiti; 676-677 Jezus bo h te smrtǽ pelan po kǽrvicǽ, / če voče **zadostǽ stritǽ**>zadostiti te Božja pravicǽ.

Nekaj mest v besedilu, ki bi bila morala biti popravljena, ker so v resnici slabo razumljiva ali napak prečrkovana, pa je ostalo nedotaknjenih. Npr.: 123-124 Kristusova ustǽca žejna / z grenkim **solzam**>**žolčam** bodo napojena (goba, s katero so Kristusu ovlažili usta, je bila po Bibliji namočena v kis in **žolč**, to mešanico so Kristusu dali piti tudi pred samim križanjem; Ogrin 2009 je to prebral pravilno); 298-299 (prvo št.) Vzemite tedaj, to je moje živ telu, / **kateri**>**kateru** bode za ves volni svet trpelu (kateri je posledica nedosledne maskulinizacije); 420-421 Mi ga očemo h Pilatušu pelati, / dǽ mi pǽr miru morema **še enkrat**>**že enkrat** obstati (»že enkrat« je frazem, ki pomeni »končno« in je bil znan tudi že v Romualdovem času; **še** enkrat tudi ni smiselno, če se vprašamo, kdaj je bilo pa prvič); 451-452 Zatorej dej meni kokǽr judovskmu kralu to čast, / **še**>**če** tebe očem jǽst prou spoznati (pogojnik **če** je na mestu); 499 ter od **šlakov**>**žlakov** inu tepejna vse krvavo (nemški Schlag »udarec, modrica« se je slovenskih narečjih udomačil kot žlak); 562-563 Zdaj pa iz srca prosǽm, trešǽ to nebo u me, / **ta zemla nej na noše sonce, nej še zapre!**> **ta zemla nej na nose sonce, nej se zapre** (Ogrin je v izdaji ŠP

2009 ta verz prebral ustrezneje); 570 Ja, zdej bi se vam jemu **še enkrat>že enkrat** smilit (bi se vam moral končno že zasmiliti); 625 **s šlaki>z žlaki** (glej 499); 638-639 mi ga rukamo, vi ga tepite /**frišnu** fige mu u zobe molite (izvedena je bila zveza **frišne fige**, kar je v nasprotju s pomenom »hitro, urno, takoj«); 705 *də səm srce* **pravega>živega** Boga iz sulco prebodu (popravek iz »pravega« v »živega« ni bil potreben ne za razumevanje preciziranje biblijske zgodbe); 730-731 Evropa: *Jəst səm skoz martre toje* / **vzeu>vzela** odrešene moje (tu gre ali za očitno napako v spolu v izvorniku ali pa za napačno branje zapisa »vsheu«; ali ne gre morda za »užil/užila«?); 810 h katermu ti milostno se **poflizaš>poflisaš** vabiti (tudi napak prebran izvornik »poflifsash«).

Za sklep: Kokaljev »folklorno-znanstveno-rekonstrukcijski pristop« k Pasijonu nam je ponudil veliko, veličastno predstavo, ob kateri pa, kot smo videli, ostaja kopica odprtih mest in vprašanj, kar navsezadnje ni narobe. Pasijon je s svojo pojavnostjo in učinkom lahko predmet še nadaljnjih raziskav in poskusov, tudi v smereh, ki jih je ta predstavitev pokazala ali nakazala. Kar zadeva »folklornost«, bi bilo dobro razmisliti o t. i. spontani svobodi pri razumevanju in govornem podajanju besedila, »znanstveno« področje še vedno ni do konca izčrpano (kar dokazuje navsezadnje Ogrinova obsežna in temeljita znanstveno kritična izdaja Škofjeloškega pasijona 2009), za »rekonstrukcijo« Romualdovega Pasijona pa je mogoče z gotovostjo reči, da je uspela, čeprav ob pomoči sodobnih tehničnih sredstev, s čimer pa ni nič narobe (najbrž bi jih tudi pater Romuald kot magister processionis uporabil, če bi mu bila takrat na voljo). Kritična beseda o govorni izvedbi nima namena zmanjševati njeno veličino, temveč z opozorili na neskladnosti med govorom in dogajanjem povabiti k razmisleku pred morebitnimi ponovitvami, in sicer o natančnejšem pristopu, ki bo rodil popolnejšo celoto.

Škofjeloški pasijon (procesijska izvedba) 2009, režija Borut Gartner; lektorji: Jože Faganel – mentor, Bernarda Rovtar – vodja, Kristina Strnad, Tadeja Oblak (Tonski in video posnetek: Ekipa TV Slovenija, Produkcija TV Slovenija, april 2009)

Kokaljeva rekonstrukcija Škofjeloškega pasijona 1999 je bila sprejeta kot standard in vzorec za vse prihodnje uprizoritve, zlasti po »ponovni rekonstrukciji« v režiji Boruta Gartnerja (Glej: Odlok o razglasitvi Škofjeloškega pasijona za živo mojstrovino državnega pomena; Uradni list SRS št. 56/2012). Režiser oz. vodja procesije Borut Gartner si to razločno postavi kot osnovno vodilo: »Izkazalo se je, da je sprejemljiva le rekonstrukcija Romualdovega Škofjeloškega pasijona z vnosom novih sprejemljivih novitet. ... Nenehno pa sem imel pred očmi skrb, da moram zelo, zelo paziti, da ne uničim minulega bogatega Romualdovega in Ko-

kaljevega truda, ampak ga s svojo lastno fantazijo skušam le še obogatiti.«¹⁵ Eno temeljnih vodil, ki jih je Gartner navedel iz svojega načrta uprizoritve Pasijona 2009, je bilo tudi » - **nadgraditi Škofjeloški pasijon na področju govora**, glasbe, odrskega giba, scenografije, maske, luči, tona,«¹⁶. In še: »Po temeljitem proučevanju rokopisa (vendar nikoli zadostnem in do konca raziskanem) in ogledovanju Kokaljevih zapisov sem se odločil, da sledim Kokaljevi rekonstrukciji, saj sem se v vsem strinjal z njim ...«¹⁷ »Režiser, kot ga dojemam jaz, je oseba, ki je v celoti odgovorna za vse, kar gledalec vidi in sliši.«¹⁸ »Koliko in kako posegati v igralca, da bo še vedno ljudski in ljubiteljski? Kar najmanj ali skoraj nič! Čim posežeš vanj je že vodljiv in pod vplivom. Igralci za časa Romualda niso poznali nobenih strokovnjakov, zanima me, kako jih je vodil magister processionis. Želel sem si, da besedilo pravilno preberejo (pomoč lektorja in lektorice), potem pa najprej sami dojemajo bistvo teksta. Na podlagi spoznanja, zakaj prihajajo pred občinstvo in kaj mu hočejo sporočiti, so se morali sami spopasti z uganko, kako in na kakšen način bodo to izrazili. Skoraj vsi so originalno samosvoji, v nekaterih likih pa je še čutiti igro iz prejšnjih let. Težko je nekaj pozabiti in iskati na novo. Pri dramski igri sem si kot režiser želel imeti za partnerja igralca, ki razmišlja, in ne igralca šahovsko figuro. ... Čistega ljudskega ljubiteljskega igralca razumem kot osebo, ki dobi v roke dramsko besedilo, se pogovori z režiserjem, da dobi ustrezna pojasnila, in potem na podlagi omenjenega oživi zeleni lik. Če pride namreč preveč navodil od različnih mojstrov, je to lahko nevarno in igralca zbega. Kljub vsem strahovom sem se odločil, da poskusim samo na nekaterih mestih. Ta mesta so zelo vidna in opazna.«¹⁹

Ta nekoliko daljši vpogled v delovni koncept režiserja Gartnerja je bil potreben, da dojamemo njegov način dela v pripravi pasijonske predstave. Malce zbode v oči njegovo stališče o nadležnih »različnih mojstrih«, ki pa so v pripravi takega besedila, kakršno je Pasijon z vso svojo zgodovino in hkrati uprizoritveno kompleksnostjo vendarle neizogibni. To so vendarle strokovni sodelavci, ki pomagajo razvozlati bistvene prvine besedila, ki jih morajo igralci likov doumeti in ponotranjiti, da bodo kasneje suvereno in samostojno razmišljali o svoji vlogi. Besedilo ima namreč toliko zgodovinskega in dramaturškega ozadja, da ga ni mogoče prepustiti le svobodnemu dojoemanju posameznika. Prav tako je nenavadno, da igralci »besedilo pravilno preberejo (pomoč lektorja in lektorice), potem pa naj

¹⁵ Borut Gartner, Pasijoni danes – komu in zakaj, Pasijonski doneski 5, MD Šk. Loka 2010, str. 128.

¹⁶ Ibid., str. 130.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Ibid., str. 133.

¹⁹ Ibid., str. 134-135.

sami dojamejo bistvo teksta«. Ali naj ob tem razumemo, da režiser ob lektorskem branju in postavljanju tako zahtevnega besedila (številne pasti zgodovinskega teksta) ni bil navzoč in si skupaj z igralcem ni beležil nujnih lektorjevih navodil? Če namreč režiser in lektor ne delujeta z roko v roki (ne bi bilo slabo, če bi bil tvorno navzoč tudi dober dramaturg), obstaja resna nevarnost, da bo režiser podiral, kar je postavil lektor, in obratno, da bo lektor igralca učil nečesa drugega, kakor si zamišlja režiser. Lektor namreč v sodobnem gledanju na gledališče ni zgolj oseba, ki določi izgovor besed in jih opremi s pravilnimi naglasi, v primeru Škofjeloškega pasijona pa še izgovor zapisov po zgodovinski tradiciji, temveč tudi oseba, ki skrbi za besedilu primerno členjenje s premori in smiselnimi poudarki in dramaturgijo govora, česar ljubiteljski igralec zaradi zapletene zgradbe besedila pač ne zmore sam, saj je besedilu Škofjeloškega pasijona komaj kos jezikovni in literarni strokovnjak. Zatorej je nujno, da imajo vsi trije – režiser, lektor in igralec – pred seboj enako (da ne rečeno identično) izhodiščno podobo besedila, ki jo potem režiser interpretativno lahko nadgrajuje.

Kljub povedanemu, verjamemo, da so imeli »mojstri« vendarle nekaj besede pri postavljanju jezikovne podobe tudi pri Pasijonu 2009. Iz lektorjevega poročila namreč razberemo: »Sodelavci, odgovorni za govorno podobo *Pasijona 2009*, zagovarjamo stališče, da pretirana dokumentarnost slabi prepričljivost, zlasti pri pomensko neizpostavljenih prvinah. Zato je Govorna priredba (gradivo 2009) nastajajoče uprizoritve poenotila izgovor pomensko manj izpostavljenih besed (vezniki, predlogi ipd., zaimki) in najpogosteje uporabljanih govornih zvez in besed. Pri besedah, ki so posebej pomensko izpostavljene, pa išče slogovno vlogo in pomen različic ter jih skuša podkrepiti z igralskim izrazom.

Posebej je potrebno omeniti značilnost, da so replike *Pasijona* ubesedene v strukturi pogosto sorazmerno dolgega verza, ki se večinoma uresničuje v dvoistišjih. Vez dvostišja pa je večinoma zaporedna rima, ki je izrazita, podčrtovalna, zlasti pa učinkovita ritmično-zvočna prvina. V razvoju verza je rima odigrala odločilno formativno vlogo verza in je bila usmerjevalka ritma. Zato je bila od 16. do 19. stoletja konstitutivni steber tudi slovenske poezije, katere *licentia poetica* je imela v pristojnosti tudi, glede na današnje pojmovanje, izbrani besedi skoraj *iznakaziti* (»samo da bi se rimali«). Prav dolgi nedoločnik, ki se v *Pasijon 2009* vrača, ritmiziranost govora ohranja in omogoča.«²⁰

Navedeno so vsekakor lektorska izhodišča, ki si zaslužijo odobravanje; v nadaljevanju pa bomo poskušali prikazati, v kolikšni meri so bila v predstavi tudi uresničena. Pri tem seveda imamo vseskozi v zavesti, da je izvedbeni načrt eno, drugo pa živa izvedba z ljubiteljskimi igralci, ki so po svoje izmuzljiva družba in

²⁰ Jože Faganel, Škofjeloški pasijon – od rokopisa do uprizoritve, Škofjeloški pasijon, Zbornik prispevkov, Loški razgledi, Doneski 19, MD Škofja Loka 2009.

nam rada uide po svoje, če z njo nismo dovolj dosledni in vztrajni. In besedilo Škofjeloškega pasijona je že takšno, da to doslednost in vztrajnost naravnost terja.

Poglejmo najprej »izgovor manj izpostavljenih besed (vezniki, predlogi ipd.)«. Iz poslušanega lahko ugotovimo, da je dosledno izveden le izgovor podrednih veznikov »de > da«, »kir < iz pomenov ki, ker, kjer, dokler«, členka »sej« ter predlogov. Dosledno enotno se igralci držijo tudi izgovora veznika »pak«, pri izgovoru prirednega veznika »in« pa se ta enotnost razdeli tako, da je približno tričetrť vseh veznikov izgovorjenih kot »inu«, preostanek pa kot »jenu/jeno«. Tako ta veznik izgovarjajo liki iz uprizoritve Pasijona 1999, Hudič v raj, Smrt, Lucifer, Kristusovi učenci ob zadnji večerji, Evropa, nekateri pa mešajo eno in drugo obliko. Najbrž je način izgovora iz prve uprizoritve ostal pregloboko v podzavesti in se poskusa ponotenja izgovora niso niti zavedali (ali pa jim ni bil dovolj razločno dopovedan).

Drugače je s polnopomenskim besedjem, pri izgovoru katerega se variantnost izgovora porazdeljuje nekako na pol glede na vse primere v besedilu. Poglejmo primere:

Glagolski nedoločniki: V polni, neskrajšani obliki (dolgi nedoločnik: govoriti, sturiti, goreti, umoriti, vlejči, oblejči ...) jih je izgovorjenih dobra polovica vseh (56 %), preostali pa so izgovorjeni skrajšano (kratki nedoločnik: vzeti, odpri, umri, bit, trpet, živet ...). Zanimivo je, da je v celotnem besedilu tudi Romuald zapisoval kratke nedoločnike (od skupno 185 primerov jih je kot kratke zapisal 12 ali 6,8 %). Tudi tu je mogoče prepoznati igralce iz uprizoritve 1999, ko so uporabljali kratke nedoločnike.

Glagolski deležniki preteklega časa za moški spol v množini: Oblikovno popoln izgovor s končniškim i-jem je uporabljen v 77 % vseh primerov (zgbili, zvezali, postavljali, snemvali, davili, martrali, teptali ...) preostanek je izgovorjen reducirano, brez končniškega i-ja (prelomil, stopil, veselil, prejel, pørpelal, dal ...). Tudi te oblike govorijo nekateri ključni igralci iz prve uprizoritve (Smrt, Kristus pri zadnji večerji, Pilat, Longinus).

Osebnosti zaimki (daj. edn. in mestn. edn., npr.: meni, tebi), prislovi s končniškim i-jem (doli, skuzi ...) velelniki za 2. os. edn. (vzemi, skusi, odstopi...), množinska oblika trpnega deležnika na -n (obdani ...) so v polni obliki izgovorjeni v skupno 78 % primerov, preostali primeri pa okrajšano (reducirano: men tebe, dol, skuz, vzem, odstop, obdan ...).

Rodilniške in dajalniške oblike kazalnih, svojilnih in oziralnih zaimkov (*ta, ti-sti*, ki v glavnem nastopata kot določni člen ob samostalnikih) ter pridevnikov in nekaterih drugih oblik, v katerih je na mestu ponaglasnega e-ja (jata) v izvorniku Pasijona po tradiciji zapisan -i-, igralci v 53 % primerov govorijo napeto po črki (Npr.: 1 Iz Pradiža, tⁱga veseliga, luštniga kraja; 35 samimu Bogu glih biti; 55 skuzi kateriga si ti zgubu toja nadolžnost; 61 Iz grenkiga pipe Jezus keliha; 112 kateri-

ga gre od pota krvaviga le-sem; 140 Tvoj greh je vsiga tīga kriv; 685 Pomagajte nam čez našiga mojstra žalvati; 735 za eniga praviga srca tebe lubiti ...) druge pa reducirano z nenaglašanim e-jem sredinske polglasniške kvalitete (Npr.: 13 sem vam po tem dobrem tu hudu obudu; 395 taistega bote žiher en sleherni pārjeu; 410 zapelauc našega folka ...) ali s popolno onemitvijo nenaglašnega polglasnika (Npr.: 39 skuzi *kterga* si ti zgubu toja nadolžnost; 171 Ja, vsa moč *celga* sveta; 239 tojo dušo k *enmu* hudiču stori; 475 On ne bode *obenmu* človeku mogu podoben biti; 532 koker *enmu lažnivmu* kralu ...).

Precej svobodno je uporabljeno loško zlasti ponaglasno *akanje* (o > a) v tožilniku in orodniku pridevnikov in samostalnikov ženskega spola, ki ga je že Romuald zapisoval nedosledno (tip: bo Eva s tabo red **ta nesreča** /*to nesrečo* občutila; dokler ste vi **Božja** / *Božjo* zapoud prelomili; ta podoba Božja / *to podobo Božjo* kmalu zgubi ...). Ni namreč jasno, ali so spremembe in odpravljanje *akanja*, po drugi strani pa njegovo vračanje, rezultat lektorske volje in posega v besedilo ali pa je šlo za svobodno igralsko »interpretacijo« in prilagajanje trenutnemu navdihu.

Nekaj podobnega kakor z *akanjem* se dogaja tudi z oblikami kot npr. : **v pakli** > *v paklu*; ali: **temo človeko** > *temu človeku*. Ponekod se taki »popravki« zdijo na mestu, drugod pač ne, ker spremenijo smisel besedila, npr. 477 To gajžlajne je tebi **sturilu** le-ta velika nadloga (tu *akanje* ni bilo prav razumljeno in se je s popravkom **sturilu** > *storila* v stavku predmet spremenil v osebek, kar pa je nesmisel).

Skozi celotno besedilo zasledimo še številne druge »popravke«, potrebne in nepotrebne, smiselne in nesmiselne, za katere ni mogoče z gotovostjo trditi, ali so delo lektorjev in režiserja ali »svoboda« izvajalcev. Vse to pa niti bistveno ne prizadene ušesa gledalca, ki dogajanje bolj spremlja vizualno kot zbrano slušno.

Smiselni poudarki v besedilu, ki niso na pričakovanem mestu; pričakovanem po slovenski stavi besed v besednih zvezah, ki se zaradi rim v pesniškem jeziku pojavljajo tudi v inverznih (zamenjanih) konstrukcijah, ali utemeljenem v sobesedilu/kontekstu (realnem, zgodovinskem, v našem primeru biblijskem, ali situacijskem), pa zbodejo v uho, saj napačen smiselni poudarek vzpostavlja drugačen kontekst in razumevanje odpelje v drugo smer od pričakovane. Navedimo le nekaj najbolj izrazitih primerov (tudi tu navajamo napak poudarjene besede ali besedne zveze v **krepkem tisku**, pričakovani poudarek pa *v ležečem*): 19 Koku prevzetno sēm jøst ota k eni *bogini biti* 20 inu sama sebe glih **Bogu** storiti. 21 Skuzi katero pak sēm sama sebe v *nadloge pārpraula*, 21 inu *væs človeški rod* s tem strupam tega greha **zadaula!** (ne gre za davljenje, temveč za ves človeški rod); 47 Zamoiresh to nebešku kralstvu zgubiti 48 inu ta **paklenski ogen** (za ogenj gre)zaslužiti. 49 *Odstopi* tedaj od **te** pregrehe (tu je »te« določni člen, sicer bi poudarek na besedici pomenil, da od drugih pregreh pa ni treba odstopiti), 50 taku na **prideš** v te večne kehe; 87 S **tem mečam** je Petrus Malkusa ranu (ali jih je imel več?, »tem« je spet

določni člen); 115 ... zdajci **toje smrdljive** (samo tvoje, samo smrdljive?) grehe imaš *zapustiti* (povz je *odvrčanje* od greha); 195-198 Prekleta bodi ta *družina*, skatero sem **hodila**, v hudičova **pokorščina** me je *večnu pahnila* (družina jo je spravila v večno pokorščino hudiču); 290 Vzemite ta kelih, v katerem je moja **prava kri** (kruh je Kristusovo *telo*, vino pa njega *kri*, o kateri ni dvoma, ali je prava ali ne); 334 Poglej, vsi moji glidi so *s težavami obdani* (ključno sporočilo so težave); 390 Jäst vam povem, dā je on več koker *tavžent lebnov* vredān (ne gre za valuto, temveč za količino te valute); 502 Koku *špotliu* je on **kronan** inu zapluvan (gre za situacijski kontekst ob kronanju, *špotliu* pa izraža zgražanje nad sramotnim dejanjem); 580 ... dokler pær njemu na najdem **obene** krivice 581 inu pær vas obene **poštene pravice** (ali je pravica tudi nepoštena?); 800 Pogledaj, z *žalostjo* je nje duša **obdana** (za žalost gre), 801 skuži katera pa bode **toja** duša *oprana* (ne gre za last duše, temveč za njeno očiščenje). Zgrešeni poudarki so izraženi v 227 (od 845, ali 27 %) stihih Pasijona, kar je v primerjavi s Pasijonom 1999 precejšnje nazadovanje v izrazu (tam je bilo zgrešenih poudarkov vendarle samo 154 (18 %)). Tu se vidi, da je bila izvajalcem ljubiteljem prepuščena le prevelika »svoboda« v »interpretaciji« besedila. Zato jim je pri tem za oporo služila rima, ki pa je malokdaj tudi nosilka vsebinskega poudarka, njena ključna funkcija je povezovanje dvostišij. Igralce je pri poudarjanju vlekla tudi posebna ekspresivnost posameznih besed (med njimi so npr. svojilni zaimki, pa besede, ki so zaradi svoje vsebinske in čustvene nabitosti posebej opazne (nedolžnost, greh, peklenški ogenj, grozovitnost, smrdljivi grehi ipd.), ki pa imajo pravo funkcijo v epitetonaciji sporočanja in torej funkcijo čustvenega barvanja). Najbrž je bila velika svoboda tudi v samem razumevanju besedila, za kar pa nosijo odgovornost tako režiser kot lektorji in morebitni dramaturg, ker že v izhodišču niso dovolj natančno postavili sporočilnih razmerij v besedilu.

Podobna »svoboda« se dogaja tudi pri členjenju besedila s premori, ki so velikokrat tudi nasilni. Prav pogosto so nasledek truda, da bi se posebno glasno govorilo in zato »zmanjkuje sape« (tolikšen trud za glasnost je ob vsesplošnem ozvočenju izvajalcev in prizorišč nesmotrn), zelo malo pa so ti premori v funkciji poudarjanja sledečih besed ali besednih zvez s časovno napetostjo. Tudi v ta segment govora mora posegati lektor, če že režiser ne.

Škoda je tudi, da so v besedilu ostale slabosti, ki so bile spregledane tako v sami »preprosti transkripciji« kot v radijski in prvi procesijski izvedbi Pasijona. Druga loška izvedba je že bila priložnost, da bi se o njih razmislilo in jih odpravilo. Tu seveda ne gre za t. i. zaradi starega jezika nerazumljiva mesta, ki jih je dobro posodobiti, da jih zdajšnji gledalci in poslušalci prav sprejmejo in razumejo, gre za mesta, ki so v osnovi napak prebrana iz rokopisa. Navedimo jih še enkrat: 123-124 Kristusova usteca žejna / iz grenkim **solzam** / **žolčam** bodo napojena; 169-170

Kral, cesar, papež ali vojšaki, / gmajn, mogočni inu vrli -- **enaki** / *junaki* («jenaki» ni dopustno prebrati kot »enaki«); 298 Vzamite tedaj, to je moe živ telu, / **kateri** / *kateru* bode za vəs volni svet trpelu (tu je nujno popraviti zgrešeno maskulinizacijo); 419-420 Mi ga očemo h Pilatušu pelati, / de mi pər miru moremo **še enkrat** / *že enkrat*, »končno« obstati (kajti če še enkrat, kdaj je bilo pa prvič?); 451-452 Zatorej dej meni koker judovskimo kralo ta čast, / **še tebe** / *če tebe očem* jəst prou spoznati; 499 ... od **šlakov** / *žlakov* (modric, podplutb) inu tepejna vse krvavo; 563 ta zemla **nej na noše sonce, nej še zapre** / *nej na nosə sonce, nej se zapre* (sicer je izjava nesmiselna); 570 Ja, zdej bi se vam jemu **še enkrat smiliti** / *že enkrat* («končno») *smiliti* (če ne končno, kdaj pa torej prvič ali prej?); 625 s **šlaki** / z *žlaki*, s kryjo, z gnusobo vse obdanu; 702 Nobeden na reč, də se je **potāju** / *potajiu* (saj besedo Romuald rima s *sturiu*, *učiu* in *biu*); 730-731 Jest səm skoz martre toje / **vzeu** / *vzela* odrešenje moje (tu popravek spola pri Evropi tudi Romualdu ne povzroči nobene škode, saj za znanstveno raziskovanje tako ali tako lahko služi le original z diplomatskim prepisom; vse drugo pa služi tekoči in živi predstavi); 810 h katerimu ti milostno se **poflizaš** / *poflisaš* (orig. *poflisash*) vabiti. Ti popravki so po eni strani nujni, da se besedilo uskladi z originalom, po drugi pa zato, da dobijo pravi smisel in izgovor.

Sklep ob Pasijonu 2009 je lahko naslednji: Spet velika (lahko bi rekli celo veličastna) predstava, ki pa je bolj stregla očesu kakor ušesu, saj govor ni bil na ravni celote. Pasijon 2009 je v primerjavi s Pasijonom 1999 pridobil na slikovitosti, dinamiki, spektaklu in množičnosti; nazadoval pa je v govoru, njegovi logičnosti, konsistentnosti in interpretaciji (razen nekaterih vlog, kot npr. Grešna duša, Lucifer, Pilat, Žalostna mati božja) in to kljub popravkom v primerjavi s Pasijonom 1999. V Pasijonu 1999, ki je bil govorno bolj približan naravni govorici, so se igralci počutili bolj sproščene, bolj doma, njihov govor je bil kljub izrečenim pripombam bolj tekoč in bolj verjeten. V uprizoritvi 2009 pa se je najbrž preveč zaupalo ljubiteljski spontani energiji, ki da bo doumela »slogovno vlogo in pomen različic ter jih skušala podkrepiti z igralskim izrazom«. Tega »igralskega izraza« pa brez ustrezne praktične strokovne pomoči ne zmore vedno niti poklicni igralec, zlasti ne, ko gre za takšno besedilo, obremenjeno z zgodovino in ideologijo, kot je baročni Škofjeloški pasijon.

Razmislek pred vnovično uprizoritvijo Škofjeloškega pasijona 2015 in naslednjimi uprizoritvami

Razmišljanje o prihodnjih uprizoritvah Pasijona nas ne vodi v razprave o ideoloških vprašanih tega scenarija in dogodka, torej ne v razpravo, kateri vsebinski karakter in poudarek naj ima uprizoritev; o tem naj razmišljajo tisti, ki bodo vse skupaj financirali, pač pa nas zanima govorna izvedba, ki bo v skladu z vizualno

podobo (ki je v videni obliki bila dovolj vrhunška), torej čim bolj živa, spontana in prepričljiva, takšna, da bo zapustila pozitiven vtis in doživetja tako vernemu kakor nevernemu gledalcu, tako laiku kakor strokovnjaku.

Scenarij

Besedilna osnova uprizoritve je dana in nesporna. Tu sta dve različici diplomatičnega in fonetičnega prepisa izvirnega Romualdovega rokopisa, Faganelov (1987 in 1999) ter Ogrinov (2009). Ogrinov »kritični prepis s prevodom neslovenskih delov besedil« prinaša nekatere dopolnitve k Faganelovemu, ki omogočajo tudi laičnemu bralcu bližji dostop do naravnega izgovora tega zgodovinskega besedila. Pred pripravami na ponovno govorno izvedbo pa bi bilo morda smotrno kvalitete obeh »prepisov« združiti, dopolniti šibka ali dvomljiva mesta tako v enem kot v drugem, in na taki podlagi pripraviti *izvedbeni* fonetični zapis scenarija.

Jezik

Oblikovanje končne izvedbene podobe jezika Pasijona je mogoče vsaj v treh smereh:

- a) Besedilo pustiti glasoslovno in oblikoslovno nedotaknjeno, poskrbeti pa, da bo njegova izvedba natančna in hkrati od izvajalcev toliko usvojena in ponotranjena, da bo govor zvenel iskreno, nenarejeno in tekoče. Popolnoma zgrešeno pa se nam zdi, da bi bila izvedba takšna, da bi kazala »znanstveno« podobo kulturnega spomenika. Zavedati se moramo, da izgovor nikoli ne bo zgodovinsko natančno določen, saj o tem, kako so v Romualdovem času govorili Pasijon, nimamo nobenega zapisa, zlasti pa ne posnetka. Iz izvedbe Pasijona na loških ulicah in trgih pa si znanstveniki ne morejo ustvarjati predstave o zgodovinskem govoru tega scenarija. Za to imajo originalni Romualdov rokopis in njegov diplomatični prepis ter drugo dostopno gradivo. »Zgodovinski« govor je sicer mogoče približno rekonstruirati s pomočjo dialektoloških študij, pri čemer moramo imeti v zavesti, da bo tudi to zgolj približek, praktična živa in prepričljiva izvedba, ki bi zvenela kolikor toliko naravno, pa nedosegljiva iluzija.
- b) Druga skrajnost, ki izhaja iz nekaterih predstav, da je Romualdov pasijon napisan v glavnem v škofjeloškem dialektu, bi bila prevod v loški govor v celoti, ob tem da se ohranijo vse besedne in skladenjske posebnosti besedila skupaj z germanizmi. Takšna oblika jezika bi morda sprostila kakšne izvajalske izvedbene zadrege, lahko pa bi povzročala težave sprejemalcem sporočila, torej gledalcem.
- c) Najprikladnejša možnost se zdi ta, da besedilo ostane v zapisani obliki z vsemi, tudi narečnimi posebnostmi (ki niso zgolj loške), saj se je Romuald ob zapisu gotovo ravnal po načelu, ki je bilo tedaj živo in ga je razločno zastopal Janez Ludvik Schönleben (1618—1681), namreč »pisati po šegi naroda, izgovarjati

pa po šegi pokrajine«. To načelo je preživelo stoletja in je še vedno sprejemljivo (ali celo neizogibno) tudi za sodobno izvedbo Pasijona. Posegi v besedilo naj bi bili le tam, kjer je treba zaradi razumljivosti poenotiti besedne oblike (glagolski nedoločniki, akanje, predlogi in vezniki ipd.) in posodobiti razumevanju odmaknjene prvine (stari germanizmi, veznik *dokler* v pomenu »ker«). Tak poskus je bil, čeprav ne dovolj dodelan, izvedbeni govorni scenarij za Pasijon 1999, v katerem se je videlo, da se igralci počutijo dovolj doma, da jim je torej blizu.

Ne glede na končni izbor jezika za govorno izvedbo Pasijona pa se moramo zavedati, da mora biti ljubiteljski igralec izvajalec skrbno voden, pri čemer mora na vajah do konca sodelovati in vztrajati celotna strokovna ekipa: režiser, dramaturg in lektor ali lektorji. Tako bo lahko govorna podoba Pasijona usklajena z njegovo vizualno pojavnostjo, živa in prepričljiva, dostopna tako verujočemu kot neverujočemu gledalcu ter ne nazadnje – Škofji Loki v ponos.

VIRI:

1. Oče Romuald – Lovrenc Marušič, Škofjeloški pasijon, Diplomatični prepis in preprosta fonetična transkripcija s prevodom neslovenskih delov besedila. Prečrkovanje slovenskega besedila in fonetična transkripcija, spremna beseda in opombe Jože Faganel. Mladinska knjiga, Knjižnica Kondor – zvezek 238, Ljubljana 1987.
2. Oče Romuald, Škofjeloški pasijon, Znanstvenokritična izdaja. Urednik Matija Ogrin. Celjska Mohorjeva družba, Celje-Ljubljana 2009.
3. Škofjeloški pasijon (radijska izvedba) RTV Slovenija, Založba kaset in plošč, Ljubljana 1992 (Režija: Aleš Jan).
4. Škofjeloški pasijon (procesijska izvedba), Škofja Loka 1999. Tonski in video posnetek: M.O.P.S., Videoprodukcijske storitve, maj 1999 (režija: Marjan Kokalj).
5. Škofjeloški pasijon 2009 (procesijska izvedba), Tonski in video posnetek: Ekipa TV Slovenija, Produkcija TV Slovenija, april 2009 (režija: Borut Gartner).

Jezusov vhod v Jeruzalem

Karel Gržan, Tomo Brezovar

RAZBORSKI PASIJON

»V začetku je bila Beseda in Beseda je bila pri Bogu. In Beseda je bila Bog. /.../ V njej je bilo življenje in življenje je bilo luč ljudi. /.../ Resnična luč, ki razsvetljuje vsakega človeka, je prihajala na svet. /.../ Tistim, ki so jo sprejeli je dala moč. /.../ Kajti iz njegove polnosti smo vsi prejeli milost za milostjo« (Jn 1,1.4.9.12.16). Tako začena apostol Janez svoj evangelijski zapis – Bog je luč, tista notranja svetloba, ki krepi; je tista odrešujoča bližina, ki se sklanja k resničnostim našega življenja in se budi v nas kot sveto in svetlo. Dva največja krščanska praznika sta povezana z nočjo in sporočilom, kako (od)rešujoča je Božja ljubezen v nočeh našega življenja.

Sveta noč – Bog sestopi iz presežnosti in 'si nadene' zemeljsko stvarnost. V času in prostoru postane prepoznan po podobi in je na otip (od)rešujoč. Zaradi naše stvarnosti postane Stvarnik vsega stvarstva. Po usodni Adamovi – človekovi (Adam = človek) izbiri, da spozna (žal ne le teoretično, pač pa izkustveno) dobro in hudo, sestopi Bog k nam v Jezusu, da nam pomaga v tej siloviti razpetosti k ravnovesju življenja. Med + in – je (od)rešenjsko potreben tisti božji delček, ki svet(l)i, saj je Sveti.

Velika noč – Bog vstopa kot sopotnik našega življenja v skrajne oblike trpljenja, da bi kot Sočutni (so-čuti lahko le tisti, ki je tudi sam izkustveno doživel, kar v trpečem so-čuti) premagoval v trpečih grozovito notranjo osamo. Ko od tistega velikega petka pred 2000 leti v svojem trpljenju zaječimo k Bogu in ga (po)kličemo z njegovim imenom: »Gospod Jezus Kristus ...« se izkustveno dogaja/dogodi v našem življenju odrešujoče: naše noči postanejo v Njem svete. Ne v teoriji – Bog je mil/milosten v izkustvu, v svoji Bližini, ko krepi in svetli misel in srce in globino duha ... Njegov grob, ki postane prodor/predor v razsežnost presežnega/večnega, odpira temeljni/dokončni smisel nam in našim ljubečim navezam.

Dve noči, sveta in velika, sta tako pomembni za našo doživljajsko resničnost, da s(m)o si jo ljudje vedno znova približevali k svojemu življenju. Ne kot teorijo – pač pa kot z vsemi čutili zaznan dogodek – predstavitev v sedanjem času. »V nas je globoka potreba po dotiku z živim Bogom,« pravi p. dr. Leopold Grčar. »Z vsem, kar smo – telesno, čustveno in duhovno – želimo zaznavati božjo ljudomilost.

Že v času katakomb in kasneje imamo upodobljene božične dogodke. V 10. In 11. stoletju so znane božične igre.« V božični noči leta 1223 je sv. Frančišek

Asiški v gozdni votlini pri Grecciu pripravil žive jaslice. Od takrat se v postavitvi figuric, ali v 'postavitvi' zbranih ljudi, ponavzoča skrivnostni dogodek svete noči. »Do takrat so upodabljali Jezusa kot Pantokratorja – Vsevladarja, ki blagoslavlja iz Marijinega naročja,« razlaga Leopold Grčar, »od takrat pa ga upodabljajo, kot ne-bogljene otroka, ki nas vabi, da se sklonimo k njemu, saj je odrešujoča bližina.«

V času uprizarjanja svete noči se je (vzporedno) prebudilo hotenje videti – z vsemi čuti zaznati tudi pot Kristusovega trpljenja vse tja do vstajenja – velike noči. Zgodovina teh uprizoritev je znana (tudi iz Pasijonskih doneskov), zato se želim pomuditi v nadaljevanju predvsem *Razborskemu pasijonu* kot poskusu približati trpečega Jezusa, kot Sočutnega, k našim bolečim izkustvom.

Zamisel se je porodila v začetku leta 1998. Ko sem jo predstavil domačinom, me je presenetila njihova zavzetost narediti nekaj pomembnega. Moja temeljna skrb ob pripravi scenarija in kasneje režiji je bila kako obvarovati domačine, da se pasijon ne bi igral, pač pa da bi se Jezusova zgodba trpljenja in vstajenja podoživela (Razborski pasijon se konča z veliko nočjo – vstajenjskim dogodkom). Le na ta način se lahko odrešenjska doživljajska resničnost prenese na tiste, ki se pasijona udeležijo.

Od petstotih domačinov jih je sodelovalo pri pasijonu približno 150: šivilje, mizarji, čevljarji, garderoberji, maskerji, scenski delavci in seveda tisti, ki so vstopali v posamezen lik pasijonskega dogodka. Jezusovo pot trpljenja in vstajenja sta nepozabno podoživela Peter Teichmeister in Matej Imperl. Čas priprave na pasijon je bil za župnijo Razbor pod Lisco obdobje intenzivnih duhovnih vaj – le tako so lahko pasijonski liki zaživeli v tisti polnosti, ki so zbrane nagovorili in jih pritegnili v pasijonsko dogajanje. Bibličistka s. dr. Snežna Večko je po doživetju Razborskega pasijona zapisala: »Prepričana sem, da po dogodku pasijona razborski župljani drugače prestrezajo stare in nove filozofije o človekovi vrednosti in nevrednosti ter smislu in nesmislu življenja in smrti. Pregloboko so zrl v Kristusove muke, da bi jim kdo mogel vzeti razlog njihovega upanja. Zrli so jih, podoživljali in ob njih vzdržali. Kajti ta pasijon ne prizanaša in ne omili resnice. Pokaže nam veličino Kristusove ljubezni, a tudi postavi ogledalo pred nas.«

Ddr. Igor Grdina: »Pri slehernem pasijonu je osrednje vprašanje način, na katerega je izvedeno posnemanje Kristusa oziroma njegovega trpljenja. Podobnosti oziroma vzporednosti je namreč mogoče doseči z zelo različnimi sredstvi. Po eni strani lahko gre za poskus ustvaritve kolikor mogoče popolne uprizoritve 'pre-mestitve' v izvirno biblično okolje – četudi se tega ne da izvesti drugače kot z besedami. V takem primeru se prikaz Kristusovega trpljenja omeji na replike, ki so izpričane v Svetem pismu. Besed v njih je povsem dovolj, da je uprizoritev lahko konsistentna – kakor je na prehodu iz 20. stoletja v 21. pokazala pasijonska izvajalska praksa na Razborju pod Lisco.« Razborski pasijon temelji na pičlih be-

sedah (izključno svetopisemskih), ko dogajanje na odru intenzivno podpirata tako glasba (izbor Damjan Počivalšek) kot svetloba. Obiskovalci vstopijo v zamračeno cerkev (prizorišče dogajanja) – torej v mrak, v noč in so po slovesnem vstopu v Jeruzalem ‘vrženi’ v dogajanje, kot množica, ki je spremljala velikonočni dogodek pred 2000 leti. Odzivi prisotnih so potrdili ustreznost izvedbe v poslanstvu pasijonskih uprizoritev za sodobni čas.

Razborski pasijon je bil uprizorjen v letih: 1998, 1999, 2002, 2003, 2006 in 2007.

Pokrovitelj Razborskega pasijona, mariborski nadškof in metropolit dr. Franc Kramberger je v bistvu označil pomen podoživljanja Kristusovega trpljenja v pasijonu na Razborju pod Lisco: »Razborski pasijon je nekaj posebnega. Ni igra, ni nastop, saj pasijona ni mogoče igrati, pri pasijonu ni mogoče nastopati. Preveč resna zadeva je. Pasijon je mogoče doživeti, pri njem sodelovati, se ga udeležiti, ga na svoj način uresničiti v osebni in javni življenju. Razborski pasijon ni predstava ali folklor. Je duhovno dogajanje v župniji, pri katerem so udeleženci skoraj vsi župljani. Ob tem duhovnem procesu utrjujejo in poglobljajo svoje krščansko življenje. S pasijonom tako rekoč živijo.«

Torej: Razborski pasijon v času, ko se je dogajal, ni bil igra – bilo je podoživljanje, vživetje, zlitje božje-človeškega trpljenja v eno, da bi se v človekovi nemoči prebudila božja Moč. *Vstop Jezusa Kristusa v našo bolečino, preizkušnost, smrt, je vedno znova pretresljivost, ki nosi v sebi odrešujočo moč za vse, ki jo podoživljajo. Človek ni več sam v bolečini svojega življenja! Tu je Bližina, ki daje moč, prebujaja mir, budi upanje; Bližina, ki v smrti prebudi življenje.* – Besedilo, ki smo ga na zloženki zapisali obiskovalcem, je bilo temeljno hotenje ustvarjalcev Razborskega pasijona in v tem je bil tudi njegov bistveni uspeh.

Naj se odstre vsaj delček doživljanja Razborskega pasijona v foto-zgodbi, ki jo je posnel Tomo Brezovar.

Prijatelji, novo zapoved vam dam, da se ljubite med seboj. Kakor sem vas jaz ljubil, tako se tudi vi ljubite med seboj. Po tem bodo vsi spoznali, da ste moji učenci, če boste imeli med seboj ljubezen.

Peter: Gospod, ali kam odhajaš?

Jezus: Peter, kamor grem, ne moreš za menoj. Prišel pa boš pozneje!

Peter: Gospod, zakaj bi ne mogel iti zdaj za teboj? Življenje dam zate!

Jezus: Življenje daš zame? Resnično, resnično povem ti: petelin ne bo zapel, preden me trikrat ne zatajiš.

Srčno sem želel jesti z vami to velikonočno večerjo, preden bom trpel. Veste, da so vladarji narodov gospodovalni. Med vami pa naj ne bo tako, ampak največji med vami naj bo kakor najmanjši in predstojnik kakor strežnik.

Zgled sem vam dal, da bi tudi vi delali tako, kakor sem vam jaz storil. Gospodar ni večji kakor služabnik. Če to veste, blagor vam, če boste to delali.

Vzemite to in si razdelite med seboj. To je moje telo, ki se daje za vas. To delajte v moj spomin.

Ta kelih je nova zaveza v krvi, ki se preliva za vas. Toda glejte, roka tistega, ki me izdaja, je z menoj pri mizi.

Oče, prišla je ura. Dokončal sem delo, ki si mi ga dal, da ga opraviš. Razodel sem tvoje ime ljudem. Prosim te, naj bodo eno, kakor ti, Oče, v meni in jaz v tebi. Moja duša je žalostna do smrti ... Oče, če hočeš, daj, da gre ta kelih mimo mene, toda ne moja volje, ampak tvoja naj se zgodi!

Juda: Rabbi! Učitelj!

Jezus: Juda, s poljubom izdajaš?

Kakor nad razbojnika ste prišli z meči in koli. Dan na dan sem bil z vami v templju in niste dvignili rok nad mene. Toda, to je vaša ura in oblast teme.

Dekla: Tudi ti si bil z Jezusom!

Peter: Ne poznam ga!

Dekla: Kako ne, če sem te videla!

Peter: Ne poznam ga, ženska!

Dekla: V resnici si bil z njim, saj si Galilejec!

Peter: ne vem, kaj praviš! (*Petelin zapoje*) Neeeeee...

Veliki duhovnik: Si ti mesija?

Jezus molči.

Veliki duhovnik: Si ti mesija? Rotim te pri živem Bogu, da nam poveš,
ali si ti mesija, Božji Sin!

Jezus: Ti sam si rekel!

Veliki duhovnik: Bogokletje! Smrt! Smrt! Smrt zasluži!

Pilat: Kakšno tožbo imate zoper tega človeka?

Služabnik velikega duhovnika: Če bi ne bil hudodelec, ti ga ne bi izročili!

Pilat: Vzemite ga in ga sodite po svoji postavi.

Služabnik velikega duhovnika: Mi ne smemo nikogar usmrtiti!

Pilat Jezusu: Si ti judovski kralj? *Jezus:* Praviš to sam od sebe, ali so ti drugi povedali o meni?

Pilat: Sem mar jaz Jud? Tvoj narod in veliki duhovniki so te izročili meni! Kaj si storil?

Jezus: Moje kraljestvo ni od tega sveta. Ko bi bilo moje kraljestvo od tega sveta, bi se moji služabniki bojevali, da ne bi bil izroččen Judom, toda moje kraljestvo ni od tod.

Pilat: Torej, vendarle si kralj!

Jezus: Ti praviš, da sem kralj. Zato sem rojen in zato sem prišel na svet, da pričam za resnico. Kdor je iz resnice, posluša moj glas.

Pilat: Kaj je resnica?

Pilatova žena: Imela sem težke sanje. Nič ne imej s tem človekom!

Pilat: Jaz ne najdem nobenega vzroka za obsodbo. Pri vas pa je navada, da za veliko noč nekoga izpustim. Hočete torej, da vam izpustim judovskega kralja?

Služabniki velikega duhovnika: Ne tega, ampak Baraba!

Pozdravljen, kralj!

Pilat: Poglejte, človek!

Služabniki velikega duhovnika: Križaj ga! križaj ga!

Pilat: Vzemite ga vi in ga križajte. Jaz ne najdem na njem nobenega vzroka za obsodbo.

Veliki duhovnik: Mi imamo postavo in po postavi mora umreti, ker se je delal Božjega Sina!

Pilat Jezusu: Od kod si?

Jezus molči.

Pilat: Meni ne odgovarjaš? Ne veš, da imam oblast, da te oprostim, in oblast, da te križam?

Jezus: Nobene oblasti bi ne imel nad menoj, če bi ti ne bilo dano od zgoraj! Zato ima večji greh tisti, ki me je izročil tebi!

Služabniki velikega duhovnika: Če tega oprostiš, nisi cesarjev prijatelj! Kdor se dela kralja, se upira cesarju!

Pilat: Poglejte, vaš kralj!

Služabniki velikega duhovnika: Proč, proč z njim. Križaj ga!

Pilat: Vašega kralja naj križam?

Veliki duhovnik: Mi nimamo kralja, razen cesarja!

*Pilat si umije roke: Nedolžen sem pri krvi tega človeka!
Veliki duhovnik: Njegova kri na nas in na naše otroke!*

Žena, glej tvoj sin!
Glej, tvoja mati!

Žejen sem.

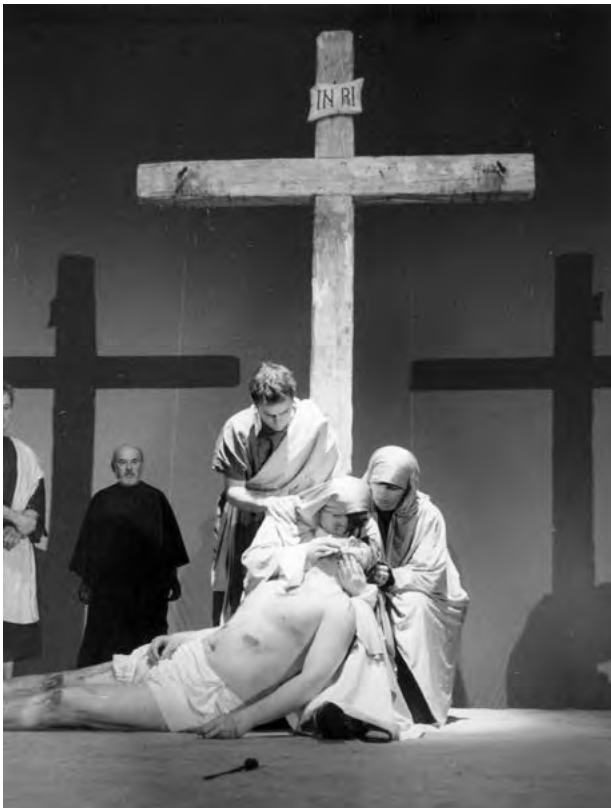

Moj Bog, moj Bog, zakaj si me zapustil?

Oče, v tvoje roke izročam svojo dušo!
Dopolnjeno je!

On je nosil naše trpljenje,
naložil si je naše bolečine.
Mi pa smo ga imeli za
udarjenega, od Boga
zadetega in mučenega. A
zaradi naših grehov je bil
ranjen, potrjen zaradi naših
hudobij. Po njegovih ranah
smo ozdraveli. S svojim
trpljenjem je prinesel
pravičnost mnogim.
In videli smo luč ...

Ne bojte se! Jaz sem vstajenje in življenje.
Z vami ostanem vse dni vašega življenja.

Na fotografijah so v vlogah:

Jezus: Matej Imperl

Marija: Erna Volavšek

Marija Magdalen: Ema Zagorc

Simon iz Cirene: Slavko Kozmus

Apostol Janez: Mišo Volavšek

Apostol Peter: Jani Gorjup

Apostol Juda: Simon Volavšek

Ostali apostoli: Jože Dobovšek, Andrej Vresk, Bernard Bevc, Milan Volavšek,
Zdravko Bevc, Gregor Kristanc, Alen Zabasu, Simon Pušnik, Damjan Teršek

Dekla: Meta Skoporec

Pilat: Jože Imperl

Pilatova žena: Milena Kozmus

Pilatov služabnik: Žiga Zagorc

Veliki duhovnik: Janez Dolšina

Služabniki velikega duhovnika: Peter Dobovšek, Jurij Dobovšek, Aljaž Kugler,
Blaž Stopar, Rok Špitalar, Boštjan Vidmar, Jernej Volavšek, Miha Hliš, Viki
Bezgovšek, Gregor Bezgovšek, Jure Andrejčič, Jure Klinar, Franci Srpčič.

Fotografije: Tomo Brezovar

DNEVI ŠKOFJELOŠKEGA
PASIJONA 2013

Alojzij Pavel Florjančič

DNEVI ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA 2013

Dnevi Škofjeloškega pasijona 2013 so potekali v znamenju tristote obletnice Tolminskega punta in prve pisne omembe Škofjeloškega pasijona.

Tretjega srečanja slovenskih pasijonskih krajev se je 28. februarja 2013 v mali dvorani Sokolskega doma v Škofji Loki udeležilo trideset ljudi, predvsem Ločanov. Nekaj jih je bilo iz Ljubljane, Kranja in Sore. Pasijonci iz Ribnice, Vipavskega Križa in Višnje gore so se opravičili zaradi pasijonskih obveznosti doma. Po dobrodošlici in pozdravu župana Občine Škofja Loka, mag. Mihe Ješeta, ki je spregovoril o pripravah Škofje Loke na uprizoritev Škofjeloškega pasijona v letu 2015, je srečanje začel z duhovno mislijo novi gvardijan kapucinskega samostana v Škofji Loki, p. Marjan Potočnik. Etnolog in sociolog Silvester Gabršček je spregovoril o gospodarskih, socialnih, kulturnih in verskih vezeh Loškega in Tolminskega gospodarstva v času »Velikega Tolminskega punta« leta 1713. V diskusiji je Borut Gartner spregovoril o izzivih in izkušnjah štiridesetdnevnega posta, osebnega pasijona od Pepelnične srede do Velike noči, ki ga prakticira od vodenja Škofjeloškega pasijona v letu 2009 naprej.

Pasijonske doneske za leto 2013 je predstavil urednik Pavle Florjančič ob video projekciji Studia VISIO, avtorjev Zvoneta Pelka in Blaža Jamška, s komentarjem magistra processionis A.D. MMIX, Boruta Gartnerja. Slikarsko razstavo Tisnikarjevega pasijona v veliki avli je pospremila kustosinja Milena Zlatar iz Galerije likovnih umetnosti Slovenj Gradec. Razstava Processio Locopolitana, avtorice Marte Gartner, v vhodni avli Sokolskega doma, še zlasti s panojem Pismo neznanega voditelja loške procesije iz leta 1713, je simbolično in smiselno povezovala dva velika dogodka tistega leta, 300-letnico Tolminskega punta in prve pisne omembe Škofjeloškega pasijona.

Marjan Potočnik

DUHOVNA MISEL OB DNEVIH ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA 2013

»Zgodi se mi po tvoji besedi.« Lk 1,38

Živimo v zelo pomembnem, milostnem času. Danes ob 20. uri se bo izpraznil sedež apostola Petra. Papež Benedikt XVI. sklepa svoje poslanstvo vrhovnega pastirja Cerkve. Povabljeni smo, da mu stojimo ob strani, da molimo zanj, za Cerkev in za prihodnjega papeža – Petra našega časa.

Vse je milost, vse je dar. Tudi Benedikt XVI. je velik Božji dar nam vsem. Danes gotovo izroča svoj križ, svoje breme v Očetove roke. Apostol Pavel pravi: »Nosite bremena drug drugemu« (Gal 6,2).

To je proces, poslanstvo, življenjska naloga vsakega izmed nas. In tega se moramo gotovo tudi učiti. To pomeni, da vdano nosim svoj križ in obenem iz ljubezni do Jezusa pomagam tudi bližnjemu, ki potrebuje pomoč. Spoznanja, ki jih dobimo, moramo posredovati naprej. Živimo v času, ko besede: križ, trpljenje, bolečina, žrtvovanje niso tako privlačne. Vemo, kaj vse danes človek naredi, da se vsemu temu izogne. Kolikor je le mogoče, bežimo pred tem. Eden od preizkuš-

Vaja za Križev pot Daneta Zajca

nih bratov mi je rekel: »Otroke bi morali soočiti z bolnimi, onemoglimi, jih peljati v bolnišnico, v dom za ostarele.« Pravi: »Tukaj se človek uči živeti, tukaj se uči življenja. Tu je življenjska šola«.

Zakrivanje, prikrivanje človeške realnosti, to ni pravi korak, ni prava drža. Prerok Ozej pravi: »Zadal nam je rano (torej Gospod), pa nas tudi obveže«. Pomembno je, da spregovorimo, da izrečemo tudi boleče stvari. Torej, da si jih podelimo med seboj in da seveda vse to prinašamo tudi pred Gospoda. Prav takšni trenutki nas še posebej bogatijo in povezujejo med seboj. Tukaj se lahko še na poseben način začutimo kot bratje in sestre.

Dejansko nam Jezus govori o tem, da mora pšenično zrno umreti, da lahko rodi svoj sad (prim. Jn 12,24). V življenju moramo neprestano umirati, umirati samemu sebi, svoji sebičnosti. Tako nam smrt postane sestra, če se izrazim z besedami sv. Frančiška. Postane nam prijateljica, naša sopotnica, nekaj, kar nas v življenju neprestano spremlja.

Kdor v svoji stiski kliče Boga, veruje v njegovo vsemogočnost, v njegovo usmiljenje. Bog je gospodar zgodovine. Pogosto se ljudje sprašujejo/mo: »Le kje je bil Bog?«

Sveto pismo nas sooči z Lazarjevo boleznijo. Njegovi sestri o tem obvestita Jezusa. Toda Jezus pride malo prepozno. Nič se mu ne mudi. Ko naposled pride, mu Marta očitajoče pove: »Gospod, ko bi bil ti tukaj, bi moj brat ne bil umrl?« (Jn 11, 21) Kakšna preizkušnja, kakšno trpljenje, bolečina! In kaj se je pravzaprav dogajalo – to je bila velika preizkušnja za Jezusove prijatelje. Preizkušnja vere. Jezus je bil ves čas tam – ni pa bila z njim Marta, ga ni zaznala.

Počasi spoznavamo in sprejemamo Božjo voljo. Pogosto so tu navzoči veliki notranji boji. Večkrat tako šele po več desetletjih lahko rečemo: »Gospod, prav si imel!« Ko se ozremo nazaj, lahko vidimo, da je bila to Božja previdnost, da je bil Gospod z menoj v tej situaciji, ampak bil sem tako zaslepljen, tako daleč od njega, da ga nisem zaznal, se nisem nanj uprl...

Sv. Janez od Križa pravi, da je Kristus kot bogat rudnik z mnogimi zakladi. Čim bolj ga koplješ, tem manj mu prideš do konca in nasprotno, v vsakem novem ležišču naletiš na nove žile, polne novega bogastva. Zato je dejal sv. Pavel o Kristusu: »V Kristusu so skriti vsi zakladi in vsa modrost«.

Kristusovo trpljenje je močno povezano z našim trpljenjem. Povabljeni smo, da svoje trpljenje združujemo s Kristusovim trpljenjem. Papež Benedikt XVI. pravi: »Šele, ko srečamo v Kristusu živega Boga, se naučimo, kaj je življenje. Nič ni lepšega kot to, da nas najde evangelij kot da nas najde Kristus.«

Naj nas spremlja mogočna priprošnja svete Device Marije, ki je zvesto hodila za svojim Sinom, tudi po poti križa in v velikem zaupanju ponavljala: »Zgodi se mi po tvoji besedi!« (Lk 1,38).

*Škofja Loka, 28. februar 2013,
brat Marjan*

Urška Florjančič

PASIJONSKI VEČER V STARI LOKI 2013

Križev pot Daneta Zajca¹

Na prvi pomladni dan, 21. marca 2013, ob 19.00 uri, smo pripravili v odprtih, neogrevanih prostorih starega župnišča oz. nekdanje dekanije, *Pasijonski večer v Stari Loki*. V postno premišljevanje so navzoče popeljale sugestivne besede pesnika Daneta Zajca iz njegovega zadnjega večjega liričnega ciklusa Križev pot in občutena glasba skladatelja Andreja Missona. Avtor jo je priredil za letošnji recital iz svojih glasbenih zapisov za uprizoritev Škofjeloškega pasijona v letih 1999/2000. Vokalno-instrumentalni recital v štirinajstih postajah križevega pota so izvedli domači recitatorji s člani godalnega ansambla in gimnazijskega sesteta flaut. Prizorišče dogodka je bilo scensko obogateno z nekaterimi »pozabljenimi« nabožnimi predmeti iz farne župnijske cerkve sv. Jurija kot so slike nekdanjega križevega pota iz župnijske cerkve sv. Jurija, lesen premičen Božji grob, ki so ga nekdanje nameščali v kapelico na Fari, in še nekaj drugih predmetov. Dogodek je povezal več kot 30 prostovoljnih soustvarjalcev in blizu 100 obiskovalcev. Dogodku je sledilo druženje sodelujočih z obiskovalci. Tradicionalni in domišljeni Pasijonski večeri na Fari krepijo pasijonsko kondicijo na Loškem v medpasijonskem času, to je do naslednje uprizoritve Škofjeloškega pasijona leta 2015.

Postaje križevega pota so brali:

- 1 – JEZUSA OBSODIJO NA SMRT: Marjan Kne
- 2 – JEZUS SPREJME KRIŽ: Štefan Čadež
- 3 – JEZUS PADE PRVIČ POD KRIŽEM: Andrej Hoivik
- 4 – JEZUS SREČA SVOJO MATER: Pija Hafner
- 5 – SIMON POMAGA JEZUSU NOSITI KRIŽ: Sebastijan Čadež

¹ Dane Zajc (1929 – 2005), slovenski eksistencialistični pesnik, dramatik in esejist, član Slovenske akademije znanosti in umetnosti, prejemnik Prešernove nagrade, je leta 2001 napisal svoj zadnji daljši in ambicioznejši pesniški cikel *Križev pot*. To delo je leta 2004 izšlo v bibliofilski izdaji *Ecce Homo – Križev pot – Via Crucis* v zamejskem Doberdolu v Italiji, skupaj z upodobitvami križevega pota v tamkajšnji cerkvi sv. Martina slikarke Alekse Ivanc – Olivieri, roj. 1916. Projekt sta si zamislila tamkajšnji župnik Ambrož Kodelja in literatka Jolka Milič. Slednja je Zajčevo pesnitev prešla v italijanščino. Prav tako je tam naslednje leto, že posthumno, izšel izbor Zajčevih pesmi *Ljubezen in smrt – Amore e morte* z ilustracijami Kraška apokalipsa slikarja Vladimirja Lakoviča.

- 6 – VERONIKA PONUDI JEZUSU POTNI PRT: Ana Florjančič
 7 – JEZUS PADE DRUGIČ POD KRIŽEM: Marjan Kne
 8 – JEZUS TOLAŽI JERUZALEMSKE ŽENE: Tanja Jenko
 9 – JEZUS PADE TRETJIČ POD KRIŽEM: Martin Golob
 10 – JEZUSA SLEČEJO: Andrej Hoivik
 11 – JEZUSA PRIBIJEJO NA KRIŽ: Marjan Kne
 12 – JEZUS UMRJE NA KRIŽU: Sebastijan Čadež
 13 – JEZUSA SNAMEJO S KRIŽA: Irma Čadež
 14 – JEZUSA POLOŽIJO V GROB: Štefan Čadež

Režija in delo z bralci: Neža Karlin. *Koordinacija glasbenega dela recitala:* Klemen Karlin. *Tehnična pomoč:* Aleš Jezeršek, Marjan Baričič, Tine Oblakovič, Ciril Oblak in Franc Kumer. *Priprava prostora in scena:* Tine Oblakovič. *Ozvočenje in akustika:* Matjaž Košir. *Pogostitev:* Tončka Trilar, Pavla Jesenovec. *Tajništvo in komunikacija:* Urška Florjančič. *Projekt in zloženka:* Alojzij Pavel Florjančič.

Zasedba godalnega ansambla:

Na prečne flavte so nam igrale:

Gregor Voje – 1. violina
 Špela Vodnik – 2. violina
 Ema Jamnik – viola
 Nika Selan – violončelo
 Žiga Trilar – kontrabas

Ana Florjanovič
 Klara Kovačič
 Veronika Igličar
 Maruša Krmelj

O pesniku in dogodku: Alojzij Pavel Florjančič

Beseda ob zaključku in zahvala: starološki župnik mons. dr. Alojzij Snoj.

PASIJONSKI RAZGLEDI

Klemen Štibelj

POROČILO S SKUPŠČINE EUROPASSION

V letu 2013 so v avstrijskem mestu Erl na Tirolskem praznovali 400-letnico uprizarjanja pasijona v tem mestu. Ob tej priložnosti je od 31. maja do 2. junija v Erlu potekala redna letna skupščina Europassion-a. Na njej smo bili prisotni predstavniki večine evropskih pasijonskih mest. Srečanje smo začeli v petek zvečer s pozdravnim nagovorom župana mesta in predstavivijo njihove pasijonske uprizoritve. V soboto je bila skupščina, na kateri je bilo predstavljeno delo v preteklem letu in prihodnje aktivnosti Europassion-a. Generalni sekretar združenja Josef Lang je podal poročilo od zadnje skupščine naprej in o uprizoritvah pasijona po Evropi v letu 2012. Poudaril je, da je potrebno v uprizarjanje pasijona vključiti čim več mladih, ker se bo na tak način pasijonska tradicija lahko ohranjala in nadaljevala. Blagajnik Lex Houba je predstavil finančno stanje in nas povabil, da bi tudi v prihodnje redno plačevali članarino, ki je, glede na znesek, bolj simbolična. Na koncu smo v Europassion sprejeli tudi nove člane. Pasijonsko družino Europassion tako sestavlja že 84 evropskih pasijonskih mest. Sobotni dan smo zaključili z ogledom predstave pasijona. Naše druženje se je končalo v nedeljo dopoldne s sveto mašo, ki je v času pasijonskih uprizoritev kar v pasijonski dvorani, ter ogledom nove operne in koncertne dvorane. Naslednje srečanje Europassion-a bo v začetku maja 2014 v mestu Loudeac v Franciji.

Žal nas je v Erlu vse dni spremljalo slabo vreme in močno deževje. Ravno zadnji dan srečanja so se v Nemčiji in Avstriji začele obsežne poplave, zato smo imeli mnogi udeleženci skupščine težave na poti domov.

In še nekaj besed o mestu Erl.

Erl je majhno mesto s 1.400 prebivalci, ki leži približno 15 km od mesta Kufstein, tik ob meji z Bavarsko. Posebnost tega mesta je, da imajo kar dve operni dvorani. Starejša dvorana je pasijonska, v kateri vsakih šest let potekajo uprizoritve pasijona. Pri uprizoritvah sodeluje okoli 600 sodelujočih. V letih, ko ni pasijona, v dvorani poteka poletni festival. Druga dvorana je čisto nova in je bila uradno odprta šele decembra 2012. S tehničnega vidika je ena najmodernejših v Evropi. Namenjena je različnim opernim uprizoritvam in koncertni dejavnosti.

Vsekakor sta dve taki dvorani nekaj zelo posebnega za tako majhno mesto. Drugače pa je mesto turistično močno razvito in izredno lepo urejeno. Prihodnost gradijo na tradiciji, kajti hiše v mestu in okolici so še vedno zgrajene v starem tirolskem slogu.

www.erl.at

www.passionsspiele.at

Franc Križnar

PASIJONSKO LETO V AVSTRIJSKEM ERLU 2013

V Erlu je *pasijon* tako kot večina evropskih prikazov Kristusovega trpljenja statične odrske oblike. Zgodovinski in gledališko-verski prikaz pasijona se odvija vse od l. 1613 in je zato v vseh teh 400 letih doživljal nenehne spremembe, dopolnitve; krajšanji je bilo manj. Sobotno (1. junija 2013) predstavo *Pasijona* v Erlu je odprl evropski komisar in sedanji predsednik *Evropskega foruma Alpbach* Franz Fischler, zagotovo bolj v čast visokim evropskim gostom kot pa sami predstavi. Kljub temu, da je šlo komaj za drugo letošnjo predstavo, je vse teklo kot namažano. Lični gledališki list *Festschrift/Slavnostni list* (90 str.) prinaša pravo malo podatkovno in slikovno bogastvo; seveda do navedbe vsake še tako majhne vloge. Znano besedilo je priredil oz. predelal Felix Mitterer. Šlo je za kar najbolj utečno perfekcionizacijo same predstave. Še najbolj mu je sledil režiser Markus Platner, šolani režiser. Posebej skomponirano glasbo je prispeval avstrijski skladatelj Wolfram Wagner (roj. 1962); po generaciji nekje med prvima dvema. Scenaristka Annelie Büchner je s številnimi domislicami subtilno izrabila razpoložljivo odrsko tehniko. V tem se je približala slovitemu Wagnerjevemu teatru v Bayreuthu, Wagnerjevemu *Gesamtkunstwerk/celostnemu gledališču*. Navzven delujoča asketska scenografija se je enostavno in dobesedno preivala iz prizora v prizor, iz slike v sliko, od posamičnega in komornega prizora do masovke. Zanj bi res lahko rekli, da je omenjeni *Pasijon* s svojimi pristnimi prijemi razpotegnila daleč od avstrijske province (alias vasi, kar Erl pravzaprav je) do velikonemškega in velikopoteznega teatra. Kostumografinja Lenka Radecky si je privoščila kar nekaj nasprotij, ki jih seveda terjajo vloge. V tem je moralo biti izjemno soglasje ali kar totalno kolektivno delo z vsemi. Opazen je bil tudi oblikovalec luči Ralf Wapler, priznan filmski in gledališki delavec. Njegove razsvetljave avditorija z gledalci, od koder kar nekajkrat pridejo precejšnje množice statistov, pa vse do najbolj zahtevnih odrskih kreacij; z vsemi množicami raznoliko pomembnih in oblečenih posameznikov, različnih ansambelskih (gledaliških) kombinacij, pa vse do že omenjenih masovk, so bile odlične. Teater bil je več kot živ, četudi je tudi tokrat šlo za samo še eno statičnih predstavitev *Pasijona*. (Tehnični) Vodja predstave je bil Erwin Thrainger. Predstava je tekla »kot po maslu.« Zanimiva, nič kaj obrobna, pa je vloga glasbe. V tem *Pasijonu* poteka v živo: ne le zaradi prisotnosti otroškega in mešanega

(pevskega) zbora v insceniranih in kostumiranih vlogah na sami sceni, ampak tudi zaradi prisotnosti orkestra in pa velikega orgelskega inštrumenta v sami dvorani. Prav v *pasijonih* se mi zdi njena vloga dominantna, poglobitvena; seveda na različne načine. Tukaj v Erlu zagotovo med prevladujočimi. Zato si je ne bi omislili na novo komponirane, scenske, torej take in tiste, ki dobesedno podčrtava celotno zgodbo, osvetljavo, kostumografijo, sceno, režijo, koreografijo. Glasba tokrat ni »dekla za vse« kot bi se morda na prvi pogled zazdelo, ampak je njen temeljni podčrtovalec in komentator. Nenavadna je zasedba: od samostojne in »avec accompagnato« / s spremljavo vodene vloge orgel (med štirimi predvidenimi organisti) je bil tokrat za igralnikom Herbert Wess, soigre z zbori, je bil to še orkester v zasedbi: violina, (dve) kljunasti flavti in klarinet (pihala), so bili na odru še tri trobente, (francoski) rog, tri pozavne, tolkalec in harfistka. Živo izvedbo je tokrat vodil (prvi) dirigent Bernahrd Sieberer, tudi profesionallec. Lahko bi zapisal, da je šlo v vlogi glasbe za nekaj več, bila je samostojna umetniška enota celoti in kot taka umetniško in ne le utilitaristično tretirana. Njena povsem profesionalna izvedba je še dala vedeti, da je šlo tokrat ne le v njenem ustvarjalnem pač pa tudi poustvarjalnem tj. izvedbenem pogledu za povsem profesionalen pristop poklicnih glasbenikov; kar pa seveda v tem geografskem prostoru, v neke vrste trikotniku: Innsbruck-München-Salzburg, glede na današnjo ponudbo in glasbeno vrednost omenjenih sredin, niti ni bilo težko; perfektne izvedbe! Zato seveda zdaj pri omenjenih izvajalcih in opisani glasbi (v izvirni nemščini tako kot celoten *pasijon* teče v nemškem jeziku!) ni potrebno še posebej omenjati *Orkestra* in *zboru Pasijonskih iger* v Erlu, *Otroškega zbora* in vseh sodelavcev množičnih prizorov, v katerih nastopajo prebivalci Erla. Njihova vloga je v celotni umetniški in verski podobi tega *Pasijona* več kot vidna in slišna: od posamičnih, individualnih elementov (npr. naslovne vloge *Jezusa* Floriana Harlanderja) do obeh njegovih replik (še preostala dva *Jezusa Kristusa* odigrata Erwin Kronthaler in Harald Osterauer) pa do zadnje navedene vloge – zadnjega člana enega in drugega zbora in zadnjega statista.

Tanja Jenko

ŠKOFJELOŠKI PASIJON NA OKROGLI MIZI V SOSEDNJI ITALIJI

V pomladansko topli soboti, 16. februarja 2013, smo se trije »pasijonci« mag. Andreja Ravnihar Megušar, Alojzij Pavel Florjančič in avtorica tega prispevka, odpravili na okroglo mizo v sosednjo Italijo, točneje v Furlanijo, v mesto Fagagna v provinci Udine, kamor je bila Andreja Megušar osebno povabljena. Srečanje italijanskih pasijonskih mest je potekalo na temo: Kristusovi pasijoni v Evropi: kulturna dediščina, materialna in nematerialna dediščina ... »Dobre prakse« zaščitite. Kolegi iz Italije so razpravljali o zaščiti celotne dobrobiti, ki jo prinašajo pasijoni kraju in širši okolici pod okriljem UNESCO, saj so pasijoni v Evropi bogata dediščina za prihodnost.

Kot gostje smo v družbi Avstrijcev (Maria Joechtl, Mettmach), Nemcev (Josef Lang, Auersmacher) in Špancev, točneje Kataloncev (Antonio Montoriol, Esparreguera) nastopili tudi Slovenci s Škofjeloškim pasijonom. Andreja Megušar je pripravila referat z naslovom **PASIJONI DANES – KOMU IN ZAKAJ**. Pavel Florjančič je odigral tudi vlogo fotografa, jaz pa neposredne prevajalke. Bili smo zelo posrečena delegacija, ki je zbudila obilo zanimanja za Škofjeloški pasijon in ga dobro zastopala. Predvsem smo navezali dobre stike z našimi sopotniki pri kosilu, s katerim so nas pogostili gostitelji. Prijatelji iz Loretta so nama laskali s prepričanjem, da z Andrejo igrava vlogo Marije, ker da za pasijone velja, da to vlogo dobijo najlepša dekleta v kraju. Delegacija iz Loretta v provinci Ancona nam je delala družbo tudi pri bogati večerji in nam podarila svojo edino fotoknjigo Loreškega pasijona in vsakemu tudi dvd posnetek izvedbe njihovega pasijona, mi pa smo jim gostoljubnost vrnili z zloženko glasbe Škofjeloškega pasijona. Tekom predstavitve se je večina udeležencev okrogle mize iz vse Italije prvič seznanila s Škofjeloškim pasijonom, ki je zbudil veliko zanimanja. Kasneje smo odgovarjali na njihova vprašanja in ugotovili, da je Škofjeloški pasijon še kako zanimiv za vso pasijonsko publiko širom Italije, s tem pa tudi Evrope, saj je v marsikaterem pogledu edinstven. To dejstvo bi veljalo izkoristiti pri promociji predvidene uprizoritve v letu 2015, saj so pasijonci iz Evrope lahko najbolj hvaležna publika. Gostitelji so se odlikovali v svojem gostoljubju. Podarili so nam osebna darila z dobrotami iz njihovih krajev ter promocijskim materialom, povabili pa so nas tudi na imenitno

večerjo v bližnje mesto San Daniele del Friuli, ki slovi po svojem pršutu. Večer je imel tudi bogato etnografsko točko, mlado folklorno skupino, ki nam je dobro uro predstavljala lokalne folklorne plesе. Fagagno smo zapuščali pozno ponoči, z bogatimi vtisi in upanjem ter veselim pričakovanjem ponovne uprizoritve Škofjeloškega pasijona na ulicah Škofje Loke v letu 2015, ko bomo gostili tudi konferenco Europassiona.

Jože Bogataj

S ŠKOFJELOŠKIM PASIJONOM V UNESCOVIH ŠOLAH

Gimnazija Škofja Loka je posvojila Škofjeloški pasijon

Gimnazija Škofja Loka je od leta 2008 vključena v globalno projektno mrežo tako imenovanih Pridruženih UNESCO šol (Associated Schools Project Network – ASP net). V njih je približno 7900 predšolskih, osnovnošolskih in srednješolskih izobraževalnih ustanov iz 176 držav. Gimnazija Škofja Loka je od tedaj posvojila dva spomenika (Monument, adopted in 2008), Srednjeveško mestno jedro in Škofjeloški pasijon.

Od leta 2009 pa naša šola v okviru nacionalne in mednarodne izmenjave dijakov vsako leto ponudi Škofjeloški pasijon v obliki projekta kot delavnico. Dijaki naše in dijaki šole na izmenjavi v več delavnicah, (glasbena, likovna, literarna, dramska,...) delajo na posameznih temah izbrane podobe (prizora) pasijona, potem pa to predstavijo staršem. To delamo vedno ob koncu tedna pred cvetno nedeljo. Letos bodo na obisku dijaki Gimnazije Novo mesto.

DEDIŠČINA V ROKAH MLADIH

Mladi posvojijo spomenik

HERITAGE IN YOUNG HANDS

Youth Adopting Monuments

Tanja Jenko

PRIBLIŽAJMO SI ŠKOFJELOŠKI PASIJON

Domoznanski projekt Knjižnice Ivana Tavčarja Škofja Loka

V Knjižnici Ivana Tavčarja Škofja Loka sva s kolegico Danijelo Dolinar v letu že tretje uprizoritve v novejšem času (2009) pripravili sklop treh delavnic na temo Škofjeloškega pasijona, ki je primeren za učence v starosti nad 12 let. Priprave na zadnjo uprizoritev, s katero je živelo in dihalo vse mesto, so nas ponovno prepričale, da je to delo, ki mu ni para ne v Evropi ne v svetu.

Domoznanski projekt mladostnikom približa Škofjeloški pasijon z glasbenega in likovnega vidika ter z obiskom Knjižnice p. Romualda Marušiča in stalnih zbirk o Škofjeloškem pasijonu, ki jih ta ustanova nudi na ogled svojim obiskovalcem. Projekt je bil sprva zasnovan s štirimi delavnicami, kakor obstajajo štiri prizorišča uprizoritve Škofjeloškega pasijona. Poleg omenjenih je bila še gledališka delavnica, vendar ta v praksi nikoli ni bila izvedena, izkazalo pa se je, da so izvajane tri delavnice dovolj zahtevne, da še ustrezajo koncentraciji devetošolcev.

Pasijonske delavnice, kakor jih tudi imenujemo, smo sprva zasnovali v sodelovanju z Loškimi muzejem, kjer naj bi bile prvič tudi izvedene. Pripravljali smo jih kot brezplačno dejavnost za otroke v času zimskih počitnic februarja leta 2009, vendar gledališka, glasbena in likovna delavnica tedaj niso privabile niti enega udeleženca. K tem delavnicam je bil sestavljen delovni list in nagradna križanka.

V nadaljevanju smo začeli sodelovati s Kapucinskim samostanom. Delavnice so se tekom let odvijale v različnih prostorih samostana, odvisno od trenutnih razmer in dostopnosti prostora. Na obisk pasijonskih delavnic smo povabili bližnje osnovne šole. Odzvala se je OŠ Simona Jenka iz Kranja, ki odslej redno prihaja z vsemi učenci 9. razreda. Zadnjič smo jih gostili v januarju 2014 in se priporočajo tudi za prihodnje leto. Tako učenci kot učitelji so izredno zadovoljni, izvedo marsikaj novega, najbolj jih navdušuje glasbena delavnica, izdelke ustvarjene na likovni delavnici pa kasneje ob kulturnem prazniku razstavijo v prostorih šole.

Vsaka delavnica traja polno uro. Prostori v katerih potekajo delavnice sprejmejo do 20 učencev na delavnico, torej sprejmejo skupno največ 60 učencev na dan, učenci pa se po zgledu pasijonske procesije kot akterji premikajo od ene preko druge do tretje delavnice. Glasbena delavnica je prvo leto nudila igranje na baročne bobne, kakršne uporabljajo v Škofjeloškem pasijonu. Zadnja leta delavnico

izvajamo na bobnih *cajon*. Glasbena delavnica poteka v novem prostoru mladinskega oddelka knjižnice. Likovna delavnica zajema izdelovanje motivov Škofjeloškega pasijona iz gline v plitvem reliefu, izvajamo jo v refektoriju Kapucinskega samostana, kjer učence po navadi pozdravi in nagovori kdo od bratov kapucinov, ki bivajo v samostanu. Na obisku v knjižnici si učenci ogledajo znamenito kapucinsko knjižnico, video posnetek o Škofjeloškem pasijonu in njegovi uprizoritvi ter pripadajoče stalne razstave.

Knjižnica Ivana Tavčarja Škofja Loka z domoznanskim projektom *Približajmo si Škofjeloški pasijon* prispeva k ohranjanju pasijonske kondicije v Škofji Loki v letih med dvema uprizoritvama na ulicah Škofje Loke.

IZ PASIJONSKIH ARHIVOV

Franc Temelj

VELIKI TEDEN 1925

V ILUSTRIRANEM SLOVENCU 1926

Ilustrirani **Slovenec**

Leto II.

Tedenska priloga „Slovenca“ z dne 28. marca 1926, šte. 71.

Štev. 13.

Kristus, Marija in sv. Janez.

(Skupina iz latoklega »Pasijone« na ljubljanskem Ljudskem odru.)

262

**Is mednarodne umetn. razstave
v Benetkah.**

ki se vrši vsako drugo poletje in ki se je udeležujejo najodličnejši evropski umetniki. »Pasijone našega umetnika Toneta Kralja, ki je vzbudil veliko pozornost. T. Kralj je za Pilonom prvi Slovenec, ki je tu razstavil.

K v e l i

»Kam gre Judež?«

(Zadnja večerja; prizor z lanskega »Pasijone« na ljubljanskem Ljudskem odru.)

»Moj sin!« — »Moja mati!«

(Prizor z lanskega »Pasijone« na ljubljanskem Ljudskem odru.)

»Ece homo!«

(Prizor z lanskega »Pasijone« na Ljudskem odru v Radovljici.)

Jezusovo križanje.

(Prizor z lanskega »Pasijone« na Ljudskem odru v Radovljici.)

coni datus sum tanquam mortuus a corde: ut Parochiam
suis promulgare dignaretur, quod hac prohibita die amore
eius, qui amore nostri, sed opprobrijs affectu, sed flagellis carar,
nificatus, spinis crudeliter perforatus, cruce affixus tandem spiritibus
emissis, quis ergo erit tanti beneficij ingratus? tantis amoris
immemor? ut amore inquit eius, a modica subiret mortificatione
parvumque se sustinere cruce? ut se disciplinando, ut cruce
bajulando, ut faces portando, et his similia, ad quae igitur abor,
dinantibus erunt rogati atque prebiti. At vero non minus huma,
inter supplicia, unum adhuc nosse processione apparatu pauper
sed et modice, si pariter illis iudicare placuerit, ut vestes
et quocumque ibi iterum restituant, ubi acceperint: pro qua
charitate Salvator noster Actm Actm Dom tanquam
promotorem, aliosque adiutores alijs remunerabilibus gratijs
his magis ulteriori Actm Actm Dom Parochi favori
contendat cupio.

April 17 1715

Pr. Romualdus Cnr et
Magister processione

Povabilno pismo očeta Romualda iz leta 1715

Karel Gržan

ŠKOFJELOŠKI PASIJON PO 260. LETIH OD NASTANKA PONOVO UPRIZORJEN

Loško procesijo na veliki petek – Processione Locopolitana in 3. die parasceves je zapisal leta 1721 loški kapucin, pater Lovrenc Marušič – oče Romuald. Po 260. letih od nastanka je bila v posameznih delih ponovno predstavljena v cerkvi sv. Ane kapucinskega samostana v Škofji loki. Takratni predstojnik samostana in magister (učitelj) novincev p. Avguštin Cijan je naslovil v kroniki škofjeloškega kapucinskega samostana poročilo o izvedbi škofjeloškega pasijona z besedami:

Škofjeloški pasijon p. Romualda v kapucinski cerkvi na cvetno nedeljo 12. aprila 1981.

V arhivsko poročilo je zapisal: *Letos poteka 260 let od prve izvedbe tega literarno zanimivega dela. Na zamisel, da bi ga v cerkvi uprizorili, je prišel fr. Karel. Naprosil je mladince, vseh z zborom je bilo 16, naprosil je g. Jamnik Petra iz sosedstva, oskrbel vse tehnične potrebščine, p. Rafael je organiziral svoj moški pevski zbor in v kratkem času – bilo je menda vsega skupaj 12 vaj, so se – ne brez težav in velike potrpežljivosti. /.../ Istočasno je tudi loška Kulturna skupnost izvajala nek krajši odlomek in sicer na veliki petek. Pri naši prireditvi je bila cerkev izredno lepo obiskana, bilo je znatno število inteligence, ki seveda niso vztrajali do konca.¹ V Pasijonskih doneskih je bilo zapisano, da »so le tri dni kasneje člani 'konkurenčnega' Ljudskega odra v Knjižnici Ivana Tavčarja po zamisli Janka Kreka izvedli literarni večer z recitalom iz Škofjeloškega pasijona. Gosta večera sta bila Filip Kalan Kumbatovič in pesnik Tone Pavček.«²*

Pasijon seveda ni bil odigran. Igralci so na mestu predstavili besedilo določenih delov pasijona. V ozadju je podkrepila sporočanje dia projekcija, ki je s pesmi-jo zbora budila v prisotnih potrebno pasijonsko razpoloženje.

Morda je prav ta dogodek po 260. letih v domačinih prebudil spoznanje, da je Škofjeloški pasijon vredno uprizarjati tudi v današnjem času. Veličastna uprizoritev, ki se je vrnila na škofjeloške ulice na pragu 21. stoletja, pa je preseгла vsa

¹ Kronika kapucinskega samostana v Škofji loki – IV. del od junija 1080, str. 11.

² Pasijonski doneski 2010, Škofja Loka 2010, str. 78.

pričakovanja. Vsem ustvarjalcem namenjam globok poklon. Kako dobro je, ko domačini ovrednotijo – (o)živijo svojo neprecenljivo dediščino.

Naj dodam k zapisanemu še dva odlomka iz kronike škofjeloškega samostana, ko sem bival v njem v času svojega noviciata. Sledeči zapis je p. Avguštin Cijan naslovil z naslovnimi besedami:

Franciškovsko leto 4. 10. 1981 – 4. 10. 1982. In pod naslov je zapisal: *Ob 800 letnici rojstva sv. očeta Frančiška, ki jo bomo praznovali prihodnje leto, bi bilo prav, da tudi v Loki napravimo kakšno proslavo. Tako je mislil tudi naš edini novinec, fr. Karel Gržan. Fr. Viktor je izstopil iz noviciata že poleti in odšel domov. Fr. Karel je naprosil za režiserja g. Petra Jamnika, ki se s prirejanjem predstav peča že dolga leta. S skupnimi močmi so sestavili tekst, fr. Karel je v Loki, Stari Loki, na Suhi in pri Sv. Duhu prosil igralce in začeli so z vajami. Fr. Karel je staknil tudi potrebne žaromete in 22. 11. 1981 ob 16. uri je bila v naši cerkvi krstna predstava, ki je odlično uspela. Posebno dijak Marko od Sv. Duha je sv. Frančiška doživeto interpretiral. Na orglah je spremljal, delno tudi z lastno glasbo, Andrej Misson. Cerkev je bila prepolna. Igralci so bili takoj naprošeni, da gredo predstavo ponavljat v Trnovo pri Ljubljani, v Štefanjo vas in v Celje. Kakor izgleda, bodo svojo turnejo nadaljevali še drugod po Sloveniji.*³

In za sklep še kronološki zapis od mojih prvih zaobljub:

Obljube fr. Karla Gržana – 29. november. *Izteklo se je leto noviciata edinega novince fr. Karla. Magister je bil p. Avguštin. Iz Ljubljane so prihajali kot predavatelji p. provincial Štefan, p. Jožef in p. Metod Benedik. En mesec katehetsko – pastoralne prakse pa je med časom noviciata napravil v Ptujju v naši župniji sv. Ožbalta. Od oktobra dalje, ko se je začelo akademsko leto, pa je vsak teden na fakulteti obiskoval predavanja. Obljube je sprejel p. provincial p. Štefan. Seveda so prišli na slovesnost tudi njegovi starši in sestra in nekaj sorodnikov iz Celja.*⁴

Naj zaključim, da hranim leto bivanja v Škofji Loki kot eno najlepših, najboga-tejših obdobj svojega življenja.

³ Prav tam, str. 16.

⁴ Prav tam, str. 18.

Uprizoritev življenja sv. Frančiška, 22. novembra 1981
v kapucinski cerkvi sv. Ane v Škofji Loki

Kartuzijan

ZAKOVAN V PASIJONSKI KRIŽ

Kartuzijanski red (Ordo Cartusiensis) po svojem načinu življenja izhaja iz duhovnega gibanja egiptovskih puščavnikov, ki ga je Janez Kasijan (†435) prilagodil Zahodu. V 11. stoletju je Bruno iz Kölna s pomočjo grenobelskega škofa Huga oživil to obliko puščavniškega življenja in ga povezal s skupnim življenjem. Na prošnjo drugih meniških skupnosti, ki so želele posnemati ta način življenja, je Brunov peti naslednik Gvigo napisal Prvo pravilo (Consuetudines Cartusiae).

Kartuzijanovo redovno Pravilo 12/1 pravi: V TIHOTI IN SAMOTI NAJTI BOGA. V nadaljevanju so vsi kartuzijani deležni istega poklica, vendar v različnih oblikah, ki uravnavajo življenje meniške skupnosti v puščavsko in samotarsko obliko po starem meniškem pravilu:

MOLI IN DELAJ

ORA ET LABORA

BOŽJE DELO - ČLOVEŠKO DELO

OPUS DIVINUM - OPUS HUMANUM

Zgodovina menišтва je pokazala, da se more prvenstvo bogoslužja in osebne molitve (opus divinum) dolgoročno ohraniti le z združitvijo z drugimi elementi zdravega družbenega in cerkvenega življenja, kot so gospodarstvo, kultura, sociala in ekologija (opus humanum), ki sicer niso cilj, temveč sredstva.

Kartuzijan s kovanjem oblikuje žareče železo skozi estetsko teološko misel Pridige na gori. Pridiga v celoti narekuje evangelijsko življenje enostavnih oblik, kot sta uboštvo in čistost srca s tiho molitvijo brez velikih besed. Menihovo kovanje nam pomeni vzor duhovnega in estetskega ustvarjanja v namen usmeritve življenja za odgovorno nošenje lastnega pasijonskega Križa.

Opus divinum – Opus humanum, Zgovorna tišina, fotografija Zvone Pelko

